

Obrana Vinkovaca 1991.

Puljić, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:515977>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

Akadska godina 2022/2023.

OBRANA VINKOVACA 1991.

Diplomski rad

STUDENT: Nikola Puljić

MENTOR: doc. dr. sc. Goran Hutinec

AKADEMSKA GODINA: 2022/2023.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA I OSVRT NA LITERATURU.....	3
3. GEOGRAFSKA I DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA OPĆINE VINKOVCI	5
4. SUDIONICI I ZARAĆENE STRANE.....	9
4.1. Hrvatske snage	9
4.2. Snage JNA i pobunjenih Srba	12
5. DEMOKRATSKE PROMJENE	18
5.1. Nemiri na stadionima	18
5.2. Osnivanje stranaka	19
5.3. Prvi demokratski izbori	21
5.4. Stranački život nakon izbora	22
6. PREMA RATU	23
6.1. Porast napetosti.....	23
6.2. Situacija nakon masakra u Borovu Selu	28
6.3. Referendum o neovisnosti	31
7. USTROJAVANJE BOJNOG POLJA	32
8. SITUACIJA DO POČETKA SRPNJA 1991.	36
8.1. Proglašenje neovisnosti	38
9. SRPANJ 1991. – PRVI RATNI SUKOBI.....	39
9.1. Prvi napad na Mirkovce.....	39
9.2. Organiziranje obrane	41
9.3. Drugi napad na Mirkovce	43
10. STANJE U KOLOVOZU 1991.....	44
11. RUJAN 1991.	54
11.1. Sigurnosno stanje do bitke za vojarne	54
11. 2. Blokada vojarne	58

11.3. Propast napadne operacije JNA	63
11.4. Osvajanje vojarne; JNA uspostavlja kontrolu nad komunikacijom Šid - Mirkovci	68
12. LISTOPAD 1991.....	75
12.1.Presijecanje komunikacije Vinkovci - Vukovar	75
12.2. Bitka za Nuštar.....	81
12.3. Borbe za Marince	83
12.4. Od osnivanja Operativne grupe Vukovar, Vinkovci, Županja do pada Tordinaca	90
13. STUDENI.....	99
13.1. Stanje do napada na Karadžićevo	99
13.2. Drugi pokušaj proboja za Vukovar	104
13. 3. Bosutske šume.....	106
14. KONSOLIDACIJA BOJIŠTA	110
15. POSLJEDICE	116
16. ZAKLJUČAK	119
17. IZVORI I LITERATURA.....	123
17.1. Izvori	123
17.2. Literatura	124
Popis oznaka i kratica	125

1. UVOD

Domovinski rat dio je novije hrvatske povijesti koji je, osim znanstvenoj, zanimljiv i široj društvenoj zajednici. U njemu se rodila hrvatska država te je kao takav važan i mora se konstantno istraživati. Velik dio njegovih sudionika još uvijek je živ. Ta činjenica ima i pozitivnih i negativnih strana. Svaki sudionik ima svoju priču i na događaje gleda iz svoje perspektive, koja nije objektivna i često može biti iskrivljena. Tako se u dnevnim pričama neprijateljske snage preuveličavaju, a kod vlastitih se ističe hrabrost. Unatoč živim sudionicima, područje Vinkovaca u Domovinskom ratu slabo je obrađeno. Tomu je možda razlog blizina grada Vukovara, koji je u ratu, od hrvatskih gradova, najviše nastradao. Vinkovci su zbog svog geostrateškog položaja i prometnog značaja bili jedan od stupova obrane Hrvatske. Jedan od ciljeva ovog rada je napraviti iskorak koji bi započeo detaljnije proučavanje Vinkovaca u Domovinskom ratu. Pri tom je potrebno proučavati šire razdoblje, razdoblje od kraja 1980-ih pa sve do mirne reintegracije. Potrebno je proučiti i vojni aspekt, proučavati vojne taktike, ali svakako bi trebalo proučavati i političku, društvenu i kulturnu situaciju u širem području Vinkovaca u tom periodu.

Ovaj rad proučava razdoblje od početka procesa demokratskih promjena u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji do Sarajevskog primirja 2. siječnja 1992. godine. Iako se u određenim poglavljima bavi političkim promjenama i političkom situacijom u bivšoj vinkovačkoj općini, rad se najvećim dijelom usredotočuje na sigurnosnu i vojnu situaciju na vinkovačkom području 1991. godine. Glavni cilj rada kronološki je prikazati razvoj događaja na vinkovačkom području te prikazati organiziranje hrvatske obrane s jedne, a s druge strane prikazati vojno djelovanje Jugoslavenske narodne armije (JNA), pobunjenih Srba i srbijanskih paravojnih formacija na području bivše vinkovačke općine.

Rad je podijeljen u nekoliko poglavlja. U početku se opisuju geografska i demografska obilježja bivše vinkovačke općine. Svrha tog poglavlja upoznati je čitatelja s najvažnijim geografskim i demografskim karakteristikama spomenutog područja kako bi lakše mogao razumjeti slijed događaja, vojne taktike i poteze koje su u ratnom djelovanju zaraćene strane primjenjivale. Slijedi poglavlje o demokratskim promjenama u kojemu se objašnjava kako su se pad jednopartijskog sustava i demokratizacija odrazili na vinkovačko područje. Iduće poglavlje donosi pregled zaraćenih strana. U njemu se navode sve postrojbe koje su sudjelovale na proučavanom bojnopolju te se objašnjava i vojna terminologija koja se

koristi u radu. Sljedeće poglavlje donosi pregled događaja od demokratskih promjena do referenduma o neovisnosti. Prijelomnica u toj fazi sigurno je masakr u Borovu Selu 2. svibnja 1991. godine. Poglavlje argumentirano objašnjava zašto se sela s većinskim srpskim stanovništvom na području vinkovačke i vukovarske općine nalaze od tog trenutka u otvorenoj pobuni. Sedmo se poglavlje bavi ustrojavanjem bojnog polja. Masakr u Borovu Selu izveo je JNA na scenu, a istodobno započinje i osnivanje Zbora narodne garde (ZNG). Poglavlje o sigurnosnom stanju u lipnju donosi pregled sve napetije situacije u općini. Poglavlje koje se bavi razvojem situacije u srpnju posebno je zanimljivo. Vinkovačka je općina u srpnju bila najproblematičnija u istočnoj Hrvatskoj. To poglavlje opisuje dva napada na Mirkovce. Nakon toga slijedi pregled sigurnosnog stanja u kolovozu. Poglavlje koja se bave rujnom, listopadom i studenim najopširnija su zato što je agresija u to vrijeme bila najžešća. Detaljno se i kronološki prikazuje stanje na bojnom polju u vinkovačkoj općini te se analiziraju djelovanja svih ratnih aktera. U preposljednjem poglavlju iznose se podaci o poginulima, ranjenima, prognanima i nanesej šteti. Da rad ne bi bio samo suhoparna kronologija i analiza, autor ocjenjuje ratno djelovanje i organizaciju zaraćenih strana čime se zaključuje rad.

Ovaj se rad, koliko je poznato u trenutku pisanja, jedini isključivo bavi obranom vinkovačke općine 1991. godine, a da se pritom većinom bazira na izvorima. Iako neki dokumenti još nisu dostupni, arhivi su prepuni materijala koji omogućavaju daljnja istraživanja. Stoga rad može poslužiti kao uvod u daljnja, detaljnija istraživanja ove teme.

2. METODOLOGIJA I OSVRT NA LITERATURU

Rad se ponajprije zasniva na izvorima, ponajviše na fondu 1745 – Operativni štab Ministarstva unutarnjih poslova (MUP)¹ Republike Hrvatske (RH) iz Hrvatskog državnog arhiva. Drugi važan arhivski fond je fond Kriznog štaba Vinkovaca². Osim spomenuta dva fonda u radu se upotrebljavaju i dokumenti 109. i 3. brigade do kojih je autor došao privatnim putem. Od publicistike u radu se ponajviše upotrebljavaju *Večernji list* i tjednik *Vinkovački list* koji je izlazio i pod nazivom *Vinkovačke novosti*, a upotrebljena je i *Narodna armija*. Novine ne mogu imati jednaku važnost kao dokumenti iz prethodno spomenutih fondova te ih se ne može smatrati jednako pouzdanim i činjenično točnim izvorom kao originalne dokumente, ali zbog izvještavanja mogu biti korisne u određivanju kronologije. Njihovo političko i ratno izvještavanje može se proučavati na nekoliko razina, a analiza novinskog izvještavanja prije i nakon demokratskih promjena te u vrijeme ratnih sukoba može biti čitav novi diplomski rad.

Od literature u radu najviše se koriste knjige dr. sc. Davora Marijana. Autor smatra kako je on povjesničar koji se minuciozno bavio Domovinskim ratom u Hrvatskoj, posebice njegovim vojnim aspektom. Knjiga *Obrana i pad Vukovara*³ bila je uzor za koncipiranje ovog diplomskog rada. Marijan je od svih istraživača Domovinskog rata upotrebljavao najviše izvora, ponajviše dokumenata iz Središnjeg vojnog arhiva Ministarstva obrane Republike Hrvatske, kojem nažalost još nisam dobio pristup. Za njegove se analize i interpretacije može reći da su temeljene na dokumentima te da odgovaraju stvarnosti, a za razliku od brojnih autora koji mitomanski dižu brojke sukobljenih strana (ponajviše napadača). Knjiga dr. sc. Nikice Barića *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.* poslužila je za shvaćanje i objašnjavanje uzroka i tijeka pobune Srba u Hrvatskoj.⁴ Knjiga Davora Runtića *Istočnoslavonska ratna kronika: Vukovar – Vinkovci: 1991.-1998*⁵ poslužila je za razdoblje od početka podizanja barikada u selima s većinskim srpskim stanovništvom do početka napadne operacije JNA. Runtić je u svojoj kronici detaljno dan po dan zapisivao događaje. Problematičnim se može smatrati to što u nekoliko slučajeva opisani događaj nije odgovarao danu u policijskim izvješćima iz fonda Operativnog štaba MUP-a RH – Runtić je u

¹U radu HDA-1745

²U radu HMDCDR-202

³Davor Marijan, *Obrana i pad Vukovara* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2013.) Dalje u radu: Marijan 2013.

⁴Nikica Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.*, (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005.) Dalje u radu: Barić 2005,

⁵Davor Runtić, *Istočnoslavonska ratna kronika Vukovar – Vinkovci 1990. – 1998.* (Vinkovci: Vlastita naklada, 2019.) Dalje u radu: Runtić 2019.

knjizi znao kasniti dan. Knjiga *109. brigada na vratima Hrvatske (1991.-1992.)*⁶, čiji je urednik Zlatko Virc, bila je izrazito korisna za pisanje o akcijama u kojima su sudjelovali pripadnici 109. brigade. U knjizi su poglavlja pisali i zapovjednici brigade Ivan Petrinović i Josip Matić. Oni su u knjizi dali svoj pogled na vrijeme u kojem su zapovijedali brigadom. Njihova poglavlja temelje se i na dokumentima 109. brigade, ali valja napomenuti kako su o ratnim događajima pisali s duljim vremenskim odmakom i iz svoje perspektive. Rad upotrebljava i brojnu drugu literaturu, ponajviše veći broj znanstvenih članaka, ali oni nisu bili kamen temeljac stoga ih nema potrebe zasebno spominjati.

⁶Zlatko Vircur. *109. Brigada na vratima Hrvatske (1991.-1992.)*. (Zagreb – Vinkovci: Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske; Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Vukovarsko – Srijemske županije; Odbor za njegovanje ratnih tradicija, čuvanja ugleda i časti pripadnika 109. brigade, 2011) Dalje u radu: Virc 2011.

3. GEOGRAFSKA I DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA OPĆINE VINKOVCI

Općina i grad Vinkovci nalaze se u sjeveroistočnoj Hrvatskoj. To je područje gdje se dodiruju istočna Slavonija i zapadni Srijem. Godine 1992. stupio je na snagu Zakon o područjima županija, gradova i općina, koji je odredio 418 općina i 69 gradova kao teritorijalne jedinice lokalne samouprave.⁷ Prije usvajanja ovog zakona, vinkovačka je općina obuhvaćala 40 naselja. Ona je na sjeveru graničila s općinom Osijek i općinom Vukovar, na zapadu s općinom Đakovo, na jugu s općinom Županja, a na istoku je imala granicu sa Socijalističkom Republikom Srbijom.⁸

Površina promatrane općine iznosila je 1028 km². Područje vinkovačke općine smješteno je na nadmorskoj visini između 80 i 120 metara. Ovo područje obiluje naslagama lesa, pri čemu dominiraju ilovača i glinasta ilovača, idealna za proizvodnju crijepa i cigle. Vinkovačku općinu karakterizira izrazito ravničarski reljef, što ga čini pogodnim za izgradnju prometnica, uključujući ceste, željeznice i vodene putove. Tlo se ističe visokom kvalitetom, a blaga kontinentalna klima i povoljan raspored godišnjih oborina pridonose uspješnom uzgoju različitih poljoprivrednih proizvoda.⁹ Ukupna površina obradivih zemljišta na ovom području iznosila je 606 km², odnosno oko 59% Općine Vinkovci.¹⁰ Šume zauzimaju značajan udio, gotovo 308 km² ili oko 30% cjelokupne općine. Na tom području prevladavaju kvalitetne plemenite vrste drveća, pri čemu hrast lužnjak čini veći dio (oko 60%), s jasenom kao drugom značajnom vrstom (oko 17%), dok ostale vrste poput johe, topole, klena, brijesta, lipe, graba, vrbe i bagrema doprinose bioraznolikosti. Posebno važne su šume Spačvanskog bazena, koje su dom raznovrsne divljači, kako visoke tako i niske. U vodama općine obitavaju različite vrste rijetkih riba, a mnoge vodene ptice također nalaze svoje stanište na ovom području. Glavna rijeka koja prolazi kroz općinu i grad je Bosut, orijentirana prema slivu rijeke Save.¹¹

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Općina Vinkovci brojala je 98.445 stanovnika. Najbrojnija skupina bili su Hrvati s 78.313 ili 79,5%. Drugi najbrojniji bili su Srbi

⁷Anita Blagojević, „Teritorijalna reforma hrvatske lokalne samouprave: ustavnopravne pretpostavke“, *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku*, Vol. 28. No.3-4, 2012, 34.

⁸Zvonimir Tanocki, *Autorska foto monografija „Vinkovci '91...“*, (Zagreb: „MARABU“ sp.o., 1993.), 5. Dalje u radu Tanocki 1993

⁹Ibid

¹⁰Martin Grgurovac i Tomislav Šalić, *Croatia – Vinkovci: slike rata=warpictures = Kriegsbilder = images de guerre*, (Vinkovci: Slavenska naklada Privlačica, 1992.), 6. Dalje u radu Grgurovac i Šalić 1992.

¹¹Tanocki 1993, 5.

s 13.170 stanovnika, što je činilo 13,37% ukupnog stanovništva. Jugoslavena je bilo 1.882 ili 1,9%, Muslimana 342 ili 0,3%, dok je skupina "Ostali" obuhvaćala 4.738 stanovnika, odnosno 4,81%. U samom gradu Vinkovcima živjelo je 35.347 stanovnika. Hrvati su činili većinu s 28.115 ili 79,5%, dok su Srbi bili druga najveća skupina s 3.763 stanovnika, odnosno 10,6%. Jugoslavena je bilo 1.328 ili 3,7%, Muslimana 273 ili 0,7%, dok su "Ostali" činili 1.868 stanovnika, što je iznosilo 5,2%. Analizom navedenih podataka jasno se uočava gotovo jednak udio naroda i narodnosti na razini grada i cijele općine.¹²

Srbi su većinsko stanovništvo bili u sljedećim selima: Gaboš, Karađićevo, Markušica, Mirkovci, Mlaka Antinska, Orolik, Ostrovo, Podrinje, Srijemske Laze, Šidski Banovci te Vinkovački Banovci. Nimalu zastupljenost imali su i u Starim i Novim Jankovcima.¹³ Mirkovci, Orolik, Srijemske Laze, Šidski i Vinkovački Banovci, te Stari i Novi Jankovci smješteni su duž ceste Vinkovci – Šid, istočno od grada. Ostala sela, u kojima prevladava srpski živalj, nalaze se duž ceste prema Osijeku, na sjeveru i sjeverozapadu od grada.

Općine Vinkovci, Vukovar i Županja dio su današnje Vukovarsko-srijemske županije. Prije rata, ove su općine činile teritorijalnu cjelinu u kojoj je ključni vojni objekt bilo šire područje Vinkovaca, poznato kao Vinkovačka depresija. Ona omogućava razvoj većih oklopnih i mehaniziranih postrojbi te prodiranje u dubinu Hrvatske, posebno prema Đakovu. Vojni planovi Oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) naglašavali su mogućnost efikasne upotrebe oklopnih postrojbi, posebno sovjetskih snaga iz susjedne Mađarske, s ciljem proboja prema sjeverozapadnom Jadranu, odnosno prema Italiji. Međutim, geopolitičke prilike i stanje u svijetu tijekom 1990. i 1991. godine pokazali su da su prethodne vojne procjene o prijetnji sa sjevera izgubile smisao. Iako iz Mađarske više nije prijetila invazija, ta zemlja je i dalje predstavljala prijetnju za Jugoslavensku narodnu armiju (JNA) i Srbiju jer je povremeno prodavala oružje Hrvatskoj. Vinkovačko-vukovarsko-županjska regija potencijalno je bila ugrožena iz susjedne Vojvodine i sjeverne Bosne. Vrijeme će pokazati kako će prijetnja iz Vojvodine, odnosno Srbije, postati stvarna, dok će prijetnja iz sjeverne Bosne ostati potencijalna, ali će i dalje odvlačiti pažnju jer je vezala za obranu rijeke Save slabe hrvatske resurse.¹⁴

¹²Savezni zavod za statistiku i evidenciju FNRJ i SFRJ. Popis stanovništva 1991. godine. pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1991/pdf/G19914018.pdf (pristupljeno 1.8. 2022.)

¹³Ibid

¹⁴Marijan 2013, 13.

Važnost Vinkovaca nije ograničena samo na vojne planove JNA. Dovoljno je pogledati geografsku i prometnu kartu kako bi se zaključilo da su Vinkovci ključno prometno čvorište (posebice željezničko) istočne Hrvatske. Smješteni su na željezničkom putu između Beograda i Zagreba, a nedaleko od grada prolazi i Autoput bratstva i jedinstva. Pet važnih cesta vodi iz grada: jedna prema Šidu, druga prema Vukovaru, treća prema Županji, dok put preko Jarmine vodi prema Osijeku, te cesta preko Ivankova vodi prema Đakovu. S porastom jugoslavenske krize, prometnice preko sela s većinskim srpskim stanovništvom postaju sve nesigurnije. Hrvatska vlast prepoznala je važnost prometnica, pa je tako u srpnju izgrađena nova, tri kilometra duga cesta između Bogdanovaca i Marinaca, koja je povezivala Vinkovce i Vukovar.¹⁵

Tablica 1. Popis vinkovačke općine 1991. godine po nacionalnosti

Republika Općina Naselje	Ukupno	Hrvati	Muslimani	Srbi	Jugoslaveni	Ostali
Vinkovci	98445	78313	342	13170	1882	4738
Andrijaševci	2076	1986	1	14	10	65
Antin	977	950	0	6	0	21
Apševci	444	407	0	4	0	33
Cerić	1563	1496	1	20	8	38
Donje Novo Selo	638	636	0	0	0	2
Đeletovci	849	788	1	4	19	37
Gaboš	746	55	1	654	17	19
Ilača	1239	1183	0	18	8	30
Ivankovo	6354	6218	0	22	12	102
Jarmina	2629	2471	3	49	19	87
Karadžićevo	411	60	0	342	6	3
Komletinci	2035	1951	0	5	0	79
Korođ	748	89	0	9	21	629
Lipovac	1409	1362	1	12	0	34
Marinci	969	275	0	326	8	360

¹⁵Ibid, 12.

Markušica	1371	60	4	1260	19	28
Mirkovci	3233	535	11	2375	177	135
Mlaka Antinska	126	3	0	121	0	2
Nijemci	2171	2108	0	8	0	55
Novi Jankovci	1273	965	1	240	20	47
Novi Mikanovci	788	765	0	3	0	20
Nuštar	4082	3892	8	84	26	70
Orolik	864	70	1	25	5	84
Ostrovo	884	70	1	753	38	22
Otok	5889	5758	17	25	5	84
Podgrađe	546	540	0	0	0	6
Podrinje	300	9	0	283	3	5
Privlaka	3501	3346	3	36	8	10
Prkovci	579	567	0	0	2	10
Retkovci	1335	1303	0	3	1	28
Rokovci	1955	1916	4	7	5	23
Slakovci	1493	1456	0	7	0	30
Srijemske Laze	924	23	2	871	9	19
Stari Jankovci	2063	1261	5	294	59	444
Stari Mikanovci	2612	2561	0	6	3	42
Šidski Banovci	653	8	1	636	4	4
Tordinci	1017	858	3	70	14	72
Vinkovački Banovci	255	4	1	241	6	3
Vinkovci	35347	28115	273	3763	1328	1868
Vođinci	2099	2048	0	6	0	45

4. SUDIONICI I ZARAĆENE STRANE

Na području se Hrvatske tijekom 1991. sukobilo nekoliko različitih vrsta vojnih organizacija, od kojih su neke imale dužu tradiciju, a neke su bile novina. Istočna je Hrvatska od početka srpnja postala bojno polje na kojem je bilo sve više združenih borbenih sastava. Ti sastavi zvali su se uglavnom brigade. I hrvatske, i JNA brigade sastojale su se od nekoliko bataljuna pješništva, jednog ili više divizijuna te nekoliko manjih sastava razine čete ili voda, dok su pukovi bili isključivo u sastavu JNA.¹⁷

4.1. Hrvatske snage

Temelj obrane u početnoj je fazi bila policija. Ona je naslijeđena iz komunističkog sustava, a od ljeta 1990. bila je u stalnoj reorganizaciji. Policijske uprave (PU) bile su u komunističkom sistemu Sekretarijati za unutrašnje poslove. Do 19. lipnja PU Vinkovci bila je nadležna za općine Vinkovci, Vukovar i Županja. Tog je dana iz nje izdvojena Općina Vukovar, a 1. je rujna osnovana i PU Županja. Na području zona PU Osijek, Vinkovci i Vukovar 26. kolovoza djelovala su 3393 policajca pod oružjem, a iz unutrašnjosti zemlje, ponajviše iz Varaždina, angažiran je na ovom području 1121 policajac. Oni su kao ispomoć počeli dolaziti 28. lipnja. Do pada Vukovara izmijenilo se sedam skupina koje su boravile na terenu po 15 dana te se međusobno izmjenjivale. Na području Vinkovaca 2 bile su angažirane dvije skupine, od kojih je jedna trebala ući u Vukovar, ali zbog blokade nije uspjela, a druga je u studenom dragovoljno došla u pomoć Operativnoj grupi Vukovar, Vinkovci, Županja. U listopadu je u pokušaju proboja do Vukovara bila angažirana i Antiteroristička jedinica Lučko iz Zagreba.¹⁸ Načelnik PU Vinkovci do sredine lipnja bio je Josip Džaja, a njega je naslijedio Petar Biočić.¹⁹

Hrvatska je vlast od bivšeg sustava baštinila naslijedila i dijelove Teritorijalne obrane (TO). Ona je bila podijeljena na prostornu i manevarsku komponentu. Prva je bila vezana uz mjesta formiranja te je bila najbliža organizacijama koje se nazivaju seoske straže i milicije. Brigade TO činile su manevarsku komponentu. Njih se planiralo koristiti na cijelom području

¹⁶Savezni zavod za statistiku i evidenciju FNRJ i SFRJ. Popis stanovništva 1991. godine. pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1991/pdf/G19914018.pdf (pristupljeno 1.8. 2022.)

¹⁷Marijan 2013, 14.

¹⁸Ibid, 14-15.

¹⁹„Promjene u Policijskoj upravi Vinkovci“, *Vinkovački list*, 28.6.1991.

pokrajine ili republike. Ona je u miru imala štabove po općinama, regijama te jedan krovni republički štab. Predviđeno je da Ustroj TO Vinkovci u ratu ima: samostalne čete, diverzantski vod, protudiverzantski vod, vod veze, zaštitni vod te pozadinske baz TO. Na području Vinkovaca bila je Bosutska partizanska brigada. U mjesecu rujnu TO je preimenovana u pričuvni sastav Hrvatske vojske (HV). Hrvatska oružana sila preuzela je 1991. od TO ljude, opremu te općinski sustav organiziranja i operativne zone. Vinkovci su pripadali u nadležnost Operativne zone (OZ) Osijek.²⁰

Zbor narodne garde Republike Hrvatske nastao je u proljeće 1991. godine. On je začeo kao hrvatska varijanta oružništva te se do druge polovice rujna dijelio na djelatni i pričuvni sastav. Djelatni je sastav imao četiri brigade. Njihova sjedišta bila su u Zagrebu, Vinkovcima i Splitu. U djelatni su sastav ulazila i dva samostalna bataljuna sa sjedištem u Zagrebu i Slavonskoj Požegi. Opća je zamisao za pričuvni sastav bila da se pri policijskim upravama formiraju postrojbe ZNG, samostalni bataljuni i brigade. Za prostor istočne Hrvatske planiran je ustroj četiri pričuvne i jedne djelatne brigade. To su trebale biti pješačke postrojbe sa slabom potporom, a sastojale su se od „zapovjedništva s pristožernim postrojbama i 3 do 4 bataljuna pješastva, protuzračnog voda, inženjerijskog voda, voda radiološko – biološko – kemijske obrane i logističke (pozadinske) čete“. Brigada s tri bataljuna imala je 1930, a s četiri bataljuna 2470 ljudi. Za njih je predviđano da budu naoružani automatskim oružjem. Brigada je trebala imati i „9 strojica, 2 jednocjevna protuzračna topa 20 mm, 30 protuavionskih lansirnih oruđa *Strijla – 2M*, 12 minobacača 60 – 82 mm, 29 borbenih vozila i 28 oklopnih transportera“. Bataljun je bio osnovna bojna postrojba, a on je imao „540 ljudi, 3 strojice, 45 ručnih bacača, 6 protuavionskih lansirnih oruđa *Strijela – 2M*, 4 minobacača 60 ili 82 mm, 9 borbenih vozila i 9 oklopnih transportera“. Rijetko je koji bataljun imao ta sredstva do kraja 1991. godine. Očito je kako su brigade ZNG nastale po uzoru na partizansku brigadu JNA i TO. Takva se brigada u vojnoj strategiji Oružanih snaga trebala koristiti kao dio korpusa Kopnene vojske na pomoćnim pravcima manevarskog (prohodnog) terena. One su bile u kategoriji lakih brigada te nikako nisu bile sposobne za samostalno djelovanje na zahtjevnom, tenkoprohodnom terenu.²¹

U Vinkovcima je zapovjedništvo imala 3. brigada, a u Požegi 63. samostalni bataljun. Na vinkovačkom području su od djelatnog sastava bili angažirani i dijelovi 1. brigade. Dana 29. travnja počelo je formiranje 3. brigade. Ona je 15. lipnja imala tri bataljuna u kojima je

²⁰Marijan 2013, 15-16.

²¹Ibid, 16-17.

bilo 684 gardista. Dana 22. srpnja Zapovjedništvo brigade prelazi iz Vinkovaca u Osijek, a u Vinkovcima je stao dio kojim koordinira pomoćnik zapovjednika za logistiku. Krajem lipnja počelo je osnivanje 4. bataljuna u Vukovaru. Krajem rujna brigada je bez 4. bataljuna imala 1636 ljudi. Dana 2. kolovoza od oruđa imala je dva gorska topa 76 mm. Dva je mjeseca kasnije u Vinkovcima imala četiri haubice 105 mm, četiri haubice 122 mm, četiri minobacača 120 mm, dva protuoklopna topa 76 mm i jedan gorski top 76 mm. Sredinom istog mjeseca imala je i dva tenka T-55, dva oklopna transportera M60 i jedan oklopni transporter tipa BTR – 50 PK. Zapovjednik brigade do sredine srpnja bio je major Ivan Petrinović. Njega je do početka studenoga naslijedio potpukovnik Stjepan Vukovac, a nakon njega na čelo brigade došao je Ivan Basarac.²²

Dana 28. svibnja 1991. godine ustrojena je 109. brigada. Ona je mobilizirana 28. lipnja 1991. godine, a demobilizirana je 15. studenoga 1992. Tako je brigada živjela 505 dana.²³ U roku od 24 sata na mobilizaciju odazvalo se 2323 osoba. Od njih je 1681 bilo s oružjem, a 642 bez oružja. U vrijeme mobilizacije brigada je imala „1886 automatskih pušaka s jednim borbenim kompletom, 20 poluatوماتских pušaka, 10 ručnih bacača (vjerojatno tipa M-57) i 10 jednokratnih ručnih bacača tipa *Ambrust*. Problem brigade bila je organizacija po sistemu seoskih straža, što je dovelo u pitanje njezine manevarske sposobnosti. Zapovjednik brigade Josip Matić u kolovozu 1991. godine napisao je kako je brigada formirana kroz jedinice prostorne strukture po mjesnim zajednicama (MZ). Te jedinice bile su organizirane kao vodovi – čete u MZ, ovisno o veličini iste. Od 20. rujna u dokumentima se spominju bataljuni, iako se tek od 1. listopada počeo organizirati 2. bataljun. Dana 8. studenog brigada je imala 2060 ljudi u tri bataljuna. Četvrti bataljun počeo se osnivati na temelju zapovjedi brigadira Karla Gorinšeka od 13. studenoga 1991. Brigada je tek pljačkom vlakova JNA došla u posjed značajnije količine oružja. Na početku listopada imala je „4 protuoklopna topa 100 mm, 3 protuoklopna topa 76 mm, 6 netrzajnih topova 82 mm, 2 trocijevna samohodna protuzračna topa 20 mm, 1 dvocijevni samohodni protuzračni top 30 mm *Praga*, 1 jednocijevni protuzračni top 20 mm i 6 protuzračnih lansera raketa *Strijela 2M*“. Iz unutrašnjosti zemlje dobila je i šest samohodnih oruđa 90 mm, ali nisu bili osposobljeni do kraja mjeseca. Brigada je krajem listopada imala i „4 haubice 105 mm, 6 protuoklopnih topova 76 mm, 5 protuoklopnih topova 100 mm, jedan gorski top 76 mm, 8 netrzajnih topova 82 mm i 5 minobacača 150 mm“. Krajem listopada brigada je imala u uporabi i „4 tenka T-55 (1 je korišten kao nepokretna

²²Ibid, 20-22.

²³Virc 2011, 19.

vatrena točka), 2 tenka M-84, 3 borbena vozila pješništva i 1 trocijevni samohodni protuzračni top 20 mm“. Brigada je od osnivanja pa do 20. studenoga imala dva zapovjednika: majore Josipa Matića i Ivana Petrinovića. Od 3. bataljuna 109. brigade 22. listopada započelo je osnivanje 131. brigade HV u Županji. Njezin zapovjednik bio je Miro Vlašić.²⁴

Sve brigade su od mobilizacije pa do početka kolovoza bile vezane uz Zapovjedništvo ZNG RH u Zagrebu. U to je vrijeme počelo funkcioniranje operativnih razina. Operativna razina je spojnica između taktičke i strategijske razine. Zapovjedništvo za istočnu Slavoniju krenulo se osnivati 18. srpnja, a počelo je djelovati 21. srpnja s oko 90% popunjenosti kao Štab za obranu Slavonije i Baranje. Ono je promijenilo više naziva, a od 19. rujna je u uporabi bio naziv Zapovjedništvo obrambenih snaga istočne Slavonije i Baranje. Od 30. rujna službeno ime bilo je Zapovjedništvo 1. operativne zone, odnosno Zapovjedništvo OZ Osijek. Zapovjednik snaga u istočnoj Slavoniji do sredine rujna bio je Franjo Pejić, a njega je naslijedio brigadir Karl Gorinšek. Operativna grupa (OG) Vukovar, Vinkovci, Županja osnovana je sredinom listopada. Njezin zadatak bio je pokušaj organiziranja snaga radi obrane na jednom važnom pravcu te obrane Vukovara. Njezin zapovjednik do 16. studenoga bio je Mile Dedaković, a njega je naslijedio Vinko Vrbanac. U njezin sastav ušle su 109., 124., 131., a povremeno je ojačavana i drugim postrojbama po dijelovima (106., 122., 131. brigada) te postrojbama u cjelini (3. i 105. brigada). Grupa je u studenom imala oko 5300 ljudi. Od sudionika valja istaknuti i Hrvatske obrambene snage (HOS). Na području Vinkovaca u jesen 1991. bilo je oko 250 pripadnika HOS-a koji su podijeljeni u pet vodova te pridodani 105., 109. i 131. brigadi HV-a.²⁵

4.2. Snage JNA i pobunjenih Srba

JNA je zajedno s TO činila Oružane snage SFRJ. Ona je dijelom bila razvijena u miru te jamac od napada izvana. Stupnjevima klasifikacije označavan je dio razvijen u miru. Sustav klasifikacije bio je trojni sustav, a on je određivan na temelju brojnog stanja i broja bataljuna i divizijuna A klasifikacije. A klasifikacijom bile su označene postrojbe popunjene ljudstvom i naoružanjem od 60 do 100 %. B klasifikacija imala je popunjenost od 15 do 60 %, a R do 15 %. „A“ bataljuni morali su biti popunjeni 100 % prema mirnodopskoj formaciji. U ratu su sve postrojbe postajale ratni sastavi. Preustrojem JNA pod nazivom *Jedinstvo Armija* je prešla s armijskog na vojni sustav. Vinkovačka općina našla se u 1. vojnoj oblasti (VO) sa sjedištem u Beogradu. Na čelu 1. VO-a bio je general-pukovnik Aleksandar Spirkovski, a nakon njega

²⁴Marijan 2013, 22-23.

²⁵Ibid, 23-24.

general-pukovnik Života Panić. Oblast su u vrijeme preustroja činili: „Sarajevski (4.), Banjolučki (5.), Novosadski (12.), Tuzlanski (17.), Kragujevački (24.) te Užički (37.) korpus, Komanda obrane grada Beograda, Riječna ratnu flotila, 1. Proleterska gardijska mehanizirana divizija (pgmd), 4. Motorizirana i 22. pješačka divizija.“²⁶

Tijekom prvih dana svibnja Tuzlanski je korpus pojačan s dva mehanizirana bataljuna iz Vojvodine. Tuzla je bila sjedište 17. korpusa, a Slavonija je bila u njegovoj zoni. Glavne snage korpusa bile su u istočnoj Slavoniji, orijentirane na potencijalni napad iz Mađarske. Tuzlanski je korpus bio među jačima, jer je bio na prvom strategijskom pojasu obrane Jugoslavije. U Vinkovcima je bio raspoređen 12. topnički artiljerijski puk (thp.) te 17. laki artiljerijski puk protuvazdušne obrane (lapPVO). U Osijeku, Našicama i Vukovaru bila je 12. proleterska mehanizirana brigda (pmbr.), 158. mješovita protivoklopna artiljerijska brigada (mpoabr.) bila je smještena u Đakovu, 670. pontonirski bataljon bio je u Slavonskom Brodu, a u Baranji je bio 51. granični bataljun. Valja napomenuti kako je u Belom Manastiru bio i 39. centar za odgoj i dresuru vojnih pasa. General-major Savo Janković bio je komandant korpusa. Postrojbe u Vinkovcima bile su A klasifikacije, što znači da su bile popunjene ljudstvom i naoružanjem 60–100 %.²⁷

Novosadski je korpus također bio skupina na prvom strategijskom pojasu te jedan od jačih u JNA i u miru, i u ratnoj formaciji. Područje njegove nadležnosti u miru bili su zapadna Vojvodina i Mačva. On se sastojao od dva mehanizirane brigade A klasifikacije: 36. koja je bila u Subotici te dijelom u Somboru i Bačkoj Topoli; te 453. koja je bila u Srijemskoj Mitrovici i Rumi. U A klasifikaciji bili su i 16. mješoviti artiljerijski puk u Rumi te vjerojatno 12. laki artiljerijski puk protuzračne obrane (PZO) i 12. četa vojne policije u Novom Sadu. U R klasifikaciji bile su 3 motorizirane brigade, 18. proleterska u Novom Sadu, 169. u Loznici te 544. u Šabcu. 16. mješovita protuoklopna artiljerijska brigada, najvjerojatnije u B klasifikaciji, bila je smještena u Bačkoj Topoli. U srpnju će korpus biti ojačan s 51. mehaniziranom brigadom iz Pančeva, a u drugoj polovici rujna s 211. oklopnom brigadom iz Niša, 12. proleterskom mehaniziranom brigadom te s nekoliko odreda i brigada TO Vojvodine. S 51. mehaniziranom brigadom korpus je trebao krenuti u strategijsku ofanzivu protiv Hrvatske s oko 40.000 ljudi. Kasnije će biti dovođene i druge postrojbe poput Obrane grada Beograda, 401. lakog artiljerijskog puka protuzračne obrane te 505. motorizirane

²⁶Davor Marijan, *Slom titove armije JNA i raspad Jugoslavije 1987-1992.*, (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest, 2008.), 111-112 Dalje u radu: Marijan 2008.; Marijan 2013, 25-26.

²⁷Virc 2011 25.; Marijan 2013, 26.

brigade. General-major Mladen Bratić bio je komandant korpusa do početka studenoga, a nakon njega general-major Andrija Biorčević.²⁸

JNA je na prostoru istočne Slavonije angažirala i nekoliko privremenih sastava, odnosno operativnih i taktičkih grupa (OG i TG). Tako su za osvajanje Vukovara osnovane OG *Jug* i *Sjever*. U rangu OG, odnosno korpusa bila je i 1. pgmd. Ona je bila angažirana na vinkovačkom području, a jedan od njezinih zadataka bio je odsijecanje Vukovara od Vinkovaca. Bila je mirnodopski nasljednik 1. proleterske narodnooslobodilačke udarne divizije, partizanske postrojbe iz Drugog svjetskog rata. Ona je 1991. bila jedina divizija kopnene vojske jer su ostale ukinute. Sastojala se od „Komande s prištabnim postrojbama, 3 mehanizirane brigade, mješovitog artiljerijskog puka, mješovitog protuoklopnog artiljerijskog puka, lakog artiljerijskog puka protuzračne obrane, bataljuna veze, pozadinskog bataljuna i inženjerijskog bataljuna“. Njezino zapovjedništvo i glavne snage bile su u Beogradu. Druga mehanizirana brigada bila je u Valjevu, a u Požarevcu 3. mehanizirana brigada. U Kragujevcu je bio 1. mješoviti artiljerijski puk. Divizija je sredinom 1990. prevedena iz B u A klasifikaciju, a prema ratnom planu *Sutjeska* – 2 početkom 1991. ojačana je s 252. oklopnom brigadom iz Kraljeva. Divizija je 19. rujna 1991. pokrenuta prema Hrvatskoj pravcem Šid – Vinkovci – Đakovo – Požega. Konstantno je dobivala ojačanja. 252. oklopna brigada (okbr.) bila je kao stalno ojačanje, 130. motoriziranu brigadu dobila je u listopadu i studenom, a 454. mehaniziranu brigadu imala je od sredine studenog. U svom je sastavu imala i nekoliko postrojbi TO Republike Srbije, odnosno Vojvodine. To znači da je bio uključen bataljun 60. partizanske brigade TO. Kao potporu imala je 152. mješovitu artiljerijsku brigadu. Divizija se po snazi mogla nositi i s najjačim korpusima JNA. U širem području Vinkovaca u svom sastavu sredinom studenog 1991. imala je „14.288 pripadnika JNA, 2722 pripadnika TO Srbije. Raspolagala je s 320 tenkova, 246 borbenih vozila pješništva, 184 topnička oruđa za potporu, 126 protuoklopnih oruđa i 142 protuzračna oruđa“. Njezina je vatrena moć u to vrijeme bila jača od vatrene moći cjelokupne Hrvatske vojske.²⁹

Ratna brigada JNA, ovisno o njezinoj vrsti, u svojem je sastavu imala od 1800 do 5000 ljudi s područja jedne ili više susjednih općina. Najviše je bilo pješačkih ili motoriziranih brigada. U borbama u istočnoj Slavoniji najbitnije su bile mehanizirane i oklopne brigade. Sve takve brigade koje su ratovala u istočnoj Slavoniji bile su A klasifikacije, a to je značilo da su imale osnovu od vojnika na redovnom služenju vojnog roka.

²⁸Marijan 2013, 26-27.

²⁹Ibid, 28-30.

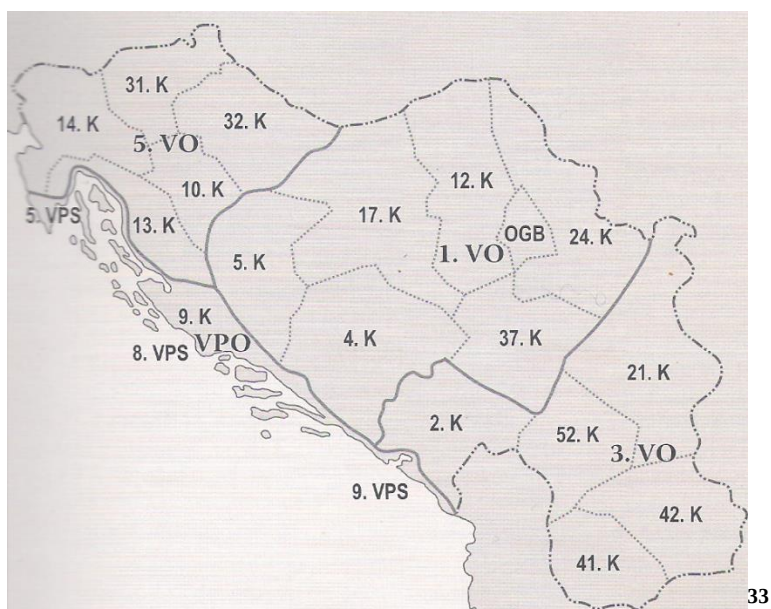
Mehanizirane brigade bile su spoj pješastva i oklopništva. One su bile koncipirane po načelu: „2 mehanizirana i 2 oklopna bataljuna, 1 mješoviti artiljerijski divizijun, mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun, laki samohodni raketni divizijun PZO, inženjerijski bataljun, pozadinski bataljun“. Od podstožernih postrojbi uz komandu i komandu stana imale su „izvidničku čet, čet veze, čet vojne policije i vod atomsko – biološko – kemijske obrane (ABKO)“. Imale su 81 tenk i 80 borbenih vozila pješastva ili oklopnih transportera. Osim njih imale su i: „3 izviđačka tenka, 12 samohodnih ili vučnih haubica 122 mm, 6 višecjevnih lansera raketa 128 mm *Plamen*, 12 dvocijevnih samohodnih protuzračnih topova 57 mm gusjeničara ili 12 protuzračnih topova 20 mm na kotačima, 6 lakih samohodnih protuzračnih oruđa S-1M, 3 izvidnička oklopna vozila, 12 minobacača 120 mm, 12 samohodnih topova 90 mm, 6 samohodnih borbenih vozila POLO M83 i 21 protuzračno raketno oruđe S-2M“. Takva brigada imala je oko 680 motornih vozila razne vrste. Oklopni bataljun imao je 27 tenkova i 13 borbenih vozila pješastva, a mehanizirani je imao isti omjer, ali u korist borbenih vozila pješastva (BVP). Mehanizirane brigade imale su po ratnom ustroju od 3860 do 3940 ljudi. Divizija je s 252. oklopnom brigadom iz Kraljeva imala 748 oklopnih borbenih i oko 1200 neborbenih vozila. Oklopne brigade imale su sličan ustroj kao i mehanizirane. Njihovo temeljno oruđe bila su „94 osnovna borbena tenka (T-55, T-72 ili M-82), 3 izvidnička tenka PT-76, 12 samohodnih haubica 122 mm, 6 višecjevnih lansera raketa 128 mm *Plamen*, 6 minobacača 120 mm, 12 samohodnih dvocijevnih protuzračnih topova 57 mm, 6 lakih protuzračnih samohodnih oruđa S-1M, 66 oklopnih transportera ili borbenih vozila pješastva, 4 jednocjevna protuzrakoplovna topa 20 mm i 58 protuoklopnih lansirnih oruđa POLO 9K11“. Oklopne brigade s tenkovima M-84 imale su oko 3350 ljudi.³⁰

Zračnu potporu kopnenim snagama pružao je 1. korpus Ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane iz Beograda. U sastavu korpusa bili su 204. lovački avijacijski puk i 252. lovačko-bombarderska avijacijska eskadrila iz Batajnice. Avijacijski puk imao je 2 lovačke eskadrile: „126-tu naoružanu s lovcem MIG-21 i 127-mu s lovcem MIG-29“. 252. lovačko-bombarderska eskadrila imala je „11 *Jastrebova* J-21, 10 *Galebova* G-2, 6 *Galebova* G-4, 2 izvidnička *Jastreba* i 11 klipnih zrakoplova Utva i Kraguj“. U borbama u Slavoniji sudjelovalo je i Štabno helikoptersko odjeljenje 1. korpusa ratnog zrakoplovstva (RZ) i PZO i dio 712. protuoklopne helikopterske eskadrile, a bio je i angažiran 172. lovačko-bombarderski avijacijski puk.³¹

³⁰Marijan 2013, 31-34.

³¹Ibid, 35-36.

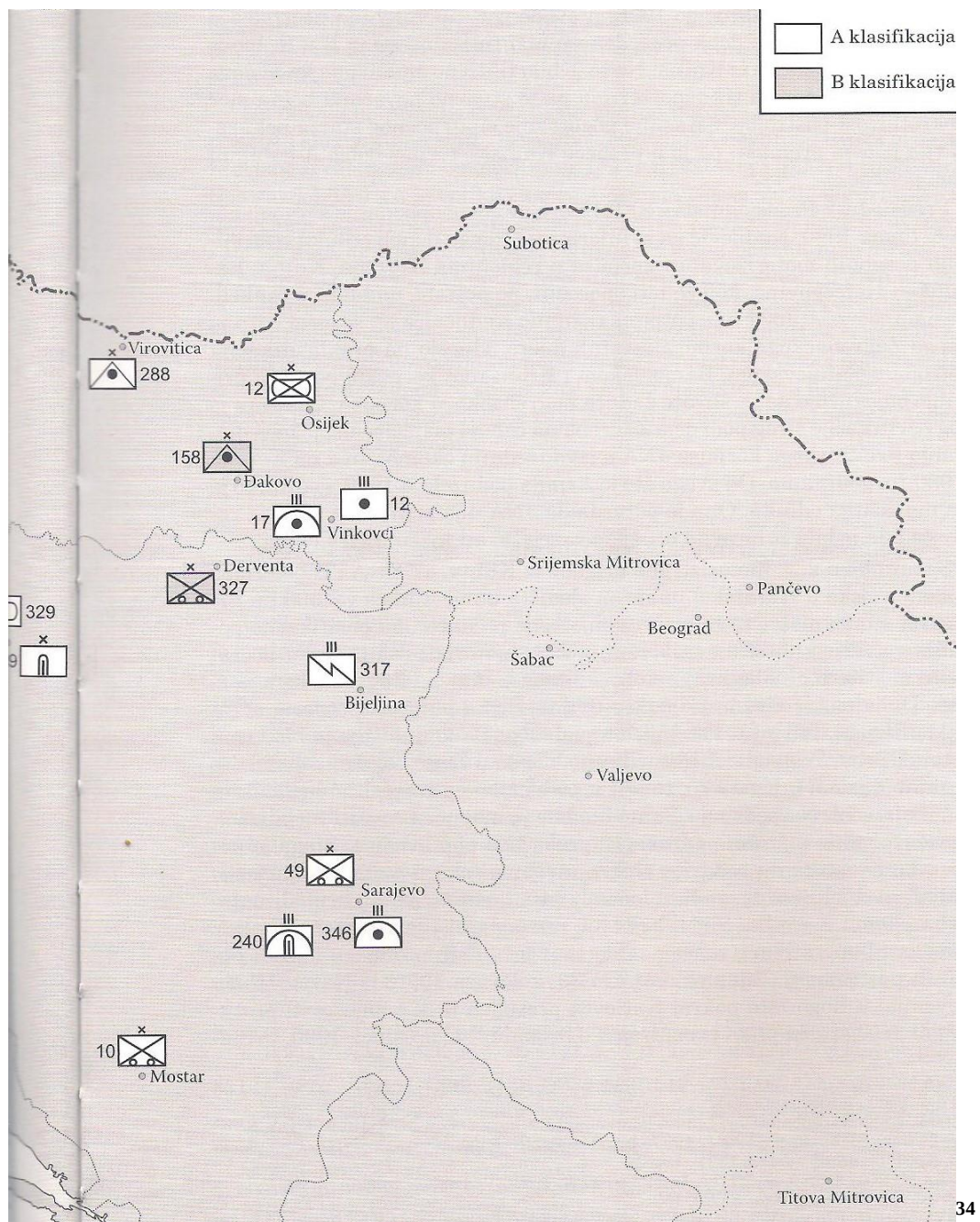
U borbama su sudjelovale i postrojbe TO Srbije. U istočnoj Slavoniji, zapadnom Srijemu, Bačkoj i Baranji bilo je 9289 teritorijalaca. U pobunjenim mjestima od svibnja postojali su ratni štabovi i postrojbe TO koje su se nazivale po selima ili dijelovima grada. U istočnoj je Hrvatskoj početkom studenog bilo oko 4500 ljudi u sastavima pobunjenih Srba. U vinkovačkoj općini najviše pobunjenika dolazilo je iz Mirkovaca, a potom iz Markušice. Valja napomenuti kako je u Vinkovcima sve vrijeme djelovala i 5. kolona. Na istočnom su bojištu djelovale i srbijanske paravojne formacije. Najviše je bilo četnika Srpske radikalne stranke Vojislava Šešlja. Njima je početna baza bila u Borovu Selu. Paravojnu formaciju pod nazivom Srpska dobrovoljačka garda, često nazivana *Tigrovi*, vodio je i Željko Ražnatović Arkan. U zapadnom je Srijemu djelovao i Odred *Dušan silni*. U njegov sastav ulazili su dobrovoljci iz Stare Pazove te simpatizeri Srpske narodne obnove Mirka Jovića.³²

Karta br. 1: Vojnoteritorijalna podjela SFRJ, vojišni sustav na dan 1. siječnja 1991.

³²Ibid, 36-39.

³³ Marijan 2008, 111.

Karta br. 2: Raspored pukova i brigada A i B klasifikacije. Stanje 1. siječnja 1991.

³⁴Ibid, 162-163.

5. DEMOKRATSKE PROMJENE

5.1. Nemiri na stadionima

Jugoslavija je početkom 80-ih godina 20. stoljeća bila pogođena snažnom političkom i gospodarskom krizom. Savez Komunisti i socijalistička ideologija posve su izgubili ugled i vjerodostojnost, a neslaganja među republikama bila su sve veća. Ta neslaganja počela su se odražavati i na društvo.³⁵

Mjesta na kojima su se jasno očitovala neslaganja bila su nogometni stadioni. Vinkovačko područje u navijačkim je krugovima bilo veoma poznato. Nogometni klub Dinamo iz Vinkovaca ostvario je plasman u prvu saveznu nogometnu ligu 1982. godine. Vinkovački Dinamo u toj je ligi igrao protiv beogradskih klubova Crvene Zvezde i Partizana. Iskustva navijača Crvene Zvezde i Partizana na gostovanjima u Vinkovcima bila su negativna. Navijači Crvene Zvezde isticali su da u Vinkovcima nisu naišli na određenu navijačku skupinu, već da je cijeli grad bio jedna velika navijačka skupina. S druge strane, navijači Partizana su opisivali svoja gostovanja u Zagrebu kao relativno opuštena. Ti isti navijači su smatrali Torcidu iz Splita ozbiljnom navijačkom grupom, dok su gostovanja u Vinkovcima opisivali kao "najvruća". Prvenstvena utakmica u Vinkovcima 1. svibnja 1983. godine obilježena je velikim incidentima i međusobnim vrijeđanjem na nacionalnoj osnovi. Navijači Partizana, poznati kao Grobari, sukobili su se s domaćim navijačima nakon izlaska iz vlaka. Tokom sukoba, Grobari su vrijeđali lokalno stanovništvo na klubskoj i nacionalnoj osnovi, pjevajući srpske nacionalne i Partizanove pjesme, te ispisujući grafite s natpisima poput "Ovo je Srbija". Jedan od navijača Partizana je čak izjavio da je prvi put u životu vidio zastave sa šahovnicom i slovom U tijekom tog gostovanja. Ivan Žagar ističe kako svjedočanstva s vremenskim odmakom od 10 do 25 godina treba uzeti s dozom rezerve. Pojedini navijači vole se hvaliti isticanjem nacionalnih osjećaja u vrijeme kada je to bilo zabranjeno, a upitna je istinitost i objektivnost takvih izjava. S druge strane, gostovanja navijača zagrebačkog Dinama i splitskog Hajduka nisu bilježila velike incidente. O tome koliko su žestoki bili navijački sukobi na području vinkovačke općine svjedoči izjava beogradskog novinara Zorana Pavića koji je Vinkovce nazvao navijačkim Staljingradom za navijače koje su dolazili iz Srbije. Može se zaključiti kako su navijački neredi prilikom gostovanja klubova iz Srbije, bez

³⁵ Ivo Goldstein, *Hrvatska: 1918.-2008.*, (Zagreb: Europapress holding: Novi Liber, 2008.), 595. Dalje u radu: Goldstein 2008.

obzira tko ih je započinjao, imali nacionalnu podlogu.³⁶ Ipak treba reći da navijački neredi nisu mogli biti indikator da će se dio srpskog stanovništva vinkovačke općine pobuniti protiv nove hrvatske vlasti.

5.2. Osnivanje stranaka

Urušavanje jednopartijskog sistema započelo je pojavom inicijativa za osnivanje opozicijskih društava i stranaka. Prve takve inicijative u Sloveniji i Hrvatskoj pojavile su se krajem 1988. i početkom 1989. godine. Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu (UJDI) održalo je svoju osnivačku skupštinu u prostorijama Filozofskog fakulteta u Zagrebu u veljači 1989. godine. Hrvatski socijalnoliberalni savez (HSLS) svoju je osnivačku skupštinu imao u svibnju iste godine. Ta će stranka nakon legalizacije promijeniti svoje ime u Hrvatsku socijalnoliberalnu stranku. Dana 17. lipnja 1989. godine u prostorijama NK „Borac“ u Staglišću u Zagrebu održana je osnivačka skupština Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). Za predsjednika te stranke izabran je povjesničar i bivši general Franjo Tuđman.³⁷

Savez komunista Hrvatske (SKH) bio je pod pritiskom javnosti koja je zahtijevala raspisivanje slobodnih izbora. Od 11. do 13. prosinca 1989. godine održavao se 11. kongres SKH u Zagrebu. Na tom se kongresu SKH odlučio na radikalni korak, zauzeo se za stvaranje demokratskih političkih sloboda te za slobodu političkog udruživanja građana u sklopu višestranačkog sustava. Tada je na čelo Centralnog komiteta (CK) SKH došao Ivica Račan.³⁸

Te su se godine napetosti s Kosova, Vojvodine, Srbije općenito i Crne Gore prelile do Knina. Dana 28. veljače 1989. godine održan je miting u Kninu na kojem se okupilo nekoliko tisuća osoba. Ljudi okupljeni na mitingu izrazili su svoje protivljenje sa stavovima SR Slovenije i SR Hrvatske prema kosovskoj krizi. Dvije republike krivile su se za davanje potpore Albancima, a istovremeno je izražena potpora Slobodanu Miloševiću. Brojnost i radikalnost svakog idućeg mitinga sve će više povećavati i rasplamsavati.³⁹

U vinkovačkoj općini nije bilo sličnih događanja. O međunacionalnim problemima pisalo se u lokalnim novinama, ali to su bili osvrti i reagiranja lokalnog partijskog rukovodstva na probleme u drugim dijelovima Jugoslavije. Općinski odbor Saveza udruženja

³⁶ Ivan Žagar. „Nogometna publika i raspad Jugoslavije – od nacionalističkih parola do međunacionalnih sukoba (1980.-1991.).“ (Ph. D. diss, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2022.) 48-50. Dalje u radu Žagar 2022.

³⁷ Goldstein 2008, 632 – 634.

³⁸ Ibid 636.

³⁹ Barić 2005 42-52.

boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije (SUBNOR) često je iznosio svoj stav o nacionalizmu i nacionalnim neslaganjima. Tako je Općinski odbor SUBNOR-a Vinkovci na sjednici održanoj 10. listopada 1989. godine raspravljao o „pojavama nacionalizma, kleronacionalizma, sukobima rukovodstava, napadima na djelo i lik druga Tita“.⁴⁰

Općinski je SUBNOR posebno kritičan bio prema HDZ-u. Članovi SUBNOR-a smatrali su kako se radi o „jednonacionalnoj stranci čija je pozadina nacionalistička“.⁴¹ Vinkovački Socijalistički savez radnog naroda Hrvatske (SSRNH) također je bio kritičan prema osnivanju podružnice HDZ-a u Vinkovcima. SSRNH je smatrao kako zakazivanje osnivačke skupštine ogranka HDZ-a u Vinkovcima ima za cilj izazvati nacionalnu netrepeljivost u vinkovačkoj općini.⁴²

Dana 16. prosinca 1989. u Vinkovcima osnovan je općinski odbor HDZ-a. Do kraja veljače 1990. osnovane su veće mjesne organizacije u mjestima: „Otok, Nuštar, Cerić, Ivankovo, Rokovci, Andrijaševci, Slakovci i Komletinci“. U ožujku 1990. za predsjednika općinskog odbora izabran je Josip Peći.⁴³ Osnivačkoj skupštini vinkovačkog HDZ-a prisustvovao je Dragutin Žanić – Karla, ali se nije učlanio u stranku. Žanić je bio „po uvjerenju komunist“, ali je istaknuo kako je „protiv jednopartijskog monopola vlasti“.⁴⁴ Žanić je bio zastupnik u Hrvatskom Saboru, a najpoznatiji je po tome što je zaslužan za izgradnju vinkovačkih naselja „Lapovci“ i „Kanovci“ te po tome što je podupirao rad brojnih kulturnih institucija u gradu.⁴⁵

U Vinkovačkoj je općini u siječnju 1990. godine obnovljena Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS). Njezinu obnovu pokrenuo je Dragutin Žanić te je on izabran za predsjednika pripremnog odbora.⁴⁶ Mjesec dana kasnije osnovana je i Hrvatska seljačka stranka (HSS). Nju je u Vinkovcima vodio Ivan Oštrić. HSS je, za razliku od HRSS-a pristupio Koaliciji narodnog sporazuma (KNS).⁴⁷ Koalicija je okupljala nekoliko stranaka.

⁴⁰ „Osuda svih pojava nacionalizma i sukoba među rukovodstvima“, *Vinkovačke novosti*, 13.10.1989.

⁴¹ „Protiv nacionalizma“, *Vinkovačke novosti*, 24.12.1989.

⁴² „Rasprava o aktualnoj političkoj situaciji“, *Vinkovačke novosti*, 15.12.1989.

⁴³ Domagoj Knežević, *Hrvatska demokratska zajednica od osnivanja do raskida s Jugoslavijom*, (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2020.), 220.

⁴⁴ „Briga za nacionalni interes hrvatskog naroda“, *Vinkovačke novosti*, 22.12.1989.

⁴⁵ „Karla Žanić – vizionar Vinkovaca i vinkovačkog kraja“, *Glas Slavonije*, 21.8.2020. <https://www.glas-slavonije.hr/kolumna/55/5336/Karla-Zanic--vizionar-Vinkovaca-i-vinkovackog-kraja> (Pristupljeno 20.9.2022.)

⁴⁶ „Obnova Radićeve stranke“, *Vinkovačke novosti*, 2.2.1990.

⁴⁷ „Ogranak HSS i u Vinkovcima“, *Vinkovačke novosti*, 23. 3. 1990.

Najjače stranke u koaliciji bile su HSLS i HSS. Na čelu KNS-a bili su Savka Dabčević-Kučar i Miko Tripalo.⁴⁸

Prekid 14. izvanrednog kongresa Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) u siječnju 1990. godine najavio je kraj komunističke vladavine. SKH se ubrzo preimenovao u Savez komunista Hrvatske – Stranku demokratskih promjena (SKH-SDP).⁴⁹ Predsjednik vinkovačkog općinskog komiteta SKH-SDP u ožujku 1990. bio je Martin Sotinac. U predstavljanju stranačkog programa rekao je kako stranka nudi siguran, miran te demokratski život te da će ljudska prava biti stalna vrijednost.⁵⁰

5.3. Prvi demokratski izbori

Izbori 1990. godine su bili dvokružni. Prvi krug održan je 22. i 23. travnja, dok se drugi krug održao dva tjedna kasnije. Sabor Socijalističke Republike Hrvatske sastojao se od tri vijeća: Društveno-političkog vijeća, Vijeća općina i Vijeća udruženog rada. Paralelno s tim, provedeni su i lokalni izbori za općinske skupštine.⁵¹ Istraživanja popularnosti stranaka početkom travnja pokazala su da su HDZ i njegova koalicija (dio HSS-a pod vodstvom Ivana Zvonimira Čička i Hrvatska stranka (HS) Hrvoja Šošića) glavni izbor hrvatskih birača. Popularnosti HDZ-a doprinijela je stranačka snažna aktivnost te pokušaj atentata na Franju Tuđmana u Benkovcu 18. ožujka 1990.⁵²

Na izborima je pobijedio HDZ. Ta je stranka osvojila 41,9% glasova, odnosno 205 zastupnika od mogućih 356. SKH – SDP je dobio 35% glasova, odnosno 107 zastupnika, a KNS je unatoč osvojenih 15,3% glasova dobio samo tri saborska zastupnika.⁵³

Skupština općine (SO) Vinkovci na izborima je bila podijeljena na pet saborskih jedinica. U svih pet jedinica izabrani su kandidati HDZ-a.⁵⁴ U prvoj vinkovačkoj izbornoj jedinici za Društveno-političko vijeće izabran je kandidat Drago Ereš. Ereš je imao 19.634 glasova. Drugi je bio Petar Šuker ispred SKH – SDP i Socijalističkog saveza – Saveza socijalista Hrvatske s osvojenih 8.865 glasova. U drugoj izbornoj jedinici pobijedio je kandidat HDZ-a Vladimir Šeks s osvojenih 15.723 glasova, a drugi je bio kandidat SKH -

⁴⁸ Goldstein 2008, 648.

⁴⁹ Barić 2005, 52.

⁵⁰ „U centru svega čovjek – pojedinac“, *Vinkovačke novosti*, 30.3.1990.

⁵¹ Goldstein 2008, 648-650.

⁵² Knežević 2020, 194-195.

⁵³ Goldstein 648-650.

⁵⁴ Knežević 2020, 220.

SDP i Socijalističkog Saveza – Saveza Socijalista Hrvatske, Mladen Kevo. Kevo je osvojio 6.690 glasova.⁵⁵

Na izborima za Vijeće udruženog rada područje SO Vinkovci bilo je podijeljeno u dvije izborne jedinice: Vinkovci I i Vinkovci II. U prvoj izbornoj jedinici pobijedio je kandidat HDZ-a Slavko Vištica. Vištica je osvojio 5.575 glasova. Drugi je po broju glasova bio Vlado Jemrić, kandidat Socijalističkog Saveza – Saveza Socijalista Hrvatske. Jemrić je osvojio 1.943 glasova. U drugoj izbornoj jedinici pobijedio je kandidat HDZ-a Marijan Vukojević s osvojenih 6.117 glasova. Drugi je bio Zvonimir Košćević, kandidat Socijalističkog Saveza – Saveza Socijalista Hrvatske. Košćević je osvojio 3.676 glasova.⁵⁶

U Vinkovcima je na izborima za Vijeće općina pobijedio kandidat HDZ-a Josip Peći. Peći je osvojio 32.739 glasova. Kandidat Socijalističkog Saveza – Saveza Socijalista Hrvatske Šime Brkljača osvojio je 14.484 glasova.⁵⁷

Kandidati HDZ-a pobijedili su i na izborima za SO Vinkovci. Na izborima se biralo 112 mjesta, a HDZ ih je dobio 80. Socijalistički savez Hrvatske dobio je 16 mjesta, SDP je dobio jedno mjesto, a KNS niti jedno. Ostala su mjesta zauzeli nezavisni kandidati.⁵⁸ Za predsjednika SO Vinkovci izabran je Tihomir Zovak, dok je za predsjednika Izvršnog vijeća (IV) SO izabran Ivan Treber.⁵⁹

5.4. Stranački život nakon izbora

Nekoliko je podružnica stranaka osnovano u Vinkovcima nakon izbora, a najvažnija su osnivanja HSLS-a, SDS-a i Hrvatske stranke prava (HSP). Osnivačka skupština ogranka HSLS-a održana je početkom listopada 1990. godine. Predsjednik izvršnog odbora vinkovačkog ogranka bio je Goran Mravunac. Na skupštini je rečeno kako se mora učiniti „sve da se izbjegne građanski rat“.⁶⁰

⁵⁵ Arhiva izbora, https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/parlament/1990/rezultati/1990_1_1_Sabor_Rezultati_Drustveno_politicko_vijece.pdf (pristup 24. 9. 2022.)

⁵⁶ Arhiva izbora, https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/parlament/1990/rezultati/1990_1_5_Sabor_Rezultati_Vijece_udruzenog_rada.pdf (pristup 24. 9. 2022.)

⁵⁷ Arhiva izbora, https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/parlament/1990/rezultati/1990_1_3_Sabor_Rezultati_Vijece_opcina.pdf (pristup 24.9.2022.)

⁵⁸ „Nova Skupština općine 22. svibnja“, *Vinkovačke novosti*, 18.5.1990. ; „Druga stranka po broju osvojenih odborničkih mjesta“, *Vinkovačke novosti*, 18.5.1990.

⁵⁹ Knežević 2020, 221.

⁶⁰ „Za evropsku Hrvatsku“, *Vinkovačke novosti*, 12. 10. 1990.

Srpska demokratska stranka (SDS) svoju je osnivačku skupštinu održala u Mirkovcima na pravoslavni blagdan svetog Pantelije, 9. kolovoza 1990. godine. Osnivačkoj skupštini prisustvovao je predsjednik SDS-a Jovan Rašković, a na skupu su govorili predsjednik SDS-a Vukovar Goran Hadžić, predsjednik SDS-a za Vojvodinu Kosta Hadži te sekretar SDS-a za Vojvodinu Ilija Končarević. Predsjednik mirkovačkog mjesnog inicijativnog odbora bio je Zoran Beldar, a predsjednik Općinskog inicijativnog odbora bio je Miroslav Ćirić. Orkestar iz Dalja izveo je pjesme: „Oj vojvodo Sinđeliću“, „Herceg Bosna, Lika to je srpska dika“ te „Oj Srbijo nemoj tugovati“. *Vinkovačke novosti* pisale su kako su se na skupu čuli uzvici: „šahovnicu treba baciti“, „Ubićemo Tuđmana“, „Živjela Srbija“. Miroslav Ćirić je u svojem govoru rekao kako neće dozvoliti buđenje ideja ustaških ideologa te buđenje Starčevićevih i Radićevih ideja. Ćirić je na kraju govora pozvao hrvatski narod „da ne dozvoli da ga bezumnici odvedu u rat i tamu“. Rašković je u svojem govoru istaknuo kako će hrvatski Srbi tražiti kulturnu autonomiju ako Jugoslavija ostane federacija. U slučaju da Jugoslavija postane konfederacija, hrvatski će Srbi tražiti i političku autonomiju.⁶¹

Na osnivačkom skupu vinkovačke podružnice HSP-a održanom 18. veljače 1991. godine govorili su predsjednik stranke Dobroslav Paraga, dopredsjednik Ante Paradžik te stranački tajnik Krešimir Pavelić. Paradžik je u govoru rekao kako nema nikakve Jugoslavije te da se stranka zalaže za odcjepljenje i za „hrvatski nacionalno-državni suverenitet na cjelokupnom povijesnom i etničkom prostoru“. Dobroslav Paraga je u svojem govoru Jugoslaviju prozvao grobnicom naroda. Na skupu su se čule i kritike na račun HDZ-a i hrvatskog vodstva.⁶²

6. PREMA RATU

6.1. Porast napetosti

Krajem 1989. i početkom 1990. u vinkovačkoj općini nije bilo pokazatelja da bi mogao uslijediti rat. Vinkovački kraj ni po čemu nije podsjećao na Knin. U Kninu je srpski nacionalizam u veljači i srpnju 1989. godine zatresao političku scenu u Hrvatskoj.⁶³ Dana 28. veljače 1989. u Kninu je održan miting na kojemu se skupilo više tisuća osoba. Na mitingu je izraženo protivljenje sa stavovima Hrvatske i Slovenije prema kosovskoj krizi. Te dvije republike okrivljene su za „potporu albanskoj iredenti“ te je izražena potpora Slobodanu

⁶¹ „Diskvalifikacija Republike Hrvatske“, *Vinkovačke novosti*, 17.8.1990.

⁶² „Hrvatski nacionalno – državni suverenitet“, *Vinkovački list*, 22.2.1991.

⁶³ Marijan 2013, 41.

Miloševiću. Dana 9. srpnja 1989. na kninskom se Kosovu okupilo više desetaka tisuća ljudi. Tamo se obilježavala 600. obljetnica kosovske bitke. Tih je dana kninski kraj bio zatrpan srpskom nacionalističkom simbolikom. Viđeni su bedževi sa slikom Slobadana Miloševića, Karađorđa, vojvode Mišića, Draže Mihailovića.⁶⁴

Srbija je 1988. prošla kroz burni proces koji se okončao u ožujku 1989. godine ukidanjem autonomija pokrajinama. To je razdoblje prozvano antibirokratskom revolucijom. Susjedne republike, posebice zapadne, to su vidjele kao provalu srpskog nacionalizma. Iz vizure probuđenog srpskog nacionalizma smatrano je da su Srbi izvan Srbije građani drugog reda te je tako dio hrvatskih Srba prihvatio brigu iz Srbije i tvrdnju da su u neravnomjernom položaju. Osnivanje SDS-a institucionaliziralo je djelovanje srpskih nacionalista u Hrvatskoj.⁶⁵

Pogoršanje međunacionalnih odnosa na vinkovačkom području bilo je vidljivo na stadionima, ali i grafitima na zidovima. Grafiti u Vukovaru sadržavali su prijeteće i uvredljive poruke: „Poklat ćemo svu hrvatsku djecu“, „Srbija“ te „Bog čuva Srbe“, a nacrtanih kukastih križeva i slova U bilo je i u Vukovaru i u Vinkovcima. Početkom 1990. u Vukovaru se pokušao organizirati „miting istine“ pod izlikom brige za Srbe i Crnogorce na Kosovu. Krajem siječnja izbile su demonstracije na Kosovu. Na demonstracijama je bilo žrtava među albanskim stanovništvom. Hrvatski i slovenski politički vrh tada su prozvali Srbiju.⁶⁶

Situacija u Vinkovcima susjednom Vukovaru konstantno se pogoršavala. Dio Srba u vukovarskoj općini pobjedu HDZ-a shvatio je kao pobjedu ustaštva. Krajem svibnja u Boboti kraj Vukovara primijećene su noćne straže. U Boboti je 22. srpnja održan skup. On je održan kao svesrpski narodni zbor Srba iz istočne Slavonije i zapadnog Srijema. Goran Hadžić je na skupu najavio da će na prvoj sjednici SO Vukovar tražiti da sjedište SUP-a ne bude više u Vinkovcima, nego u Vukovaru. Okupljenoj masi zahtjev je dobro zvučao iako je Hadžić morao znati da je odluka o reorganizaciji milicije donesena prije nego je HDZ stupio na vlast.⁶⁷

Srbi u istočnoj Hrvatskoj radili su na izdvajanju iz Hrvatske po uzoru na način na koji je uspostavljana Srpska autonomna oblast (SAO) Krajina. Dana 21. svibnja 1990. na sjednici SDS-a u Kninu donesena je odluka da kninska općina istupi iz Zajednice općina Dalmacije te

⁶⁴ Barić 2005, 43-47.

⁶⁵ Marijan 2013, 41.

⁶⁶ Ibid, 42.

⁶⁷ Ibid, 44-46.

da se stvori Zajednica općina sjeverne Dalmacije i Like. Predsjednik SO Knin Milan Babić 1. srpnja 1990. proglasio je osnutak nove Zajednice općina. Osim Knina, njoj su pristupile i općine Gračac i Donji Lapac, a 17. srpnja i Dvor na Uni. Zajednica općina bila je preteča SAO Krajine. U Srbu je 25. srpnja održan „Srpski sabor“ na kojem je prihvaćena „Deklaracija o autonomiji Srba u Hrvatskoj“. Deklaracija navodi kako srpski narod u Hrvatskoj ima pravo na autonomiju, a njen oblik ovisi o tome hoće li Jugoslavija biti uređena kao federacija ili konfederacija.⁶⁸

Dana 17. kolovoza pobuna u kninskoj policiji doživjela je svoj vrhunac. Pobunjeni Srbi na području općina Obrovac i Knin kamenjem, vozilima i drvećem blokirali su prometnice koje su prolazile tim područjem. Događaj je prozvan *balvan revolucijom*. Od 19. kolovoza do drugog rujna 1990. provodilo se izjašnjavanje Srba u Hrvatskoj o kulturnoj autonomiji. Ono je provedeno i u dijelu vinkovačke općine.⁶⁹ Vinkovačko područje ostalo je mirno, a podršku hrvatskoj vlasti izrazili čelnici općinskog HDZ-a, Socijalističke stranke, HRSS-a i HSS-a.⁷⁰ Prilikom organiziranja referenduma o autonomiji Srba u Hrvatskoj na području Sekretarijata unutarnjih poslova (SUP) Vinkovci uočene su seoske straže u mjestima gdje su Srbi bili većina. Sekretar SUP-a nije potvrdio jesu li straže bile naoružane. Istodobno je u organizaciji HDZ-a započelo naoružavanje Hrvata u istočnoj Slavoniji.⁷¹

Godina 1991. počela je podmetanjem eksploziva koji je 5. siječnja oštetiо vrata pravoslavne crkve u Mirkovcima.⁷² Dva dana poslije u Šidskim Banovcima osnovano je Srpsko nacionalno vijeće za Slavoniju, Baranju i Zapadni Srijem te se proglasilo legitimnim predstavnikom Srba na tom području. Predsjednik vijeća bio je Ilija Končarević.⁷³

Dana 17. veljače 1991. godine Srbi su u MZ u kojima su bili većinsko stanovništvo organizirali referendum za odvajanje svojih MZ iz općine Vinkovci te njihovo pripajanje općini Vukovar. Načelnik PU Vinkovci rekao je kako je referendum bio ilegalan i da je završio bez incidenata.⁷⁴

Sabor Republike Hrvatske usvojio je 21. veljače „Rezoluciju o prihvaćanju postupka za razdruživanje SFRJ i o mogućem udruživanju u savez suverenih država“. Hrvatska bi se

⁶⁸ Barić 2005, 65-66, 72.

⁶⁹ Ibid, 107.

⁷⁰ „Podrška Vrhovništvu i Vladi Republike Hrvatske“, *Vinkovačke novosti*, 24.8.1991.

⁷¹ Marijan 2013, 48.

⁷² Ibid

⁷³ Barić 2005, 107.; Marijan 2013, 49.

⁷⁴ „Tko ne želi miran suživot“, *Vinkovački list*, 23.2.1991.

prema spomenutoj rezoluciji udružila samo s onim republikama koje se uzajamno priznaju „temeljem prava svake od njih na opstanak, samostalnost, suverenost i štovanje.“ Očigledno je da je pri tome u obzir dolazila samo Slovenija te donekle i Bosna i Hercegovina. Istog dana Sabor je dopunio Ustavni zakon odredbom prema kojom u RH vrijede samo one odredbe saveznih zakona i pravnih akata koji se ne kose sa zakonima i Ustavom Republike Hrvatske. Srbi su reagirali brzo. Srpsko nacionalno vijeće je 26. veljače usvojilo Deklaraciju o suverenoj autonomiji Srpskog naroda Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema. Deklaracijom se Srbi u navedenim područjima proglašavaju neodvojivim dijelom srpskog naroda koji živi u Jugoslaviji. Posljedice proglašenja autonomije u istočnoj Slavoniji nisu bile vidljive za razliku od zapadne Hrvatske. Tih je dana u Pakracu donesena odluka o priključenju SAO Krajini. Tom je odlukom započela pobuna Srba u Zapadnoj Slavoniji. Hrvatska je policija u Pakrac uvela red bez proljevanja krvi, ali su beogradski mediji akciju prikazali kao pokolj srpskog stanovništva te time proširili strah na Srbe u istočnoj Slavoniji. U istočnoj Slavoniji je među selima naseljenim srpskim življem proširena dezinformacija o skorašnjem napadu na njih te je tako dio stanovnika svoje obitelji poslao u Vojvodinu.⁷⁵ Djeca srpske nacionalnost iz Srijemskih Laza, Mirkovaca, Orolika, Šidskih i Vinkovačkih Banovaca te Markušice i Gaboša prebačena su 4. ožujka u Šid. Svojim kućama vraćena su dva dana kasnije.⁷⁶

Tih su dana ponovo zabilježene straže u selima s većinskim srpskim stanovništvom. Na području Vinkovaca straže su zabilježene u Mirkovcima. Stanovništvo u Mirkovcima već je bilo naoružano, a pretpostavljalo se da je naoružanje došlo od JNA, jer su tih dana zapaženi česti kontakti osoba zaposlenih u Armiji sa stanovništvom Mirkovaca. U Vinkovcima su bile i učestale vojne vježbe.⁷⁷

Narodna Armija, list koji je usko vezan uz JNA, 14. je ožujka izvijestila o stanju u vinkovačkom garnizonu. U listu je rečeno kako je vinkovački Sekretarijat za narodnu obranu (SNO) prešao u službu protuarmijske kampanje. Potpukovnik Slobodan Marković rekao je kako su neki objekti oko vojarne bili pretvoreni u mitraljeska gnijezda te da se iz njih očekivala vatra na vojarnu.⁷⁸ Predsjednik SO Vinkovci Tihomir Zovak istaknuo je kako ga

⁷⁵ Marijan 2013, 50-51.

⁷⁶ „Tko to plaši vinkovačke Srbe?“, *Večernji list*, 5.3.1991.; „Kome je sve to trebalo?“ *Vinkovački list*, 8.3.1991.

⁷⁷ Marijan 2013, 52-53.

⁷⁸ „Politika ni izrinila urjenja“, *Narodna Armija*, 14.3.1991.

Markovićeve izjave začuđuju, posebice kada „općinska vlast čini velike napore da popravi odnose između Hrvata i Srba“ te da se oficiri službeno i privatno različito ponašaju.⁷⁹

Dana 31. ožujka 1991. na Plitvicama je izbio sukob između srpskih pobunjenika i hrvatske policije. U sukobu su poginuli hrvatski policajac Josip Jović te pobunjenik Rajko Vukadinović, a među uhićenima su bili Goran Hadžić i Borivoje Savić.⁸⁰

Idućeg su dana postavljene barikade na ulazu u Bobotu, Borovo Selo te Berak. Postavljanje barikada potaklo je mještane Bogdanovaca da počnu ubrzanu gradnju prometnice Marinci – Bogdanovci. Taj pravac pobunjeni Srbi ne bi mogli lako blokirati. Barikade su postavili bivši policajci koji su otkazali poslušnost MUP-u RH.⁸¹ Slučaj skidanja hrvatske zastave zabilježen je u Gabošu, a u Mirkovcima je postavljena srpska zastava.⁸² Idućeg je dana dignuta tračnica na pruzi Vinkovci – Subotica.⁸³ Dana 3. travnja u Vinkovcima je skoro došlo do incidenta između garnizona JNA i građana. Na vijest o prolasku konvoja JNA kroz vinkovačku željezničku stanicu pred željezničkim se kolodvorom okupilo oko 5.000 ljudi koji su prosvjedovali protiv JNA. Neki od uzvika bili su: „Idite u Mirkovce“ te „Pozdravite Šešelja“.⁸⁴

S obzirom na to da je sigurnosna situacija postajala sve teža, u Vinkovcima je 9. travnja 1991. osnovano Međustranačko vijeće narodne zaštite. Ono je bilo sastavljeno od svih stranaka koje su u tom trenutku djelovale na području Vinkovaca, a za predsjednika Vijeća izabran je Tihomir Zovak.⁸⁵ Međustranačko vijeće narodne zaštite počelo je ustrojavati nenaoružane odrede narodne zaštite u svim MZ općine koje nisu bile zahvaćene pobunom.⁸⁶

Na prostoru vinkovačke općine do kraja travnja nije bilo većih incidenata, ali na području vukovarske općine situacija se konstantno pogoršavala. Dana 14. travnja u Borovu Selu održan je miting na kojem su govorili Vojislav Šešelj, Goran Hadžić i Milan Paroški. Predsjednik SDS-a u Borovu Selu Vukašin Šoškočanin bio je domaćin mitinga. On je rekao kako će na svaki pokušaj agresije, svaka kuća i ograda biti barikada. U to su vrijeme u Borovo

⁷⁹ „Potpukovnik kao emisar“, *Večernji list*, 23.3.1991.

⁸⁰ Barić 2005, 116.

⁸¹ Marijan 2005, 54.

⁸² „Skinuli hrvatske zastave“, *Večernji list*, 2.4.1991.

⁸³ „Dignuta tračnica“, *Večernji list*, 3.4.1991.

⁸⁴ „Ovo je Hrvatska“, *Vinkovački list*, 5.4.1991.; „Prosvjed 5000 građana“, *Večernji list*, 4.4.1991.

⁸⁵ „Puna potpora vrhovništvu Hrvatske“, *Večernji list*, 10.4.1991.

⁸⁶ „Međustranačko vijeće narodne zaštite“, *Vinkovački list*, 12.4.1991.

Selo stigle i prve pošiljke vojnog oružja, a u selo su stalno stizale i manje skupine četnika Srpske radikalne stranke.⁸⁷

6.2. Situacija nakon masakra u Borovu Selu

U noći 1. svibnja 1991. u Savulji, naselju pokraj Borova Sela, napadnuta je četveročlana policijska ophodnja. Dvojicu policajaca Srbi su odmah pretukli, a drugu dvojicu zadržali, pretukli, a potom prebacili preko Dunava te predali srbijanskoj miliciji. Za oslobađanje dvojice policajaca angažirana je Posebna jedinica policije PU Vinkovci, a akciju oslobađanja vodio je Stipo Bošnjak, načelnik Odjela za operativne poslove javne sigurnosti PU Vinkovci. Akcija 2. svibnja završila je katastrofalno za hrvatsku stranu, poginulo je 12, a ranjen je 21 policajac. Pobunjeni Srbi priznali su smrt jednog te ranjavanje četiri osobe. U sukobu je intervenirala JNA na način koji je već bio viđen u zapadnim dijelovima Hrvatske te se zvao razdvajanje sukobljenih strana.⁸⁸ U ovom je slučaju intervencija JNA bila korektna. Iz izvješća potpukovnika Lončara vidi se kako su se mještani Borova Sela neprijateljski odnosili prema njemu te je jedan od mještana koji se predstavio kao Vule rekao kako želi „da sve MUP-ovce pobije“.⁸⁹ Dva zarobljena policajca, zbog čijeg je spašavanja akcija i pokrenuta, srbijanska je milicija predala hrvatskoj strani u noći 2. svibnja.⁹⁰

Dana 3. svibnja u centru Vinkovaca okupilo se više od 10.000 građana kako bi ispratili poginuli policajce. Misu za poginule služio je biskup đakovački i srijemski monsignor Ćiril Kos. Na okupljanju ispred crkve sv. Euzebija i Poliona obratili su se predsjednik Skupštine općine Vinkovci Tihomir Zovak, načelnik Policijske uprave Vinkovci Josip Džaja, potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske Milan Ramljak, potpredsjednik Hrvatskog sabora Vladimir Šeks te predsjednik Društveno-političkog vijeća Sabora Ivan Vekić.

Potpredsjednik hrvatske vlade Milan Ramljak okupljenima je rekao:

„Dolazeći jutros ovamo, primijetili smo blagi prijekor onih koji su čekali pred zgradom Općinske skupštine, čuli smo povike „Dajte nam oružje“. Mi moramo u ovom trenutku žalosti i tuge biti svjesni da se nalazimo u okolnostima kad naše oružje nije samo vatreno oružje, nego je naše oružje strpljenje. Ja vas uvjeravam da ćemo mi osigurati sve ono što je potrebno da

⁸⁷Marijan 2013, 56-57.

⁸⁸Ibid, 59-61.

⁸⁹NatkoMartinić Jerčić i AnteNazor, „Ubojstva hrvatskih policajaca 2. svibnja 1991. – najava velikosrpske agresije na Hrvatsku“, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol.51 No.1. 2019, 136-138.

⁹⁰Marijan 2013, 61.

bismo se dostojanstveno, sa što manje žrtava, oduprli našem ljutom neprijatelju i da bismo spriječili nezaustavljivi lanac osвете žrtva za žrtvu, glava za glavu.“⁹¹

Da se suzdrže od pojedinih akcija „koje bi štetile Hrvatskoj“ poziv građanima uputilo je i Međustranačko vijeće narodne zaštite.⁹²

Dana 4. i 5. svibnja u Nuštru, Nijemcima, Ivankovu, Otoku, Novim Jankovcima, Jarmini, Vinkovcima, Tovarniku i Županji održani su pokopi poginulih redarstvenika. Na sahranama prisutni su bili Vladimir Šeks, Luka Bebić te članovi Skupštine vinkovačke općine, kao i načelnik PU Vinkovci Josip Džaja.⁹³

Ubojstva hrvatskih policajaca u Borovu Selu označila su početak otvorene pobune dijela Srba u istočnoj Slavoniji. Da se uistinu radilo o dijelu Srba govori i činjenica da su Srbi iz Vinkovačkog Novog Sela organizirali javni skup te poslali Brzjav podrške hrvatskom vrhovništvu.⁹⁴

Nakon sukoba u Borovu Selu hrvatska policija više nije mogla ući u mjesta s većinskim srpskim stanovništvom jer bi se na nju odmah otvarala vatra. U ta sela ulaz je jedino imala JNA.⁹⁵

Nekoliko minuta nakon ponoći 3. svibnja 1991. u Mirkovcima je pucano u automobilsko sredstvo. Ranjeni su vozač i suvozač.⁹⁶ Istog su dana naoružani četnici upali u osnovnu školu u Mirkovcima te natjerali direktoricu da prekine nastavu.⁹⁷ U Mirkovcima je na dvojicu prolaznika u automobilu ispaljen rafal 4. svibnja. Oba čovjeka teže su ranjena.⁹⁸ Tog je dana u Šidskim Banovcima zaustavljen vlak iz kojega je istovareno oružje i ljudstvo.⁹⁹

Nakon Borova Sela i JNA je aktivirala svoja kretanja. Radilo se o demonstraciji sile. Vojna vozila JNA svakog su dana prolazila kroz grad i mjesta u općini. Vinkovački Centar za obavješćavanje imao je informacije kako JNA, prolazeći kroz sela s većinskim srpskim

⁹¹ „Počast palima za Hrvatsku“, *Vinkovački list*, 10.5.1991.

⁹² „Obrana hrvatskog suvereniteta“, *Vinkovački list*, 10.5.1991.

⁹³ „Posljednje počasti poginulim redarstvenicima“, *Vinkovački list*, 10.5.1991.

⁹⁴ „Hrvatska je i naša domovina“, *Vinkovački list*, 10.5.1991.; „Ogradili se od ekstremista“, *Vinkovački list*, 10.5.1991.

⁹⁵ Marijan 2013, 62.

⁹⁶ HDA-1745-1.2.33.0005 PU Vinkovci, Odjel za operativno poslove JS, Depeša br: 511-15-09/2-2541/91. od 3.5. 1991.; HDA-1745.1.2.33.0061. CO Vinkovci od 3.5.1991.

⁹⁷ „Odmetnici upali u školu“, *Večernji list*, 4.5.1991.

⁹⁸ HDA-1745-1.2.34.0048. PU Vinkovci, Odjel za operativne poslove JS. Depeša broj: 511-15-03/1-3554-91 od 4.5.1991. Predmet: Antić Miodrag i Šekulin Zvonimir Ranjavanje vatrenim oružje, obavijest.

⁹⁹ HDA-1745-1.2.34.0070. Republički centar za obavješćavanje. Zbirno izvješće o zbivanjima u Slavoniji od 4.5.1991.

stanovništvom, istima daje oružje.¹⁰⁰ JNA je prema mjestima u kojima Srbi nisu činili većinu imala drukčiji tretman. Tako je zabilježeno da su vojnici u Korođu presjekli telefonske žice te da su u drugim mjestima tenkovi lomili branike na pruzi, oštećivali parkirane automobile i da su prolazeći kroz sela s pretežitim hrvatskim življem vojnici pokazivali srednji prst te izvikivali vulgarne riječi.¹⁰¹

Pljačke, otmice i pucnjava na ljude u Mirkovcima bili su sve češći. Do 7. svibnja većina hrvatskih obitelji iselila se iz Mirkovaca. Tog su dana pobunjeni Srbi zaposjeli željezničku stanicu u Vrapčani. Pored stanice nalazilo se vojno skladište JNA, a prolazile su i plinske cijevi koje su dovodile plin gradu.¹⁰²

Dana 12. svibnja dogodio se incident s JNA koji je skoro završio kobnim posljedicama po obitelj Marinić. Spomenuta obitelj imala je kuću u blizini vojarne. Tog je dana jedan vojnik otvorio vatru po kući obitelji Marinić te tom prilikom istu ošteti.¹⁰³

U Mirkovcima se u noći 13. svibnja dogodio težak incident. Četvorica naoružanih maskiranih muškaraca ispalila su rafal na automobil u kojem su bili Branko Božić i Ivan Bartolić. Rafal je prvog usmrtio, a drugog teško ranio.¹⁰⁴ Božić je bio srpske nacionalnosti, a prema *Večernjem listu*, teroristi su znali da on nije podržavao njihovu „strahovladu“.¹⁰⁵

Tih je dana u Mirkovcima osnovan „ratni štab“ kojem je sjedište bilo u osnovnoj školi. Ratni je štab 17. svibnja proglasom pozvao sve muškarce iz sela koji su napustili mjesto da se što prije „vrate i stave u službu obrane i zaštite sela.“ U proglasu se navodi sljedeće: „Za sve koji se ne vrate smatrat će se da su izdali svoje sugrađane i svoje selo“. Ta je noć u općini protekla mirnije, osim u Ostrovu, gdje se začuo rafal.¹⁰⁶

Dana 19. svibnja policija je privela Dinka Travicu i Đorđa Milićevića iz Mirkovaca. S njima je obavljen informativni razgovor, radi saznanja o ubojstvu Branka Božića. U vrijeme obavljanja razgovora telefonom su iz MZ Mirkovci upućene prijetnje da, ukoliko ne puste

¹⁰⁰HDA-1745-1.2.036.0023. PU Vinkovci. Depeša broj: 511-15-02/2-3558/91. od 6.5.1991.

¹⁰¹HDA-1745-1.2.036.0074. Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja. Ur. Broj: 08-579/1-91 od 6.5.1991.

¹⁰²HDA-1745-1.2.037.0087. PU Vinkovci Depeša br. 511-15-02/3-3582/91. od 7.5.1991.

¹⁰³HDA-1745-1.2.043.0007 PU Vinkovci Depeša broj 511-15-03/1-3698-91 od 12.5.1991.

¹⁰⁴HDA-1745-1.2.046.0007. MUP RH – Sektor za operativne poslove JS Predmet: Božić Branko i Bartolić Ivan. Ranjavanje – obavijest.

¹⁰⁵ „Strahovlada naoružanih došljaka“, *Večernji list*, 16.5.1991.

¹⁰⁶ „Rafali iz Ostrova“, *Večernji list*, 19.5.1991.

privedene, i „ako im se šta desi da i oni imaju Hrvata, te će se njima osvetiti“. U pozivu koji je došao iz MZ Bobota upućena je prijetnja da će ponoviti Borovo Selo. Dvojica privedenih na kraju su pušteni.¹⁰⁷

6.3. Referendum o neovisnosti

Istog je dana održan referendum o hrvatskoj samostalnosti. Na referendumu se odlučivalo o 2 pitanja:

„A) Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize SFRJ)? – Plavi listić

B) Jeste li za to da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i Socijalističke Republike Crne Gore za rješenje državne krize u SFRJ)? – Crveni listić“¹⁰⁸

Ukupno je glasovalo 3.051.881 glasača, odnosno 83,56% od ukupnog broja glasača. Na A pitanje za prijedlog „ZA“ glasovalo je 2.845.521 glasača, odnosno 93,24% od glasača koji su glasovali. „Protiv“ prijedloga glasalo je 126.630 glasača, odnosno 4,15% od onih koji su glasovali. Nevažećih je listića bilo 36.055, odnosno 1,18%. Kod B pitanja za prijedlog „ZA“ glasovalo je 164.267 glasača, odnosno 5,38% od svih koji su glasovali. „Protiv“ prijedloga glasovalo je 2.813.085 glasača, odnosno 92,18% od svih glasača.¹⁰⁹

Vinkovački list izvještava da je na 88 od ukupno 99 biračkih mjesta u općini zabilježen masovan odaziv. Od ukupno 71.917 registriranih birača, njih 61.848 izašlo je na birališta, što čini 86% odaziva. Na prvo pitanje, koje se odnosilo na opciju "Za", glasovalo je 59.540 birača, što čini 82,8% svih registriranih birača, odnosno 96,27% onih koji su sudjelovali u referendumu. Na drugom pitanju, koje se odnosilo na prijedlog da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji, izjasnilo se 2.340 birača, odnosno 3,78% od ukupnog broja izašlih na izbore.¹¹⁰

¹⁰⁷HDA-1745-1.2.056.0039 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS „Štab MUP-a RH“ Operativno dežurstvo. Dnevni operativni bilten – za dan 19/20.05.1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00 sati.

¹⁰⁸Izvješće o provedenom referendumu https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/referendum/1991/rezultati/1991_Rezultati_Referendum.pdf(pristupljeno 13.10.2022.)

¹⁰⁹Ibid.

¹¹⁰ „Za“ samostalnu i suverenu hrvatsku državu“, *Vinkovački list*, 28.5.1991.

7. USTROJAVANJE BOJNOG POLJA

Masakr u Borovu Selu zasigurno se može smatrati točkom prekretnicom u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu. Taj događaj izveo je JNA na istočno-hrvatsku pozornicu. Armija je već bila tu, a njezin mirnodopski razmještaj te razvijena mreža suradnika omogućili su joj informiranje iz prve ruke i utjecanje na razvoj događaja.¹¹¹

Zapovjednik 3. brigade te kasnije i 109. brigade Ivan Petrinović tvrdi kako je nakon višestranačkih izbora „zavladala slavljenička euforija, gdje je bilo sve više prisutno razmišljanje da sve ono što je komunističko nije dobro i treba ga izbaciti iz društvene prakse.“. Petrinović tvrdi kako su kadrovi, koji su bili članovi Saveza komunista, vrlo brzo postali nepodobni i nepovjerljivi za poslove koje su do tada obavljati te u svojem području bili stručni, a umjesto njih postavljani su ljudi bez dovoljno iskustva i stručnosti. Nadalje, zanemareni su obrambeni planovi, i to ne samo u poduzećima i ustanovama, već i u općinskoj upravi, civilnoj zaštiti i TO. Petrinović smatra kako je vinkovački TO bio jedan od najbolje organiziranih u Slavoniji te među boljima u Hrvatskoj. On ističe kako je sigurno: „da smo rat dočekali s ovakvom organizacijom, jasno, prilagođenom novim uvjetima, rezultati ratovanja bili bi povoljniji.“ Prema njegovim riječima dio starješina je zbog svoje prošlosti postao „nepodoban“, a dio starješina i obveznika našao se na dužnostima za koje nije bio osposobljen tijekom služenja vojnog roka ili u rezervnom sastavu. On smatra kako se nepotrebno pokušavalo izgraditi nove oblike ustrojavanja, poput Narodne zaštite, te kako je početak rata dočekan tako da je stari sustav obrane urušen, a novi nije izgrađen.¹¹²Petrinović, kao zapovjednik 3. brigade, a kasnije i 109. brigade, zasigurno odlično poznaje situaciju te u njegovu kritiku vezanu uz zapostavljanje dobrih stvari iz prijašnjeg režima ne treba sumnjati. Međutim, moralo bi se istaknuti i kako je JNA ta koja je planski kroz preustroj *Jedinstvo* narušavala moć TO-a, a ne samo novi sustav i režim. Pukovnik Petrinović je u pravu u vezi toga da je nova vlast mogla iskoristiti znanje, iskustvo i organizaciju TO-a i ljudi koji su je činili.

Dana 29. travnja 1991. godine započelo je formiranje 3. brigade ZNG-a. Sredinom lipnja brigada je imala 3 bataljuna u kojima je bilo 684 gardista. U Vinkovcima je Zapovjedništvo bilo do 22. srpnja kada dio prelazi u Osijek, a u Vinkovcima ostaje dio kojim koordinira pomoćnik zapovjednika brigade za logistiku. Sredinom srpnja brigada je imala

¹¹¹Marijan 2013, 64.

¹¹²Virc 2011, 31-33.

955, što je 60 posto od onog predviđenog, a 180 bilo je nenaoružano. Krajem rujna brigada će imati, bez 4. bataljuna, 1636 ljudi. Ratni put 109. brigade započet će 29. lipnja, a u roku od 24 sata na mobilizacijski poziv odazvat će se 2323 osobe od kojih je 1681 s oružjem, a 642 bez oružja. U to je vrijeme brigada imala „1886 automatskih pušaka s jednim borbenim kompletom, 20 poluautomatskih pušaka, 10 ručnih bacača (vjerojatno tipa M-57) i 10 jednokratnih bacača tipa *Ambrust*“, a pri brigadi je vjerojatno korišten određen broj karabina i lovačkih pušaka. Brigada je formirana kroz jedinice prostorne strukture po MZ, a organizirani su kao vodovi-čete u mjesnim zajednicama. U kolovozu je brigada imala 1902 pripadnika, a tek od 20. rujna u borbenim se dokumentima spominju bataljuni. Dana 13. studenog 109. će brigada osnovati svoj 4. bataljun, a oklopništvo brigade početak će se ustrojavati 29. rujna. Dana 26. listopada brigada je imala u uporabi: „4 haubice 105 mm, 6 protuoklopnih topova 76 mm, 5 protuoklopnih topova 100 mm, 1 gorski top 76 mm, 8 netrzajnih topova 82 mm te 5 minobacača 120 mm“. U listopadu je od oklopništva imala 10 tenkova od kojih su dva M-84 te osam T-55 te jedno borbeno vozilo pješništva. Na kraju listopada u upotrebi su bila četiri tenka T-55 (jedan je korišten kao nepokretna vatrena točka), dva tenka M-84, tri borbeni vozila pješništva te jedan trocijevni samohodni protuzračni top 20 mm. Brigada je od osnivanja imala dva zapovjednika, majore Josipa Matića i Ivana Petrinovića.¹¹³

Od mobilizacije, koja je započela 28. lipnja, pa do kraja srpnja 1991. sve brigade ZNG-a bile su vezane uz Zapovjedništvo ZNG RH u Zagrebu. Krajem srpnja počinje funkcioniranje operativnih razina koje su postale „spojnica i filter između strateške i taktičke razine.“. Dana 18. srpnja naređeno je osnivanje Zapovjedništva za istočnu Slavoniju, a 21. srpnja s oko 90 % popunjenosti ono je počelo djelovati kao Štab za obranu Slavonije i Baranje. Do 7. studenog 1991. promijenilo je nekoliko naziva: „Krizni, odnosno Regionalni krizni štab za istočnu Slavoniju i rjeđe Baranju, Zapovjedništvo obrambenih snaga istočne istočne Slavonije i Baranje“, te na kraju, od 7. studenog 1991., Zapovjedništvo 1. operativne zone, odnosno Zapovjedništvo Operativne zone Osijek. Do 25. rujna zapovjednik snaga u istočnoj Hrvatskoj bio je pukovnik Franjo Pejić, a potom (do 7. studenog) brigadir Karl Gorinšek. Operativna grupa Vukovar, Vinkovci, Županja osnovana je sredinom listopada. Njezin je zapovjednik do 16. studenog bio potpukovnik Mile Dedaković, a nakon njega potpukovnik Vinko Vrbanac. U sastav grupe ulazile su 109., 124. i 131. brigada, a povremeno su bile ojačavane drugim postrojbama po dijelovima (106., 122. i 130. brigada) te u cjelini (3.

¹¹³Marijan 2013, 21-23.

i 105. brigada). Sredinom studenog grupa je imala oko 5300 ljudi, a u zoni njezinog djelovanja bila je i Narodna zaštita.¹¹⁴

U ožujku 1991. pukovnik Petrinović je u tajnosti odlučio raditi na ustrojstvu i pripremi dvije bojne i diverzantskog voda. Petrinović tvrdi kako je s Marijanom Grgurevićem i Veronikom Kvas koristio postojeću kartoteku ljudstva raspoređenog u TO-u te su tako odabrali oko 800 ljudi, rasporedili ih u dvije bojne, odredili mobilizacijsko zborište, način pozivanja i pripremili mobilizacijske pozive. Oni su ustrojili diverzantski vod koristeći postojeće ljudstvo Diverzantskog odreda Općinskog štaba TO. Od 19 pripadnika odreda u vod je dragovoljno pristupilo njih 18, a samo je jedan odbio poziv pravdajući se lošim zdravstvenim stanjem. Za postojanje voda znao je samo predsjednik SO Vinkovci Tihomir Zovak i ljudi koji su bili zaduženi za rad s ljudstvom: Branko Jukić i Željko Rupčić. Vod je bio podijeljen u tri grupe po petero ljudi, a zapovjednik voda bio je Ivica Vrlić. Zapovjednici grupa bili su Ivica Banović, Ivo Kujundžić te Vlado Smolčić. S obzirom na to da vod nije raspolagao oružjem, Petrinović je, znajući da HDZ raspolaže oružjem, zatražio Tihomira Zovka da osigura „barem nekoliko cijevi“. Petrinović tvrdi kako ništa nisu dobili te da je to bila jasna poruka da im se ne vjeruje. Vod se ipak snašao tako što je u Štabu TO-a bila automatska puška i 13 pištolja 7,62 mm koji su bili namijenjeni za neposredno osiguranje Štaba. Istovremeno su nabavili od Streljačkog saveza Hrvatske 10 pušaka 7,9 mm s 5.500 metaka, a trojica diverzanata imala su svoje karabine sa snajperima. Vod je postojao do mobilizacije 28. lipnja.¹¹⁵

Osim prema Diverzantskom vodu, nepovjerenja je, tvrdi Petrinović, bilo i prema pripadnicima Štaba TO Općine Vinkovci. Pukovnik Petrinović ističe kako su se pripadnici Štaba na njegov poziv za pomoć pri ustrojavanju 10. „R“ brigade i 3. „A“ brigade ZNG-a odmah uključili te dali značajan doprinos.

Dovođenjem 1. mehaniziranog bataljuna 453. mehanizirane brigade iz Srijemske Mitrovice u Vukovar, te 2. mehaniziranog bataljuna 36. mehanizirane brigade iz Subotice u Vinkovce, bojni potencijal JNA u zapadnom Srijemu osjetno je narastao. To je po formaciji bilo oko 500 ljudi, 52 borbena vozila pješništva te 28 tenkova, iako je stvarna brojka bila nešto manja zbog problema s popunom. Dana 6. svibnja manja borbena skupina 36. mehanizirane brigade iz Subotice zauzela je vojvođansku stranu mosta na Dunavu između Batine i Bezdana

¹¹⁴Marijan 2013, 24-25.

¹¹⁵Virc 2011, 37-38.

te je time napravila mostobran za uvođenje snaga u Baranju. Most između Iloka i Bačke Palanke JNA je zaposjela dva dana kasnije. Istovremeno je i riječna ratna flotila iz Novog Sada pojačala prisutnost na Dunavu. Zaposjedanje mostova bila je reakcija na nemire u Dalmaciji i protuarmijske prosvjede u Splitu, gdje je poginuo jedan ročnik JNA. Svrhu dovođenja mehaniziranih bataljuna iz Vojvodine u istočnu Hrvatsku, što je bio dio doktrinarnih postupaka iz područja izvanrednih prilika, objasnio je 1993. general Kadijević:

„Radi izvršenja postavljenog zadatka ojačati jedinice JNA u Hrvatskoj i oko Hrvatske. Imati dvije vrste formacija. Veći broj oklopnomehanizovanih sastava jačine čete do bataljona smjestiti što bliže mogućim mjestima sukoba, tako da mogu brzo intervenirati. Odgovarajući broj oklopnomehanizovanih jedinica brigadnog sastava i jačih, postaviti na odgovarajućim punktovima u Hrvatskoj i oko Hrvatske, tako da se mogu angažovati za veće intervencije.“¹¹⁶

JNA je uporabu oružanih snaga po načelima uklanjanja izvanrednih prilika usavršila na Kosovu, gdje je demonstracija sile 1981. i 1989. bila vrlo uspješna. Novouvedeni bataljuni konstantno su korišteni za demonstriranje sile, a pod demonstriranje sile podrazumijevao se organiziran pokret kolone u jednom pravcu ili više njih. Najmanja jedinica za demonstraciju sile bio je oklopno-mehanizirani ili motorizirani bataljun, a ovisno o situaciji i masovnosti može biti i brigada. Pokrete je bilo najbolje uskladiti s upotrebom aviona i helikoptera u niskom letu. Demonstracija sile na području vinkovačke općine viđena je svakodnevno nakon događaja u Borovu Selu. U demonstraciju sile su, osim pokreta snaga, „spadale i vježbe i zaposjedanja određenih rejona i objekata“. Prvotna svrha demonstracija sile na području vinkovačke i vukovarske općine bilo je zaposjedanje odabranih područja. Strategija JNA podrazumijevala je da snage Republike Hrvatske prve napadnu, a onda bi JNA taktikom razdvajanja hrvatskim snagama onemogućavala uklanjanje izazivača nemira, a s druge strane pobunjenim Srbima dala je odriježene ruke za izazivanje sukoba i širenje pobune. U javnosti je to djelovanje predstavljeno kao razdvajanje sukobljenih snaga, a čin razdvajanja postizao se stvaranjem „tampon zona“. Tom je taktikom kninska krajina ostala izvan dosega hrvatskih vlasti, a na sličan način JNA je djelovala u istočnoj Hrvatskoj nakon masakra u Borovu Selu, ali istovjetan postupak nije mogla napraviti zbog prevelike izmiješanosti stanovništva i etničke nekompaktnosti teritorija. Dana 5. travnja, na sastanku kod predsjednika Predsjedništva SFRJ-a Borisa Jovića, gdje su sudjelovali i predsjednik Srbije Slobodan Milošević te generali Kadijević i Blagoje Adžić, donesena je odluka o „zaštiti srpskog stanovništva“ u Republici Hrvatskoj. Istovremeno je uz dovođenje oklopnih i mehaniziranih

¹¹⁶Veljko Kadijević, *Moje viđenje raspada*, Politika, Beograd 1993., 127. u Marijan 2013, 65.; Marijan 2013, 64-65.

postrojbi u Hrvatsku proveden prvi val mobilizacije, koji je protekao bez problema. Odaziv na mobilizaciju bio je izuzetno velik, od 95 do čak 105 %, a to je svjedočilo o velikom raspoloženju pričuvnika JNA i njihovoj želji za sukob s Hrvatskom i Slovenijom.¹¹⁷

Komanda Tuzlanskog korpusa je po naredbi pretpostavljene Komande 1. vojne oblasti dana 14. svibnja naredila podređenim i pridodanim postrojbama da potpuno osiguraju vojne objekte u svom pojasu nadležnosti. U slučaju napada trebalo je odgovoriti „po institucijama koje organiziraju ova dejstva“, a u hrvatskom slučaju to su bile legalne institucije hrvatske vlasti i sjedišta hrvatskih stranaka. Na vinkovačkom području snage zadužene za intervenciju bile su iz sastava 12. mješovitog artiljerijskog puka, 17. lakog artiljerijskog puka PZO te 2. mehaniziranog bataljuna 36. mehanizirane brigade. Sličnu je naredbu Komanda 1. VO-a ponovila 5. lipnja 1991. Komanda je od podređenih tražila da spremno dočekaju napade te da se pripreme za obranu objekata. Mehanizirane snage trebalo je koristiti za intervencije prema ugroženim objektima. U Istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu bilo je dovoljno oklopnih i mehaniziranih sastava.¹¹⁸

8. SITUACIJA DO POČETKA SRPNJA 1991.

U razdoblju od održavanja referenduma o neovisnosti do početka lipnja na prostoru vinkovačke općine nije bilo većih incidenata. Prvi veći incident zabilježen je 30. svibnja, kada su u Mirkovcima odjeknule tri eksplozije, a žestoko se pucalo u Gaboši i u Mirkovcima.¹¹⁹

Dana 4. lipnja u Vinkovcima je došlo do eksplozije u pekarskoj radnji koja je bila u vlasništvu Save Milivojevića.¹²⁰ Istog su dana u Mirkovcima privedena dva radnika „Klaonice“ Vinkovci, ali prema njima nije bila primjenjivana sila.¹²¹ Tih je dana veća količina oružja raspoređena u Boboti, Trpinji, Veri i Mirkovcima te je u tim mjestima formirana lokalna milicija.¹²² Istovremeno su srbijanski dobrovoljci nastavljali dolaziti u Mirkovce.

¹¹⁷Marijan 2013, 66-67.

¹¹⁸Marijan, 2013, 68.

¹¹⁹„Uobičajena pucnjava“, *Večernji list*, 31.5.1991.

¹²⁰HDA-1745-1.2.085.0007 PU Vinkovci Depeša br.511-15-03/1-4122 od 4.6.1991.

¹²¹HDA-1745-1.2.086.0011 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Ur. Broj: 08-883/1-91 od 4.6.1991. Izvješća na dan 4.6.1991. godine

¹²²HDA-1745-1.2.088.0022. Ministarstvo unutarnjih poslova Operativni štab MUP-a Broj: 511-01-22-17667/91 od 7.6.1991. Policijska uprava Vinkovci

Dana 7. lipnja iz putničkog vlaka u Beogradu izašlo je u Mirkovcima 25 muških osoba. Njih su dočekale osobe obučene u četničke uniforme.¹²³

Dana 11. lipnja naoružani četnici zarobili su radnike Šumarije Vukovar u šumi Jankovačka Dubrava. Zarobljene su radnike maltretirali, a dvojicu su povrijedili. Na drugoj su strani šume četnici fizički maltretirali mještane Cerića i Nuštra koji su izvozili drva.¹²⁴ Tog je dana iz Mirkovaca otvorena rafalna paljba na punkt u Starim Jankovcima.¹²⁵ Novi incidenti izazvali su manje okupljanje građana u ulici Bana Jelačića. Ta ulica graniči s Mirkovcima. S obzirom na to da se situacija opet pogoršala, predsjednik SO Vinkovci Tihomir Zovak odlučio je pozvati građane da sačuvaju razum. Srbima je uputio poruku da dignu svoj glas protiv „terorista“.¹²⁶

Tog su dana Zovak i predsjednik IV SO Ivan Treber obavijestili ministra unutarnjih poslova Josipa Boljkovca, predsjednika Republike Hrvatske Franju Tuđmana, predsjednika vlade Josipa Manolića i Ministra obrane Martina Špegelja kako situacija u vinkovačkoj općini izmiče kontroli te kako su suočeni sa svakodnevnim priljevom terorista u pobunjena sela. Zovak i Treber istaknuli su kako se više ne radi o terorizmu, već o napadima razrađenim „po vojnim metodama i vojnoj strategiji“. Dvojac je tražio primjenjivanje vojnih metoda obrane na vojnu agresiju.¹²⁷

Dana 18. lipnja pobunjenici u Mirkovcima zaustavili su vlak te priveli 10 ljudi. Privedene osobe bile su hrvatske i mađarske nacionalnosti. Radilo se o mještanima Starih Jankovaca i Slakovaca. Privedene osobe bile su puštene nakon kratkog ispitivanja.¹²⁸ Taj je događaj izazvao bijes stanovnika Starih Jankovaca. Noć 19. lipnja obilježena je pucnjavom u

¹²³ HDA-1745-1.2.088.0017 PU Vinkovci Depeša broj: 511-15-01-4250/91. od 7.6.1991. Predmet: Obavijest. Dostavlja se.; HDA-1745-1.2.089.0011. Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Kl. oznaka: 08-9[8?]4/1-81 od 8.6.1991. Izvješća na dan 7/8.6.1991. godine.

¹²⁴ HDA-1745-1.2.095.0018 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS „Štab MUP-a RH“ Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 11.06.1991. godine u vremenu od 06-00 do 12.00 sati; HDA-1745-1.2.096.0025 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Kl. oznaka: 08/860/1-91 od dana 11.6.1991. Izvješća dobivena dana 11. 06. 1991. godine od 06.00 do 18.00 sati.

¹²⁵ HDA-1745-1.2.095.0050 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS „Štab MUP-a RH“ Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 10/11. 06. 1991. godine u vremenu od [1?]0.00-6.00

¹²⁶ „Srbi-oglasite se protiv terorističkih divljanja“, *Vinkovački list*, 14.6.1991.

¹²⁷ HDA-1745-1.2.096.0016 Općina Vinkovci Predsjednik skupštine općine Predsjednik Izvršnog vijeća Klasa: 551-01/91-01/3 ur.broj:2188-1-61-91-1 od 11. 6. 1991.

¹²⁸ HDA-1745-1.2.110.0006 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Kl. oznaka: 08-1052/1-91 od 18.06.1991.; HDA-1745-1.2.111.0024. PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS „Štab MUP-a RH“ Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 18. lipnja 1991. god. u vremenu od 12.00-18.00; HDA-1745-1.2.111.0010. Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Ur.broj: 08-1065/1-91 od 19.06.1991.

nekoliko sela. U Mirkovcima su četnici ranili Jozu Belju i njegovu suprugu.¹²⁹ U Jankovcima je tu noć propucano osam kuća, a u još četiri bačene su eksplozivne naprave. Radilo se o kućama čiji su vlasnici bili Srbi.¹³⁰ Takvo ponašanje osudio je predsjednik SO Vinkovci Tihomir Zovak.¹³¹

8.1. Proglašenje neovisnosti

Republika Hrvatska Odlukom hrvatskog Sabora 25. lipnja 1991. proglašena je neovisnom državom. Srbima su zajamčena sva nacionalna i građanska prava. Srpsko nacionalno vijeće, koje je 10. lipnja donijelo odluku o „referendumu za izjašnjavanje srpskog naroda o njegovu položaju u budućoj jugoslavenskoj zajednici“, a koji je održan 23. lipnja, donijelo je Odluku od položaju srpskog naroda iz Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema u jugoslavenskoj zajednici. Srbi su ovom Odlukom pripremali secesiju tih područja od Republike Hrvatske, a Odluka je trebala postati punopravna na dan razdruživanja Hrvatske od SFRJ.¹³²

JNA je tada mobilizirala dio pričuve prve VO te Gardijske mehanizirane divizije. Armija se 27. lipnja pokrenula prema granici Slovenije s Italijom i Austrijom.¹³³ Tada je mobiliziran dio ZNG-a uključujući i 109. brigadu.¹³⁴ Na mobilizacijski se poziv odazvala 1681 osoba s oružjem te 642 bez oružja. 109. brigada razvijena je prema prostornom načelu, a to je brigadi u startu dalo značaj seoskih straža. Dok je trajala mobilizacija ZNG-a intenzivirale su se čarke na području pobunjenih sela. Otvaranje vatre postalo je stalno, posebice u istočnom dijelu Vinkovaca prema Mirkovcima.¹³⁵

Vinkovački je garnizon 30. lipnja na poligonu u vojarni postavio 6 topova s cijevima okrenutima prema Vinkovcima i sanducima municije pored njih. Pukovnik Vlašić obavijestio je kako su topovi postavljeni izvan kruga vojarne radi transporta za Podrinje. Vozila iz vinkovačkog garnizona koja su posjećivala pretežito naseljena srpska sela protekla dva mjeseca počela su u Mirkovce slati i kamion za prijevoz kruha, koji je iz vojarne odlazio svaki

¹²⁹ HDA-1745-1.2.111.0010. Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Ur.broj: 08-1065/1-91 od 19.06.1991.; HDA-1745-1.2.113.0040 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS „Štab MUP

¹³⁰ HDA-1745-1.2.113.0013-0015. PU Vinkovci Depeša broj: 511-15-03/1-4512/91. V.J. od 19.6.1991. Obavijest o krivičnim djelima ugrožavanje sigurnosti,-; HDA-1745-1.2.114.0025 PU Vinkovci Depeša broj:511-15-03/1-4520/91.CH.Z. od 19.6.1991.

¹³¹ „Teroristi sve bezobzirni“, *Vinkovački list*, 28.6.1991

¹³² Marijan 2013, 72-75.

¹³³ Ibid, 75.

¹³⁴ Sekretarijat za Narodnu obranu Vinkovci, datum 28.6.1991. naknadno napisan, dokument u posjedu autora

¹³⁵ Marijan 2013, 76-77.

dan u isto vrijeme, oko 13.15.¹³⁶ Zadnjeg se lipanjskoga dana dogodila eksplozija u garaži Laze Kovačevića u Vinkovcima te je u gradu pucano na kuću Radeta i Ružice Bogunović.¹³⁷ Tijekom dana iz Mirkovaca se pucalo prema Starim Jankovcima, nakon čega je iz Jankovaca odgovoreno na vatru te su se napadači povukli. Iz Mirkovaca se pucalo i po Vinkovcima i po Privlaci. U Šidskim je Banovcima došlo do puškaranja, a puškaranje većih razmjera primijećeno je u Tenju. Na Vinkovce se pucalo i iz smjera Ostrova. U Komletincima se čula eksplozija iz smjera INA Đeletovci. U noći se pucalo i u Pačetinu i Bršadinu.¹³⁸ Ova eskalacija bila je samo uvertira u ratne sukobe koji će uslijediti za koji dan.

9. SRPANJ 1991. – PRVI RATNI SUKOBI

9.1. Prvi napad na Mirkovce

Srpanj je mjesec koji je označio početak ratnih sukoba na prostoru vinkovačke općine. Prvog dana srpnja u Vinkovcima je 3. brigada ZNG-a zaplijenila željeznički vagon koji je bio namijenjen srpskim pobunjenicima u Mirkovcima. Pobunjeni Srbi odgovorili su zatvaranjem plinovoda koji je opskrbljivao vinkovačku bolnicu i tvornicu „Dilj“. Taj je potez prouzročio veliku materijalnu štetu. Pregovori s pobunjenim Srbima nisu dali nikakve rezultate pa je dogovorena totalna blokada Mirkovaca. U to su vrijeme sela Korođ i Čelije dobila ultimatum da predaju oružje pobunjenim Srbima ili JNA. Dok su pobunjeni Srbi započinjali svoje napade, JNA je zaposjedala mostove na Dunavu.¹³⁹

U to je vrijeme iz Beograda krenula velika kolona tenkova i teškog naoružanja. Dana 3. srpnja nalazili su se kod Kuzmina Morovića, na autoputu „bratstvo-jedinstvo“. U selu Lipovcu zbog toga su digli barikade. Istovremeno je mobiliziran i garnizon u Brčkom.¹⁴⁰ Vojna vozila rasporedila su se na granici SR Srbije. Kod sela Berkasova nalazilo se 12 tenkova i pet borbenih oklopnih vozila (BOV) kod Kukujevaca 15 tenkova, kod Gibaraca 15 tenkova te kod Adaševaca četiri kamiona s vojskom. Ostatak kolone smjestio se u

¹³⁶HDA-1745-1.2.140.0005 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Ur. broj: 08-1229/1-91 Izvješća 30.6.1991. godine; HDA-1745-1.2.140.0014 PU Vinkovci Odjel za operative poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 30.06.1991. u vremenu od 12 do 18 sati.

¹³⁷HDA-1745-1.2.140.0022-0023 PU Vinkovci Depeša broj: 511-15-08/4-4-/02/91. od 30.6.1991. godine; PU Vinkovci Depeša broj: 511-15-03/1-4/04/91 od 30.6.1991. Obavijest o kriv. djelu ugrožavanja sigurnosti.-; HDA-1745-1.2.140.0038 PU Vinkovci Odjel za operative poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 30.06.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati

¹³⁸HDA-1745-1.2.140.0054 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Kl. oznaka: 08-1222/1-91 od 30.6.1991. Izvješća na dan 29/30.06. 1991. godine od 06,00 do 06,00 sati

¹³⁹ Marijan 2013, 77-78.

¹⁴⁰HDA-1745-1.2.145.0049 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Ur. broj: 08-1[2?]36/1-91 od 3.7.1991.

šumi kod sela Adaševci, a radilo se o oko 100 oklopnih sredstava.¹⁴¹ O istom raspoređivanju snaga JNA izvještava i zapovjedništvo 109. brigade. Prema izvješću 109. brigade oklopne jedinice JNA zauzele su polazne položaje na liniji Batrovci – Ilinci – Berkasovo u trojnoj formaciji te su od tada u stanju pripravnosti.¹⁴² Radilo se o 1. proleterskoj gardijskoj mehaniziranoj brigadi iz Beograda te o 453. mehaniziranoj brigadi iz Srijemske Mitrovice.¹⁴³ Istog su dana oko 15 sati iz Beograda krenuli i kamioni s oko 200 rezervista.¹⁴⁴ Skupina od 200 rezervista razdvojila se u tri pravca: od Rume preko Novog Sada za Baranju; od Srijemske Mitrovice prema Bosni; te ostatak koji je nastavio put prema Šidu.¹⁴⁵ Povodom jedinica JNA predsjednik SO-a Tihomir Zovak izjavio je : „Mi smo ovdje na istočnoj granici Republike Hrvatske i obraniti ćemo je svim sredstvima, ako treba i životima. Mi smo tu i ostatak ćemo tu.“ Zovak je izvijestio kako je obavljena mobilizacija te da je sve spremno za obranu, a građanima je poručio da ništa ne poduzimaju na svoju ruku. Prenio je i naredbu da se ne puca na jedinice JNA, „osim ako ne budu izazvani.“. Ista zapovijed nije vrijedila za rezerviste u slučaju da se pokušaju ubaciti na teritorij Hrvatske. Zovak je poručio i vojnicima JNA koji se zateknju na području Vinkovaca da im se jave te da će ih oni „prihvatiti, zbrinuti i prema njihovoj želji otpremiti kući.“.¹⁴⁶

Blokada Mirkovaca, koju su provodili pripadnici Samostalne vinkovačke čete, 3. brigade ZNG-a i PU Vinkovci potpuno je provedena. Mirkovcima su iskopčane telefonske linije, a prekinut je i sav promet. S obzirom na to da su strujni vodovi koji su prolazili kroz Mirkovce napajali i neka sela s hrvatskim življem, dovod struje nije prekinut. Za napad na Mirkovce 3. brigada ZNG-a dovela je iz Slavenskog Broda svoj 3. bataljun. Napad na Mirkovce započeo je prije ponoći s 4./5. srpnja.¹⁴⁷ Napad na Mirkovce bio je u početku uspješan. Pripadnici ZNG-a zauzeli su unaprijed određene položaje te su u borbu uveli nove snage. Zrakoplovi JNA tada su nadlijetali grad.¹⁴⁸ Vinkovački garnizon JNA zaprijetio je uporabom zrakoplovstva protiv hrvatskih snaga ukoliko napad ne prestane. Napad je prekinut.

¹⁴¹HDA-1745-1.2.148.0067 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Kl. oznaka: 08-1275/1-91 Izvješća dana 03. 07. 1991. godine od 07,00 do 19,00 sati.

¹⁴²Općina Vinkovci Zapovjedništvo 109. br NG Str.pov. 04-22/1-91 Vinkovci od 03.07.91. u 20.00 Izvješće o stanju i aktivnostima 109. br ZNG na dan 03.07.91 do 20,00

¹⁴³Davor Marijan,*Smrt oklopne brigade*, (Zagreb: ZORO, 2002.),47.

¹⁴⁴HDA-1745-1.2.147.0004 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Kl. oznaka: 08-1265/1-91 od 3.7.1991.

¹⁴⁵HDA-1745-1.2.149.0076 Općina Vinkovci Sekretarijat narodne obrane Centar obavještanja Kl. oznaka: 08-1282/1-91 Izvješća dana 03/04. 07. 1991. godine d 19,00 do 06,00 sati

¹⁴⁶„Braniti ćemo domovinu“, *Večernji list*, 4.7.1991.

¹⁴⁷ Marijan 2013, 84-85.

¹⁴⁸ Josip Lucić ur., *Monografija 3. gardijske brigade Hrvatske vojske Kune*, (Zagreb: MORH GSOS RH, 2011.), 145. Dalje u radu Lucić 2011.

Hrvatske snage bilježile su dva lakše ranjena te jednog teže ranjenog pripadnika. Postrojbe ZNG-a povukle su se u Vinkovce te propustile nekoliko tenkova JNA u blokirano selo. Srpski su pobunjenici tog dana zaustavili vlak koji je prometovao kroz selo te zadržali osam osoba kao taoce. Oni su tog dana razmijenjeni za jednog pobunjenika koji je bio zarobljen u napadu.¹⁴⁹

9.2. Organiziranje obrane

Tih su dana hrvatske snage osim kod Mirkovaca zabilježile i neuspjeh kod Tenje, a selo Čelije potpuno je spaljeno i uništeno. Ti neuspjesi prouzročili su pad morala pripadnika ZNG-a. Zapovjedništvo ZNG-a zaključilo je kako treba ići u pothvate s manjim skupinama radi protjerivanja ili nanošenja težih gubitaka pobunjenim Srbima, a pothvati prema JNA i dalje su zabranjeni.¹⁵⁰

Ministar unutarnjih poslova Onesin Cvitan, Ministar obrane Šime Đodan te Zapovjednik ZNG-a Martin Špegelj donijeli su 8. srpnja odluku o formiranju koordinacijskih grupa po općinama za borbu protiv terorista. U odluci stoji da se zapovijedanje u brigadnom sistemu „nije za ove trenutačne prilike pokazalo dobrim“ te se zaključilo da se mora voditi borba na teritorijalnom principu. Tako se uspostavio općinski sistem zapovijedanja ZNG-a. Tom su odlukom sve snage ZNG-a stavljene pod zapovjedništvo zapovjednika ZNG-a općine. Ako bude potrebe za okupljanjem snaga više općina, odredilo bi se privremeno zapovjedništvo tih združenih snaga dok takva potreba postoji. Sve jedinice ZNG, MUP-a te drugih organiziranih snaga u općinama trebale su djelovati po dogovoru Koordinacijske grupe u općini, a zapovijedanje je striktno podijeljeno: „S policijom zapovijeda načelnik PU, a s aktivnom i rezervnom narodnom gardom zapovjednik narodne garde.“. Zapovjednici ZNG-a po općinama bili su direktno podčinjeni Zapovjedništvu ZNG-a RH, a policija MUP-u RH.¹⁵¹

Djelovanje u kriznim područjima RH nije se odvijalo na djelotvoran i organiziran način. I malo snaga što je hrvatska strana imala, bilo je u lošoj uporabi, „izgubilo se u prostoru, a jedan veći dio ostaje van bilo kakve aktivnosti“. Loše zapovijedanje, nesnalaženje te mala djelotvorna inicijativa najveće su slabosti. Ne valja smetnuti s uma ni veoma slab moralni utjecaj na policijske i gardijske sastave. I Zapovjedništvo ZNG-a i Ministarstvo obrane Republike Hrvatske ističu kako je nedozvoljeno „bilo kakvo miješanje iz politike ili

¹⁴⁹ Marijan 2013, 85.

¹⁵⁰ Ibid 2013 87.

¹⁵¹ Ministarstvo obrane Klasa: Str. pov. Urbroj: 512-03-91-1 Formiranje koordinacijskih grupa po općinama za borbu protiv terorista od 8.7.1991.

stranaka u zapovijedanju policijom i gardom, a toga je u nekim gradovima bilo do te mjere da je slobodno možemo tumačiti kao protuhrvatski udar“. Posljedica toga je velik broj ranjenih i poginulih te pad morala jedinica. Radi toga osnovao se štab za zapovijedanje svim snagama u istočnoj Slavoniji. Za zapovjednika štaba imenovan je pukovnik Franjo Pejić. Načelnik štaba bio je Zvonimir Ambrinac, a major Ivan Petrinović imenovan je za načelnika operativnih poslova. Za zapovjednika policijskih snaga imenovan je Stjepan Krpičak, dok je Vladimir Šeks određen za političko djelovanje štaba.¹⁵² Prethodno formirane koordinacijske grupe za slavonsko-brodsko i osječko područje nastavile su raditi. Novoformirano Zapovjedništvo za istočnu Slavoniju i 3. brigada ZNG-a imali su pravo sudjelovanja u svim koordinacijskim skupinama, a prema zapovijedi pothvate je trebao voditi predstavnik onih snaga čije su bile brojnije. Ta je zapovijed dodatno komplicirala već složen sustav zapovijedanja. Stavljena je jednakost između poslova obrane i policije što je dovelo do međusobnog miješanja nadležnosti. Krajem srpnja došla je zapovijed zapovjednika ZNG-a i zamjenika ministra unutarnjih poslova „o uvođenju reda u postrojbe i njezinom obveznom provedbom“. Dana 21. srpnja počeo je raditi Štab za obranu Slavonije i Baranje.¹⁵³

Sredinom srpnja 1991. ministar obrane Šime Đodan, zapovjednik ZNG-a general Špegelj te ministar unutarnjih poslova Onesin Cvitan izdali su zadaću za napad prema „četničkim i ekstremnim srbijanskim snagama“, a prema snagama JNA preventivnu gotovost. Planirano je ovladavanje desnom obalom Dunava bez sukoba s JNA. Hrvatska je u to vrijeme imala kontrolu nad područjem od Iloka do Borova Naselja. Nad područjem od Borova Sela, Dalja, Erduta pa do Batine skele hrvatske su snage imale djelomičan nadzor. Pravce iz Vojvodine te pravce od Šida do Osijeka i Vinkovaca trebalo je „pripremiti za zaprečavanje“. Špegelj je smatrao kako Bobotu i Borovo treba temeljito srušiti i uništiti jer je mislio kako tamo više nema civilnog stanovništva te da su ta sela logori četništva čijim bi uništenjem nestao terorizam iz istočne Slavonije. Hrvatske su vlasti nastojale izbjeći rat, a to se odražavalo i na zadaće ministarstva obrane i unutarnjih poslova te zbog toga nije bilo jasne vojne i političke strategije. Sukob s JNA nastojao se izbjeći, ali i najmanji pokušaji provođenja postavljenih zadaća vodili su u sukob s Armijom jer su najvažniji obrambeni problem u regiji, mostovi na Dunavu, bili u rukama JNA; a teritorij na kojem su bile, postojeće hrvatske snage nadzirale su uz krajnja naprezanja. To je bila posljedica teritorijalnog pristupa strategije obrane. Odluka da se ide u teritorijalni pristup obrane imala je

¹⁵²MUP RH, MORH, Zapovjedništvo ZNG Klasa: 8-01/91-01/03, urbroj: 512-01-91-1 Zapovijed od 18.7.1991.

¹⁵³Marijan 2013, 87-88.

opravdanje u dotadašnjem djelovanju srpskih pobunjenika, „kojima je maksimalni domet bio napad na selo“.¹⁵⁴

Hrvatsko se vrhovništvo u srpnju 1991. našlo u specifičnoj situaciji. Ono je moralo prihvatiti rat s navodno saveznom vojskom, a Srbija, koja je bila pokretač rata, tvrdila je kako se ne miješa u rat. Tako je vrhovništvo Hrvatske bilo prinuđeno mirnodopskom organizacijom odgovoriti na ratni izazov. Osnivani su krizni štabovi na svim upravnim razinama, „od mjesnih zajednica, preko općina i regija do vrha Republike, Kriznog štaba Republike Hrvatske“. Na području na kojem su djelovali, područni su štabovi usklađivali sve funkcije od interesa za obranu. Krizni štab u Vinkovcima počeo je raditi 7. kolovoza, a na njegovu čelu bio je predsjednik SO Vinkovci Tihomir Zovak, kojega je naslijedio predsjednik Izvršnog vijeća vinkovačke općine Ivan Treber.¹⁵⁵

9.3. Drugi napad na Mirkovce

Dana 17. srpnja snage 3. i 109. brigade ZNG te policije očistile su dio ulice Bana Jelačića između Mirkovaca i Vinkovaca.¹⁵⁶ Pobunjenici iz Mirkovaca odgovorili su minobacačkim napadom na Vinkovce. Na središte je grada palo sedam granata. Novi minobacački napad započeo je u 12,25, a tijekom minobacačkog napada u gradu su djelovali i snajperi.¹⁵⁷

Ti su napadi potaknuli hrvatsku stranu da opet proba zauzeti Mirkovce. U napadu je sudjelovalo 800 ljudi. Iz 2. bataljuna 3. brigade sudjelovalo je 350 gardista, iz 109. 330 gardista te 60 policajca iz Vinkovaca i jedna ojačana četa 3. brigade iz Slavenskog Broda. Planirana je i topnička potpora svim raspoloživim sredstvima, dva minobacača 120 mm i jednim gorskim topom 76 mm.¹⁵⁸

Pobunjeni Srbi iznenadili su hrvatske snage tako što su u 5 sati ujutro 22. srpnja započeli zasipati granatama silos, a onda i sam grad. Nakon toga razvila se žestoka borba hrvatskih i srpskih snaga.¹⁵⁹ Napad je u početku bio uspješan, ali je završio totalnim debaklom. Tog je dana poginulo 14 gardista 3. brigade ZNG-a, a ranjeno je još sedmero. U minobacačkim napadima poginulo je pet civila i jedan policajac. Tog je dana JNA s dva

¹⁵⁴Ibid.

¹⁵⁵Ibid, 88-90.

¹⁵⁶Ibid, 95.

¹⁵⁷Runtić 2019, 376-377.

¹⁵⁸ Marijan 2013, 95.

¹⁵⁹Runtić 2019, 381.

zrakoplova mitraljirala objekte u Vinkovcima u kojima su bile snage ZNG-a. To je bio prvi put da je JNA otvorila vatru na hrvatske snage na području vinkovačke općine. U Mirkovce je tog dana premještena četa 2. bataljuna 36. mehanizirane brigade JNA. Ona je oko sela uspostavila tampon zonu, a granice tampon zone dogovorila je s lokalnim Zapovjedništvom ZNG-a. Pokazat će se da je napad 22. srpnja bio posljednja prilika da hrvatske snage uspostave vlast nad Mirkovcima.¹⁶⁰

10. STANJE U KOLOVOZU 1991.

JNA je prvog dana kolovoza eliminirala hrvatsku vlast u krajnjem istočnom dijelu osječke općine. Most kod Bogojeva prešli su dijelovi 51. mehanizirane brigade JNA te napali četu 3. brigade ZNG-a u Erdutu. Tada se dio hrvatskih snaga i stanovništva povukao u Aljmaš, a potom iz Aljmaša Dravom u Osijek. Policijska postaja u Dalju uništena je tenkovskom vatrom. Pobunjeni Srbi tada su napali Sarvaš te tako spriječili intervenciju hrvatskih snaga prema Erdutu. Napadi na Aljmaš i Erdut bili su povod hrvatskom Saboru da 3. kolovoza prozove Srbiju da uz pomoć JNA vodi agresivni rat i ekspanzionističku politiku prema Hrvatskoj. Napad na Erdut imao je i gospodarske razloge. JNA je od tog trenutka koristila most kod Bogojeva za transport ljetine iz Slavonije u Vojvodinu.¹⁶¹

Krajem srpnja i početkom kolovoza na području vinkovačke općine provodila se sustavna krađa pšenice. Dana 30. srpnja u Orolik su u pratnji vojske došla dva civilna te dva vojna kamiona. Iza ponoći u sva četiri kamiona utovarena je pšenica s piste između Slakovaca i Orolika te je odvezena u smjeru Šida.¹⁶² Prijevoz žita zabilježen je i 5. kolovoza. Tada je kroz Slakovce u pravcu Srbije prošlo 10 kamiona natovarenih stokom, pivom, žitom i ljudima, koji su pretežno žitelji Srijemskih Laza; 10 traktora s prikolicama natovarenih žitom, 14 osobnih vozila i jedan motor, a pratili su ih dva tenka, dva transportera te jedno vojno bolničko vozilo.¹⁶³ Dana 12. kolovoza kroz Slakovce je u smjeru Šida prošlo 10 kamiona s pšenicom te jedan kamion s govedom i jedan kamion sa sitnom robom, a u pratnji su bili jedan tenk i dva BOV-a.¹⁶⁴

Stanje u vinkovačkoj općini na početku kolovoza bilo je relativno mirno. Predsjednik Izvršnog vijeća vinkovačke općine Ivan Treber vodio je razgovore s predstavnicima

¹⁶⁰ Marijan 2013, 95.

¹⁶¹ Ibid, 98-99.

¹⁶² „Krađe uz blagoslov JNA“, *Večernji list*, 1.8.1991.

¹⁶³ HDA-1745-1.2.228.0068 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-1808/1-91 Izvješće od 5.8.1991.

¹⁶⁴ HDA-1745-1.2.247.0006 Općina Osijek SNO COB broj: 1220/91 od 12.8.1991.

vinkovačkog garnizona, Tuzlanskog korpusa te Prve armijske oblasti. On je razgovore ocijenio korektnima, a zahtjeve Armije prihvatljivim. Razgovaralo se o „smirivanju prilika u općini i uzajamnom koordiniranju kako ne bi dolazilo do ekscesa“. JNA je zahtijevala nesmetan prolazak vozila koja su vozila hranu vojnicima na vojnom skladištu Vrapčana te je dogovoreno kako ih ubuduće neće pratiti tenk ili oklopno vozilo, jer bi to moglo uznemiriti građane, već policija. Određenim građanima koji žive u blizini vojarne zamjeralo se navodno provociranje vojnika. Tih se dana očekivao i dolazak predstavnika promatračke misije EZ na vinkovačko područje te dolazak kola Hitne pomoći s medicinskom opremom, koja je kupio jedan iseljenik iz Njemačke. Organizacija Malteškog reda iz Wiesbadena poslala je 2 željeznička vagona potpuno opremljena medicinskim instrumentima i aparatima koja su mogla služiti kao pokretna bolnica. Istovremeno je i mađarska vlada, nakon razgovora s Mađarima iz vinkovačke, osječke i vukovarske općine, obećala pomoć i diplomatsko angažiranje.¹⁶⁵

Nakon što je eliminirala hrvatske snage u Aljmašu i Erdutu 51. mehanizirana brigada prešla je u Hrvatsku te se razmjestila u Bijelom Brdu, Borovu Selu i Erdutu. Dolaskom 51. mehanizirane brigade u Slavoniju proširena je zona odgovornosti Novosadskog korpusa. Dana 4. kolovoza komandant Tuzlanskog korpusa naredio je Komandi i postrojbama 12. proleterske mehanizirane brigade da se koordiniraju s jedinicama 12. korpusa angažiranih u Slavoniji i Baranji „u cilju praćenja paravojnih formacija i zajedničkog dejstva po istima“. JNA je s izbijanjem svojih novih snaga pred Osijek i Vukovar nastavila podržavati pobunjene Srbe u njihovim napadima na hrvatska mjesta koja su ih dijelila od ta dva grada. Dana 2. kolovoza pobunjeni Srbi iz Bijelog Brda uz pomoć dijela 51. mehanizirane brigade napali su Sarvaš. Dijelovi 3. bataljuna 3. brigade ZNG-a iz Nove Gradiške i Slavenskog Broda pojačali su obranu sela, koje se unatoč dezerterstvu dijela obrambenih snaga, uspješno obraniti.¹⁶⁶

Dana 3. kolovoza na željezničkoj postaji Gaboš zaustavljen je vlak koji prometuje na relaciji Osijek – Vinkovci te je grupa naoružanih „terorista odjevenih u uniforme milicije SAO Krajine“ izvršila njegov pretres. Nakon toga zaustavljeno je prometovanje vlakova na ovoj relaciji, a vlakovi su prometovali preko Đakova.¹⁶⁷

¹⁶⁵ „U očekivanju promatračke misije“, *Večernji list*, 2.8.1991.

¹⁶⁶ Marijan 2013, 100.

¹⁶⁷ HDA-1745-1.2.224.0044 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-1785/1-91 Izvješće za dan 3.8.1991. od 06:00 do 18:00.

Dana 6. kolovoza stanovnici sela Ilače vidjeli su grupu od 11 naoružanih ljudi u maskirnim uniformama. Od seljana su tražili informaciju gdje se nalazi šuma Stari Ilač. Kasnije su te iste uniformirane osobe viđene u koloni koja se sastojala od jednog pinzgauera, jednog tenka i BOV-a, koja se kretala prema Vinkovcima. Kod Ilače viđena su i četiri snajperista. Tog je dana prometnicu između Korođa i Antina blokirali su pobunjeni Srbi kao i onu između Korođa i Antina.¹⁶⁸ U toj je noći došlo do eksplozije u zabavnoj radnji „Popaj“ u Vinkovcima, koja je bila u vlasništvu Rajka Bogunovića.¹⁶⁹ Iste noći dogodila se i pucnjava u gradu, a u ulici P. Miškine pronađen je i jedan leš.¹⁷⁰ Pucnjave i eksplozije po gradu nastavile su se i idućeg dana. Tada su pobunjenici, na putu od Tordinaca prema Ostrovu, opljačkali žetoece iz Nuštra.¹⁷¹ Dvojica Srbina tu su noć zaustavila radne strojeve RO „Žankovac“ te fizički maltretirali vozače. Oko 22.30 iz vojarne se čulo nekoliko rafala, a ispaljeno je i više svjetlećih raketa. Novi komandant vojarne Dragiša Masal izjavio je kako su nepoznate osobe iz jurećeg automobila ispalile na vojarnu jedan rafal te da su im oni rafalom uzvratili. Policijske patrole nisu utvrdile počinioca koji su ispalili rafal prema vojarni.¹⁷² Tog su dana sastanak održali predsjednik SO Vinkovci Tihomir Zovak i zapovjednik vinkovačke vojarne potpukovnik Dragiša Masal. Zovak je novinarima rekao kako mu se Masal doima kao „razuman čovjek, s kojim se može razgovarati“. Na pitanje zašto tenkovi i oklopna vozila prate Transporte žita u Vojvodinu, Masal je odgovorio kako to nisu vozila iz njegova garnizona, a na pitanje zašto tenkovi i oklopna vozila „švrljaju“ po selima vinkovačke općine nije odgovorio. Dok su Zovak i Masal razgovarali, stigla je obavijest kako „teroristi pljačkaju putnike koji prolaze cestom između Ostrova i Tordinaca“. Masal je odmah naredio tenkovskoj jedinici koja se „slučajno nalazila na tom području da rastjera i uhititi pljačkaše“. Prilikom povratka u Vinkovce ta tenkovska jedinica „slučajno je oštetila“ vodovodne cijevi i hidrante te je dio Jarmina ostao bez vode.¹⁷³

Dan 8. kolovoza većinom je prošao mirno, uz već standardne kretnje vozila JNA prema selima s većinskim srpskim stanovništvom. Taj su dan nepoznati počinitelji pucali na

¹⁶⁸HDA-1745-1.2.232.0070-0071 Općina Vinkovci COB Broj: 08-1827/1-91 Izvješće za dan 06.08.1991. od 06,00 do 18,00 sati; HDA-1745-1.2.232.0014 Općina Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 06/07.08.1991. godine u vremenu od 18,00-06,00.

¹⁶⁹HDA-1745-1.2.233.0096 PU Vinkovci Depeša broj: 511-15-08/4-5288-91 od 7.8.1991. Predmet: Podmetanje eksploziva.

¹⁷⁰HDA-1745-1.2.233.0084 Općina Vinkovci COB Broj:08-1832/1-91 Izvješće za dan 06./07. 08. 1991. od 18:00 do 06:00 sati.

¹⁷¹HDA-1745-1.2.234.0007 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-1846/1-91 Izvješće za dan 7/8. 8. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati

¹⁷²HDA-1745-1.2.234.0005 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 7./8.8.1991. godine u vremenu od 18,00-06,00 sati.

¹⁷³„Ni riječi o tenkovskom „švrljanju““, *Večernji list*, 7.8.1991.

ugostiteljski objekt u vlasništvu Drage Prkačina u Vinkovcima te na ugostiteljski objekt „Krnjaš“ u vlasništvu Drage Kanazira. Nekoliko rafala čulo se u šumi između Srijemskih Laza i Svinjarevaca, a u gradu su se čuli rafali iz pravca gradske tržnice i vojarne.¹⁷⁴

Idući je dan prošao relativno mirno. Prema saznanjima iz Slakovaca, u Oroliku su pobunjenici posjedovali „172 komada lakog streljačkog naoružanja, 6 puškomitraljeza, 9 minobacača 82 mm“, a prilikom napada na Berak ispaljeno je 15 tromblona, koje su ispalili Radislav i Milislav Jovanović, a korekciju pogodaka davali su Marko Jakovljević te Mićo Momčilović.¹⁷⁵ Dana 10. kolovoza Srbi iz Orolikapretresli su kuće hrvatskog stanovništva u tom selu. Situacija je bila ozbiljna te je moglo doći do incidenta. Srbi su zaplijenili 10 komada lakog naoružanja. Hrvati iz Orolika izbjegli su u Vinkovce, Vukovar, Berak, Slakovce te druga mjesta. Izbjeglice su pričale kako su Srbi prvo pretresali kuće Hrvata, potom bili grubi i prijetili, a one kod kojih nisu našli oružje pritvarali su u „štab“ koji je bio u mjesnoj zajednici. U vrijeme pretresa bila su prisutna i dva oklopna transportera. Prema iskazu izbjeglih Hrvata, Srbi iz Orolika u starosti od 18 do 28 godina bili su mobilizirani te obučeni u uniforme „SAO Krajina“, a ostali mještani bili su raspoređeni na ostale dužnosti.¹⁷⁶

Dana 12. kolovoza primijećeno je intenzivno kretanje jedinica JNA. U Srbiju se odvozilo žito i stoka, a iz drugog pravca pristizali su rezervisti.¹⁷⁷ Idućeg su dana pobunjenici iz Orolika zaprijetili kako će napasti Slakovceminobacačemako im se ne uključi telefonska veza.¹⁷⁸ Prema pisanju *Večernjeg* lista, Srbi su oteli 18 Hrvata iz Orolika te ih prebacili u Srbiju kao taoce. Prije nego što su ih odveli „divljački su pretukli Živka Periju, Tihomira Čupića i Marka Đidarua“. ¹⁷⁹ Iz Mirkovaca je tog dana snajperima gađana kuća u ulici Petra Zrinskog u vlasništvu Stanka Barakovića. Rafali su se čuli i iz pravca Bršadina prema Marincima.¹⁸⁰ Tu je večer oko 23 sata na Nuštar, iz smjera Pačetina, ispaljeno 22

¹⁷⁴HDA-1745-1.2.235.0036 PU Vinkovci Depesa br. 511-15-04/2-5310 od 8.8.1991. Predmet: Pucanje iz vatrenog oružja – obavijest.; HDA-1745-1.2.237.0003 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 08/09. 08. 1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00.

¹⁷⁵HDA-1745-1.2.239.0028 Općina Vinkovci COB Broj:-08-1884/1-91 Izvješće za dan 09.08.91. godine od 06 do 18 sati.

¹⁷⁶HDA-1745-1.2.242.0003 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-159/1-91 Izvješće za dan 10/11. 08. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati; HDA-1745-1.2.243.0048 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 10./11.8.1991. godine u vremenu od 18,00-06,00 sati; HDA-1745-1.2.244.0033Općina Vinkovci SNO COBBro: 08-1913/1-91 od 11.8.1991.; HDA-1745-1.2.244.0013 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-1919/1-91 od 12.8. 1991.

¹⁷⁷HDA-1745-1.2.247.0006 Općina Osijek SNO COB Broj: 1220/91 od 12.8.1991.

¹⁷⁸HDA-1745-1.2.248.0105 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 13.08.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati

¹⁷⁹„Oteto 18 Hrvata“, *Večernji list*, 14.8.1991.

¹⁸⁰HDA-1745-1.2.248.0033 Općina Vinkovci SNO COBUr.broj: 08-1958/1-91 Izvješće na dan 13.08.1991. g. u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

minobacačke granate te još četiri na ekonomiju Henrikovci. Sat vremena kasnije na Tordince su ispaljene 22 granate. Povrijeđenih nije bilo.¹⁸¹

U jutro 15. kolovoza iz Gaboša su ispaljene 3 minobacačke granate na željezničku stanicu Antin. Povrijeđenih, kao i u prethodnom slučaju, nije bilo. Nekoliko sati kasnije pucano je iz Gaboša na isto selo te na pripadnike rezervnog sastava Zbora narodne garde (RZNG) u blizini sela. Povrijeđenih, također, nije bilo. Uvečer je iz vojarne ispaljeno pet hitaca te jedna svjetleća raketa.¹⁸²

Nakon što je ponovno puštena u promet pruga Osijek – Vinkovci, u selu Gaboš zaustavljen je putnički vlak, a predstavnik sela obavijestio je da će pustiti vlak kad PU pusti Gorana i Vasilija Lazića, koji su navodno zadržani na željezničkoj postaji u Vinkovcima. Iz vlaka su zadržana četiri radnika Hrvatskog željezničkog poduzeća (HŽP) te osam civila. Zadržani putnici i željezničko osoblje nisu bili maltretirani.¹⁸³ Kada je PU Vinkovci vratila Vasilija Lazića u Gaboš, primijećene su tjelesne povrede, na što su zapovijedili strojovođi Mili Meštroviću i njegovom pomoćniku Šimi Pažinu da se vrate s lokomotivom u Vinkovce te da kažu kako vlak s putnicima i radnicima HŽP-a neće do daljnjega pustiti. Dva zadržana putnika u konačnici su puštena na slobodu, ali je osoblje vlaka i dalje zadržano te je postavljen ultimatum za razmjenu uhićenih terorista.¹⁸⁴ Tog su dana pobunjenici iz Mirkovaca pucali na vlak koji prometuje na relaciji Vinkovci – Brčko. Idući su dan na postaji Vrapčana teroristi zaustavili i pretresli vlak koji prometuje na relaciji Brčko – Vinkovci. U noći sa 16. na 17. kolovoza ispaljeno je iz Gaboša šest granata na Jarminu.¹⁸⁵

Dani 18. i 19. kolovoza protekli su relativno mirno. Vinkovačku općinu konstantno su nadlijetali zrakoplovi JNA, a na plantažnom voćnjaku „Borinci“ viđena je veća grupa

¹⁸¹HDA-1745-1.2.251.0004 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 13./14.8.1991. godine u vremenu od 18,00-06,00 sati; HDA-1745-1.2.252.0128 Općina Vinkovci SNO COB Broj:08-1982/1-91. nema datuma.

¹⁸²HDA-1745-1.2.254.0064 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 15.8.1991. godine u vremenu od 06,00-12,00 sati; HDA-1745-1.2.255.0041 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-2008/1-91 Izvješća dana 15. 08. 1991. godine od 06,00 do 18,00 sati; HDA-1745-1.2.255.0003 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 15/16.8.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

¹⁸³HDA-1745-1.2.256.0072 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 16.8.1991. godine u vremenu od 6,00 – 12,00; HDA-1745-1.2.256.0044 PU Vinkovci Depeša broj: 511-15-04/2_/91. od 16.8.1991.

¹⁸⁴HDA-1745-1.2.256.0012 PU Vinkovci Depeša broj 511-15-04/2-5397-91 od 16.8.1991.; HDA-1745-1.2.257.0013 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-2030/1-91 Izvješća za dan 16.8.1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

¹⁸⁵HDA-1745-1.2.259.0088 Općina Vinkovci SNO COB Kl. Oznaka: 08-2036/1-91 Izvješće dana 16/17.8.1991. god. od 18,00 do 06,00 sati; HDA-1745-1.2.259.0027 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2046/1-91 Izvješće za dan 17.08.1991. od 06,00 sati do 14,00 sati.

terorista.¹⁸⁶ U to je vrijeme u Vinkovce došla peteročlana savezna komisija koja je bila određena za nadzor i kontrolu prekida vatre i sukoba na području općine. Komisija se sastojala od jednog Makedonca, Muslimana iz Bosne i Hercegovine, jednog Srbina, a nacionalnost ostale dvojice nije bila poznata. Komisija je odsjela u vinkovačkoj vojarni.¹⁸⁷

Prisustvo spomenute Komisije pobunjenim Srbima ništa nije značilo. U 5.45 20. kolovoza započeo je minobacački napad na Vinkovce. Dva sata poslije na Nuštar je ispaljeno sedam granata. U Vinkovcima su tri osobe lakše ranjene, a u Nuštru nije bilo povrijeđenih. Pretpostavka je da se Vinkovce napalo iz Ostrova ili Gaboša, a da su napad vodile osobe iz Markušice. Čitavo poslijepodne vinkovačku općinu nadlijetali su zrakoplovi te su intenzivirani pokreti vojnih vozila JNA.¹⁸⁸ U 18.30 iz Silaša je započeo minobacački napad na Tordince. U napadu su dvije osobe teško ranjene. Iduće je jutro na Tordince je ispaljeno novih sedam minobacačkih projektila kalibra 120 mm.¹⁸⁹ Tog se dana čula pucnjava iz lakog pješackog naoružanja s vojnog poligona na izlasku iz Vinkovaca prema Rokovcima.¹⁹⁰ Na šumskome putu između Starih Jankovaca i Cerića poginule su dvije osobe, a još dvije bile su teško ozlijeđene kada je automobil naletio na eksplozivnu napravu.¹⁹¹ Istog dana snage Novosadskog korpusa i pobunjenih Srba počele su privoditi kraju okupaciju Baranje, što će im i uspjeti u iduća dva dana. Prema Belišću i mađarskoj granici povukao se dio nesrpskog stanovništva, a hrvatske su snage odstupile prema Osijeku te liniju obrane prema Baranji postavile između Tvrđavice i Podravlja. Radi sprječavanja eventualnog hrvatskog protuudara, Tuzlanski je korpus od 24. kolovoza u pripravnosti držao snage za intervenciju prema mostovima na Dravi i Savi. Dana 21. kolovoza Tuzlanski je korpus od Komande prve VO-a dobio obvezu „da izradi procjenu i predloži način budućeg angažmana postrojbi na „kriznim žarištima“, a pri tome je valjalo voditi računa o tome da je „potrebno ukрупniti jedinice i

¹⁸⁶HDA-1745-1.2.264.0022 Općina Osijek SNO COB Broj: 1249/91 od 18.8.1991.; HDA-1745-1.2.264.0017 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2065/1-91 Izvješće za dan 18/19.08.1991. od 18,00 do 06,00 sati.

¹⁸⁷„Pucnjava i eksplozije“, *Večernji list*, 20.8.1991.

¹⁸⁸HDA-1745-1.2.266.0002 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 19./20. 8. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati; HDA-1745-1.2.267.0006 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2103/1-91 Izvješće za dan 20.08.1991. od 06,00 do 18,00 sati; HDA-1745-1.2.268.0050 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-208[?] Izvješće za dan 19/20. 08. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 07,00; „Genocid nad civilima“, *Večernji list*, 21.8.1991.

¹⁸⁹HDA-1745-1.2.268.0005 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-2109/1-91 od 20.8.1991.; HDA-1745-1.2.269.0134 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-21[?]5/1-91 od 20.8.1991.; HDA-1745-1.2.272.0039 Općina Vinkovci SNO COB Izvješće za dan 21. 08. 1991. od 06:00 do 18:00 sati.

¹⁹⁰HDA-1745-1.2.272.0002 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2143/1-91 Izvješće za dan 21./22. 08. 1991. od 18:00 do 06:00 sati.

¹⁹¹„Tordinci na udaru“, *Večernji list*, 22.8.1991.

koncentrisati ih u pogodne rejone odakle se brzo mogu angažovati na ugrožene pravce i pravovremeno stići na mesto sukoba“:¹⁹²

U podne 22. kolovoza iz pravca Srijemskih Laza došla su dva transportera na udaljenost oko 150 metara od Jankovaca. Tamo su se zaustavili te su otvorili dva duga rafala i više pojedinačnih pucnjeva iz mitraljeza prema patroli policije koja se nalazila na punktu na ulazu u Jankovce. Pucnjava je trajala pet minuta. Policijska patrola nije odgovorila na pucnjavu. Transporteri su se nakon toga okrenuli te otišli u pravcu Srijemskih Laza. U isto vrijeme Jankovce su nadlijetala tri aviona u „brišućem letu“. Avioni su iduća četiri sata nadlijetali sela vinkovačke općine, a oko 16.00 su iz teških mitraljeza gađali policajce koji su izvodili vježbu na strelištu „Ljeskovac“ koje se nalazi uz šumu Ljeskovac, nedaleko od predgrađa Vinkovaca – Novog Sela. U napadu je poginuo policajac Franjo Gilja, a ranjeno je šest policajaca te je uništeno više policijskih i civilnih vozila.¹⁹³Navečer je započeo novi minobacački napad na Tordince, a u blizini sela letjeli su i avioni JNA. Istovremeno je iz šume „Gunja“ pokraj Silaša započeo minobacački napad na Nuštar.¹⁹⁴

Idućeg je dana pucano na radnike koji rade na novoj cesti Tordinci – Nuštar. Nije bilo povrijeđenih. Iz smjera Pačetina ispaljene su četiri granate na most preko rijeke Vuke kod Tordinaca. Nije bilo povrijeđenih, niti materijalne štete, a ni most nije pogođen.¹⁹⁵ U 23.20 iz Mirkovaca su ispaljene dvije crvene signalne rakete te se nakratko pucalo na grad, a 25 minuta poslije se iz Ostrova nakratko pucalo po gradskom naselju Borinci. I taj su dan avioni konstantno nadlijetali vinkovačku općinu.¹⁹⁶

JNA se pripremala izazvati nove sukobe, a to potvrđuje i naredba „najvjerojatnije Komande 1. vojne oblasti o slanju 2. mehaniziranog bataljuna 1. proleterske gardijske mehanizirane brigade iz Šida u Borovo Selo u sastav Novosadskog korpusa“. Dana 24. kolovoza u Bršadin je stigla paravojna skupina od oko 30 dobrovoljaca Srpske garde te je dobila zadatak da napadne silos „Đergaj“. Konkretni plan zauzimanja Vukovara nije poznat, a

¹⁹²Marijan 2013, 102, 104.

¹⁹³HDA-1745-1.2.273.0021 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 22. 08. 1991. godine u vremenu od 12,00- [?].

¹⁹⁴HDA-1745-1.2.275.0007 Općina Vinkovci SNO COB Ur. broj: 08-2164/1-91 Izvešće za dan 22/23.08.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati; HDA-1745-1.2.275.0006 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 22./23.8.1991. godine u vremenu od 18,00-06,00 sati.

¹⁹⁵HDA-1745-1.2.277.0055 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2178/1-91 Izvešće za dan 23. 08. 1991. od 06,00 do 18,00 sati; HDA-1745-1.2.277.0049 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 23. 08. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati.

¹⁹⁶HDA-1745-1.2.277.0015 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-1296/1-91 Izvešće za dan 23/24. 08. 1991. od 18,00 do 06,00 sati.

JNA sigurno nije planirala otvoreno napasti relativno velik grad u vrijeme kada je u tijeku bio angažman Europske zajednice oko razrješenja krize u Jugoslaviji. Zrakoplovi 252. lovačko-bombarderske eskadrole napali su silos „Đergaj“, a pripadnici ZNG-a uzvratili su im vatru, kojom je prilikom oboren jedan zrakoplov tipa *Jastreb*, a drugi je lakše oštećen. Idući su dan započele dugotrajne borbe za Vukovar. Kamion JNA koji je prevezio hranu sišao je s kolovoznetrake te naletio na postavljene mine. U eksploziji je poginuo jedan, a ranjena su četiri vojnika. Nekoliko je tenkova i transportera otišlo iz vukovarske vojarne u Borovo naselje gdje su zauzeli ključne položaje te otvorili vatru iz svih raspoloživih sredstava. Put prema Bogdanovcima zaposjeo je dio oklopništva, a pobunjeni Srbi iz okolnih sela činili su glavnu snagu u napadu.¹⁹⁷ Tog je dana, oko 21.30, na Vinkovce iz Mirkovaca otvorena rafalna paljba. Meci su letjeli i prema vojarni. Oko 22.15 započeo je napad na Vinkovce minobacačima i haubicama. Napadalo se iz Mirkovaca, Gaboša te vinkovačke vojarne. Pola sata kasnije započeo je i minobacački napad na Nuštar, a tri granate ispaljene su i na Jankovce. Iste su večeri ispaljeni rafali na selo Tordinci. Od posljedica granatiranja teže su ranjena dva gardista, Zvonko Kurjaković te Željko Dajak, ali su bili izvan životne opasnosti. Tim napadima onemogućeno je slanje hrvatskih snaga iz Vinkovaca u Vukovar. Nepoznata osoba koja se predstavila kao „lojalan građanin iz Ostrova“ nazvala je PU te upozorila kako je grupa terorista postavila minobacače na predio ispod „Borinaca“ kod željezničke pruge Vinkovci – Ostrovo. Provjerom je potvrđena informacija te je uočena i veća grupa terorista koji su se kretali iz pravca Ostrova u pravcu Vinkovaca. Te je noći pala i jedna granata na voćnjak „Borinci“.¹⁹⁸ Da je upozorenje nepoznatog mještana Ostrova bilo istinito, najbolje potvrđuje minobacački napad iz Ostrova na Vinkovce koji je započeo ujutro oko 9.15. U tom napadu smrtno je stradao civil Tomo Horvat, a teže je oštećeno oko 20 obiteljskih kuća.¹⁹⁹ Istog je jutra započeo i novi minobacački napad na Nuštar, a tri aviona JNA napala su i ekonomiju Henrikovci te selo Marince na koje je bačeno 15 kazetnih bombi. Do 11.00 na selo Nuštar ispaljeno je oko 90 minobacačkih granata.²⁰⁰ Tog je dana izvršen i minobacački napad

¹⁹⁷Marijan 2013, 104-106.

¹⁹⁸HDA-1745-1.2.284.0054 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-2224/1-91 od 25.8.1991.; HDA-1745-1.2.284.0032 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 25/26.8.1991. godine u vremenu od 18,00-06,00 sati; HDA-1745-1.2.285.0134 Općina Vinkovci SNO COB Ur. Broj: 08-2226/1-91 Izvješće za dan 25/26.8.1991. u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

¹⁹⁹HDA-1745-1.2.285.0121 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-2235/1-91 od 26.8.1991.; HDA-1745-1.2.286.0046 PU Vinkovci Depeša br. 511-15-08/4-5517 Minobacački napad na grad Vinkovce – obavijest,-

²⁰⁰HDA-1745-1.2.285.0108 CO Vinkovci; HDA-1745-1.2.285.0094 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 26.8.1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00 sati; HDA-1745-1.2.268-0017-0018 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 26.08.1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati.

na Svinjarevce i Berak.²⁰¹ Dana 26. kolovoza JNA je iz Šida preko Tovarnika na Vučedol dovela i 1. oklopni bataljun 1. proleterske gardijske mehanizirane brigade, a dan kasnije će na Trpinjsku cestu dovući i 2. mehanizirani bataljun te brigade.²⁰²

Gardisti 109. brigade ZNG-a sudjelovali su od 27. kolovoza u obrani Vukovara, a poslani su najvjerojatnije na traženje ministra obrane Luke Bebića. Oni su zamijenjeni 3. rujna s 50 ljudi iz MZ Stari Jankovci i Otok. Praksa ojačavanja obrane Vukovara od oko 50-60 gardista trajala je do prekida komunikacije Vinkovci – Vukovar.²⁰³

Napad na Vukovar nastavljen je i 28. kolovoza. Putem četničke radijske mreže hrvatske su snage saznale kako selo Bobota traži pomoć u ljudstvu od Ostrova, Gaboša i Markušice. Na vodotoranj u krugu vinkovačke vojarne postavljen je snajper.²⁰⁴ Ispred vojarne je, nakon galame koja se čula u njoj, pred kapiju bačena dimna bomba. Napad minobacačem na selo Marince dogodio se iz smjera Pačetina ili Bršadina.²⁰⁵

Dana 29. i 30. kolovoza zaustavljene su vojne kompozicije na željezničkim stanicama u Ivankovu i Mikanovcima. Prvog su dana istovareni: „top 130 mm, jedno samohodno protuoklopno oruđe BOV-1, 28 neborbenih motornih vozila i veća količina druge tehničke opreme“. Veća količina intendantske i inženjerijske opreme istovarena je s druge kompozicije. Drugi je dan u Mikanovcima zaustavljen vlak s 28 vagona, a iz njega su istovareni: „8 trocijevnih topova 20 mm, 10 protuoklopnih topova 76 mm, 6 haubica 105 mm, 12 minobacača 120 mm, 10 gorskih topova 76 mm, 13 vozila i 7 prikolica.“²⁰⁶ Prilikom istovara bilo je nepovjerenja između pripadnika 1. bojne 109. brigade i Samostalne vinkovačke satnije te je morala intervenirati vojna policija iz Osijeka.²⁰⁷ S tim oružjem osjetno se povećala vatrena moć hrvatskih snaga, posebice za topničku potporu i protuzračnu borbu.²⁰⁸ Istog je dana vojna kolona, koju su činili osam kamiona, tri tenka, dva transportera, pet pinzgauera, osam samohotki, jedno vozilo veze te vozila prve pomoći, prošla kroz Tovarnik prema Lovasu. Spomenuti tenkovi počeli su se ukopavati u blizini puta

²⁰¹HDA-1745-1.2.286.0087 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 26/27. 08. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

²⁰²Marijan 2013, 106.

²⁰³Marijan 2013, 108-109.

²⁰⁴HDA-1745-1.2.288.0053-0054 Općina Osijek SNO COB Broj:1331/91. Od 28.8.1991.

²⁰⁵HDA-1745-1.2.291.0074 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-2287/1-91 od 29.8.1991. Izvješće dana 28/19.08.1991. god. od 18,00 do 06,00 sati

²⁰⁶Marijan 2013, 111.

²⁰⁷Virc 2011, 25.; Marijan 2013, 167.

²⁰⁸Marijan 2013, 111.

Tovarnik – Lovas.²⁰⁹ Rečeno kako će iz vojarne biti pušteni svi vojnici kojima je prošao vojni rok.²¹⁰ Također je uočeno kretanje vojne kolone od 300 vozila u smjeru Šida iz pravca Kukujevaca²¹¹, a oklopni bataljun 1. proletherske gardijske mehanizirane brigade uspio je razbiti obranu Sotina, što je omogućilo napade na Vukovar iz tog smjera.²¹² Navečer je započeo i minobacački napad na Vinkovce, ali i Nuštar.²¹³ U vrijeme napada iz oficirske su zgrade ispaljene dvije crvene signalne rakete, a jedna signalna raketa ispaljena je iz susjednog nebodera.²¹⁴ Tih je dana u Vinkovcima boravila visoka delegacija Europske zajednice. Tročlanu mirovnu misiju predvodio je ambasador Henri Wynaendts. Predsjednik SO Vinkovci Tihomir Zovak izvijestio je i upoznao članove misije EZ-a o stanju u Vukovaru. Članovi misije izjavili su „da su se uvjerali svojim očima u ono o čemu su prije imali informacija“.²¹⁵

Posljednji je dan kolovoza na području vinkovačke općine prošao relativno mirno. Tog je dana komanda Tuzlanskog korpusa obranu svojih dijelova u Đakovu pojačala s četom 36. mehanizirane brigade, koja je iz vinkovačke vojarne premještena na poligon „Nabrđe“. U tom trenutku je u Vinkovcima ostalo osam oklopnih transportera te četiri tenka T-55.²¹⁶ Uočeno je nadlijetanje vojnih zrakoplova, a između Gradišta i Županje dva zrakoplova ispalila su dvije rakete, koje su pale na cestu. Žrtava nije bilo. Na pruzi Brčko – Vinkovci primijećeno je kako grupa naoružanih Mirkovčana pravi zid iza kojeg se nalazilo „nešto pokriveno ceradom (minobacač ili top)“. Navečer se čula žestoka paljba iz skladišta kod Vrapčane. Snažna eksplozija čula se iz pravca ulice B. Jelačića, a nakon toga otvorena je rafalna i pojedinačna paljba iz Mirkovaca. Oko 3.30 čuo se rafal iz pravca vojarne.²¹⁷

²⁰⁹HDA-1745-1.2.292.0045 Općina Vinkovci SNO CObUr.broj: 2306/1-91 od 29.8.1991.

²¹⁰HDA-1745-1.2.292.0023 Općina Vinkovci COb Broj: 08-2309/1-91 Izvješće za dan 29.08.1991. od 06,00 do 18,00 sati.

²¹¹HDA-1745-1.2.292.0019 Općina Vinkovci SNO CObUr.broj: 08-2380/1-91 od 29.8.1991.

²¹²Marijan 2013, 107.

²¹³HDA-1745-1.2.294.0026 Općina Vinkovci SNO CObUr.broj: 08-2315/1-91 od 29.8.1991.; HDA-1745-1.2.294.0018 Općina Vinkovci SNO CObUr.broj: 08-2381/1-91 od 29.8.1991.

²¹⁴HDA-1745-1.2.294.0007 Općina Vinkovci COb Broj: 08-2334/1-91 Izvješće za dan 29/30.08.1991. od 18,00 do 06,00 sati.

²¹⁵„Uvjerali se na licu mjesta“, *Večernji list*, 30.8.1991.

²¹⁶Marijan 2013, 102.

²¹⁷HDA-1745-1.2.298.0006 Općina Vinkovci SNO CObUr. Broj: 08-2351/1-91 Izvješće za dan 31.08./1.09.1991. godine od 18,00-06,00 sati.

11. RUJAN 1991.

11.1. Sigurnosno stanje do bitke za vojarne

Prvog dana rujna relativnoprimirje na području vinkovačke općine narušila je postavljena eksplozija ispred ulaznih vrata jedne napuštene kuće.²¹⁸ Tokom dana više su puta vojni avioni nadlijetali grad i okolna sela, a navečer je na patrolu policije s punkta H.V. Hrvatinić ispaljeno nekoliko rafala iz pravca vojarne. Nije bilo povrijeđenih.²¹⁹ Istu je noć iz vojarne pucano u kuće Ivice Novokmeta, Stjepana Radmana, Ilije Brozinčevića te Stojanke Krajinović.²²⁰

Idući je dan od Vukovara cestom Svinjarevci – Orolik došlo 12 tenkova i pet kamiona, koji su se pred Berkom podijelili u grupe te su otvorili vatru iz tenkova po Berku i Svinjarevcima. Prema Oroliku i Đeletovcima krenula su dva tenka, pet civilnih kamiona te 10 vojnih kamiona. Kada je stigla pred Đeletovce, spomenuta grupa otvorila je vatru na selo. U Berak će dva tenka i transporter ući do 11.00 te okupirati selo. Tada je u Đeletovce iz Berka izbjeglo nekoliko osoba.²²¹ Po Berku se nastavilo pucati iz tenkova koji su bili stacionirani izvan sela, a pucalo se i po ljudima koji su bježali u polje.²²² Pobunjeni Srbi i JNA napali su Berak jer su htjeli očistiti prometnicu Negoslavci – Orolik. U to je selo iz Đeletovaca poslano dvadesetak pripadnika 109. brigade koji su uspjeli spasiti živote desetak civila. Tog su dana u Berku ubijene četiri osobe, devet ranjeno, pet zarobljeno i odvedeno u Negoslavce, a četiri osobe uhićene su i odvedene u Novi Sad te su nakon ispitivanja puštene kući 7. rujna.²²³ Taj je dan na Bogdanovce iz Bršadina ispaljeno između 15 i 20 minobacačkih granata, a iz istog sela ispaljeno je i pet granata na Marince. Iz pravca Srijemskih Laza prema Jankovcima kretala se veća skupina ljudi koja je povremeno pucala. Provjerom je bilo utvrđeno kako se radilo o

²¹⁸HDA-1745-1.2.301.0005 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 01/02. 09. 1991. godine u vremenu od 23,00 – 06,00.

²¹⁹HDA-1745-1.2.302.0006 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 01/02. 09. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 23,00.

²²⁰HDA-1745-1.2.303.0155 PU Vinkovci Depeša broj: 511-15-03/1-5616/91. K.T. Predmet: Ivice Novokmet, Radman Stjepan, Brozinčević Ilija i Krajinović Stojanka, Pucanje u obiteljske kuće, obavijest.

²²¹HDA-1745-1.2.303.0104 Općina Vinkovci SNO COB.Ur.broj: 08-2368/1-91 od 2.9.1991.; HDA-1745-1.2.303.0099-0100 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 2.9.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

²²²HDA-1745-1.2.303.0063 Općina Vinkovci SNO COB.Ur.broj: 08-2371/1-91 od 2.9.1991.

²²³Marijan 2013, 111.

smjeni straže pobunjenika u Lazama.²²⁴ Navečer su ispaljene i četiri minobacačke granate iz Markušice na Antin.²²⁵

Dana 3. rujna nastavljen je bijeg mještana Berka. Tako je do 9.15 u Đeletovce stiglo 37 izbjeglica iz sela. Dva sata kasnije u Đeletovce stići će novih 50 izbjeglica, a u isto vrijeme je u Andrijaševce stiglo njih 217 te u Nijemce njih 50. Oko 14 sati JNA će ući u mjesto Čakovci. Sat vremena poslije na Tordince je započeo minobacački napad iz Pačetina i Bršadina. Teroristi iz Antinske Mlake tada su pustili dan prije zarobljenog Tomu Rajkovića te su poručili kako će Tordince sravniti sa zemljom. Oko 16.00 iz Antinske Mlake započeo je minobacački napad na Antin. U 16.26 započeo je i minobacački napad iz Bršadina na Marince.²²⁶ Istovremeno je nastavljeno i odvoženje žita. Oko 30 kamiona pšenice odvezeno je u pravcu Silaša u pratnji dva tenka, koja su se potom vratila u Palaču.²²⁷ Istovremeno je pomoć Vukovaru iz Vinkovaca blokirana razmještanjem čete 1. mehaniziranog bataljuna 453. mehanizirane brigade na području između Vukovara, Bogdanovaca i Lušca.²²⁸

Do 8.40 4. rujna na Laslovo je u jednom napadu ispaljeno oko 230 granata.²²⁹ Minobacački napad izvršen je i na Antin. Na položaje ZNG-a u Nuštru je pucano snajperima iz Bršadina.²³⁰ Oko ponoći pucano je pojedinačnom i rafalnom paljbom na istočni dio Vinkovaca, a potom je započela i minobacačka paljba na isti dio grada iz smjera Mirkovaca.²³¹ Tijekom noći čulo se nekoliko eksplozija u gradu, jedna eksplozivna naprava oštetila je kuću u vlasništvu Milovana Bosnića,²³² a nepoznate osobe pucale su na kuću Marije Knežević.²³³

Dan 5. rujna u samim Vinkovcima prošao je većinom mirno, ali isto ne vrijedi i za noć. U 13.50 započeo je novi minobacački napad na Marince. U napadu je ispaljeno 20

²²⁴HDA-1745-1.2.303.0011 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 2.9.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

²²⁵HDA-1745-1.2.306.0006 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 02/03.09.1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00.

²²⁶HDA-1745-1.2.307.0123-0124 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-2395/1-91 Izvješće za dan 03.09.1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati; HDA-1745-1.2.307.0100 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-2384/1-91 od 3.9.1991.

²²⁷HDA-1745-1.2.309.0176 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-2408/1-91 Izvješće za dan 3./4. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

²²⁸Marijan 2013, 112.

²²⁹HDA-1745-1.2.309.0150 CO Osijek Dnevnik od 4.9.1991.

²³⁰HDA-1745-1.2.309.0144 Općina Vinkovci COB Broj: 08-2624/1-91 Izvješće za dan 04.09.1991. godine od 06,00 do 18,00 sati.

²³¹HDA-1745-1.2.310.0008 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2460/1-91 Izvješće za dan 4/5. 9. 1991. godine od 18,00 do 06,00 sati.

²³²HDA-1745-1.2.312.0032 MUP RH Predmet: Postavljanje eksplozivne naprave u obiteljskoj kući, - obavijest -

²³³HDA-1745-1.2.312.0015 PU Vinkovci Depeša broj: 511-15-08/4-KU-5685/91 od 5.9.1991. Predmet: Pucanje u obiteljsku kuću – obavijest -.

granata te je došlo do požara na dvije kuće.²³⁴ U 21.15 začula su se dva kratka rafala unutar vojarne. Nakon toga započela je pucnjava po bolnici, a ubrzo se iz pravca vojarne i Mirkovaca pucalo po silosu. Između 22.30 i 24.00 na grad je iz pravca Mirkovaca, „a prema nekim dojavama i iz vojarne“ ispaljeno 30 minobacačkih granata. Povrijeđenih nije bilo. Rafalna pucnjava iz vojarne nastavila se i nakon ponoći.²³⁵ Tog je dana Krizni štab Općine Vinkovci izdao Naredbu o zamračivanju. Potpuno zamračivanje odnosilo se na znak zračne opasnosti te se izvršavalo „isključenjem vanjske i unutrašnje rasvjete, električne i plinske“. Zdravstvene ustanove bi, u to vrijeme, mogle koristiti „vlastite izvore svjetlosti uz osiguranja potpunog zamračivanja od vanjske vidljivosti“. Obveza isključivanja osvjjetljenja prestajala bi znakom prestanka zračne opasnosti. Odredbe o „djelomičnom zamračivanju“, koje su bile trajne, odnosile su se na svjetlosne izvore postavljene izvan grada, koje je trebalo isključiti, osim „orijentacijskih svjetiljki na većim prometnicama i raskrsnicama“.²³⁶ Od 14. rujna ostala je uključena samo javna rasvjeta i semafori, a javna rasvjeta bi se odmah isključivala na znak uzbune.²³⁷ Dana 5. rujna dogodio se i veliki, ali neuspješni napad JNA i pobunjenih Srba na Vukovar. Tada se i odnos hrvatskih oružanih sastava prema JNA počeo mijenjati. I Europska zajednica shvatila je kako JNA osvaja teritorij za srpski interes te je nekoliko dana ranije osudila njezino ponašanje. JNA je preuzela od lokalnih Srba ulogu glavnog izazivača sukoba, a ZNG, koji je do tada slijedio naredbu hrvatskog vrhovništva da ne ulazi u sukob s JNA, više nije mogao ispunjavati te zahtjeve. Stoga je idućeg dana napisana „prva bojna zapovijed za djelovanje u Slavoniji i zapadnom Srijemu, te prva uopće koju je uračunat sukob s JNA.“. U zapovijedi je glavni udar Novosadskog korpusa očekivan na Osijek, a točna je i identifikacija 1. proleterske gardijske mehanizirane brigade i njezin razmještaj na području Šid – Srijemska Mitrovica. Njezin zadatak bio je podržati djelovanje Novosadskog korpusa na pravcu Šid – Vinkovci – Đakovo – Donji Miholjac, a time bi Slavonija bila presječena. Angažman dijelova Banjalučkog korpusa predviđen je na pravcu od Bosanske Gradiške prema Novskoj i Virovitici, a predviđeno je i djelovanje s osloncem na sela s većinskim srpskim stanovništvom. Hrvatske snage dobile su zadaću obrane glavnih pravaca s osloncem na prirodne objekte, naseljena mjesta i gradove. Time bi JNA-u i pobunjenim Srbima nanijeli gubitke u živoj sili i borbenoj tehnici te spriječili brzo presijecanje i zauzimanje teritorija. Za

²³⁴HDA-1745-1.2.312.0003 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 5.9.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

²³⁵HDA-1745-1.2.313.0003 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 05/06.09.1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00.

²³⁶HMDCDR Krizni štab Vinkovci Skupština Općine Vinkovci Krizni štab Općine Vinkovci Klasa: 814-01/91-01/17 Broj: 2188-01-91-1 Naredba o zamračivanju od 5.9.1991. godine.

²³⁷HMDCDR Krizni štab Vinkovci SO Vinkovci KŠOV Klasa: 814-01/91-01/40 Broj: 2188-10-01-91-1 Naredba od 14.9.1991.

šire područje Osijeka bila je angažirana 106. brigada s ojačanjima, a prodor JNA iz Baranje preko Valpova prema Podravskoj Slatini i Đakovu sprječavala je 107. brigada. Pramac Šid – Vinkovci branila je glavnina 3. brigade, a obrana šireg područja Vinkovaca s težištem na prometnicama Šid – Vinkovci te Županja – Vinkovci bila je povjerena 109. brigadi. Obranu Vukovara sukladno su vodili dijelovi 109. i 3. brigade. Regionalno je zapovjedništvo imalo na raspolaganju pet brigada ZNG-a te dva samostalna bataljuna koji su bili u fazi ustrojavanja, ukupno 8000 ljudi pod oružjem, a to je u odnosu na ustroj postrojbi predstavljalo postotak popune prosječno 70–80%. Popuna naoružanjem iznosila je 55–60%. S dva bataljuna u Vinkovcima i jednim u Županji, 109. brigada imala je najpovoljniji odnos između brojčanog stanja i pješačkog naoružanja, a on je iznosio 100%. Glavni problem brigade bio je neiskusno ljudstvo. U toj zoni glavna snaga bila je 3. brigada, koja je imala oko 1500 ljudi od kojih je 80% bilo naoružano. Glavna mana 3. brigade bila je podijeljeno zapovjedništvo. Dio zapovjedništva bio je u Vinkovcima, a dio u Osijeku. Problem kod svih postrojbi ZNG-a bila su „sredstva za potporu, protuoklopnu borbu i protuzračnu obranu“, ali i civilne vlasti, koje su, prema mišljenima Zapovjedništva ZNG-a u regiji, iznad općih interesa često stavljale svoje lokalne. Navedeni su neki od problema koji su morili hrvatsku obranu na razini dvije pješačke brigade bez potpore ili sa simboličnom potporom. Ipak, na početku rujna bilo je „5 mehaniziranih brigada JNA u Slavoniji i oko Slavonije, mješovita protuoklopna brigada u Đakovu, mješoviti artiljerijski puk i laki artiljerijski puk u Vinkovcima“, a uz to je JNA imala i saveznike u pobunjenim Srbima.²³⁸

Minobacački napad na Marince ponovio se i idućeg dana. U tom napadu ispaljeno je oko 10 granata. Istovremeno je započeo i pješački, a potom i minobacački napad na Tordince, u kojem je na selo ispaljeno oko 20 granata. Sat vremena poslije na Tordince je ponovljen minobacački napad – na selo je palo oko 55 mina, a ponovljen je i pješački napad, koji je tada uspješno odbijen. U 20.55 iz pravca Pačetinske šume započeo je minobacački napad na Nuštar u kojem je ispaljeno 10 granata. Oko 21.20 započeo je i treći minobacački napad na Tordince, a sveukupno je na selo ispaljeno preko 70 granata.²³⁹

²³⁸Marijan 2013, 113-115.

²³⁹HDA-1745-1.2.317.0007 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 6./7.9.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati; HDA-1745-1.2.317.0004 Općina Vinkovci SNO COBUr.broj: 08-2468/1-91 Izvješće za dan 6./7.9.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

Dana 8. rujna u 11.30 započeo je novi minobacački napad na Tordince, u kojem je na selo ispaljeno 36 granata.²⁴⁰ Ni u gradu nije bilo mirno. Iz jednog od „novih nebodera“ u naselju Lapovci ispaljeno je pet hitaca iz pištolja. U gradu su se čule dvije eksplozije, ali točna lokacija nije utvrđena. Pojedinačna pucnjava čula se i iz kruga vojarne.²⁴¹

11. 2. Blokada vojarne

Intenzivno kretanje vojnih kolona nastavilo se i 11. rujna. Jedna vojna kolona prošla je iz pravca Šida u pravcu Orolika. Vojna kolona koja se kretala iz pravca Petrovca u pravcu Marinaca, a sastojala se od 10 tenkova, imala je za zadatak presijecanje komunikacije Vinkovci – Marinci – Bogdanovci – Vukovar.²⁴² Primijećeno je i kretanje na pravcu Mirkovci – Šid u oba smjera, a u jednoj od vojnih kolona koja se kretala prema Vojvodini primijećeni su i autobusi sa ženom i djecom te kamioni natovareni stokom i namještajem.²⁴³ U 15.00 patrola na punktu u Ulici Bana Jelačića zaustavila je kolonu vojnih vozila. U koloni su se nalazila dva transportera, jednasamohotka, jedan vojni teretni automobil te jedna hladnjača. Pripadnici ZNG-a utvrdili su da se u teretnom automobilu i hladnjači prevozilo oko 40 rezervista. Nakon toga 31 rezervist samoinicijativno se predao, odnosno napustio JNA. Njih 30 bili su Mađari, a jedan je bio Srbin. Izjavili su kako su dan prije dovezeni „s pozivom na službu u rezervu u trajanju od 30 dana za područje Kanjiža, a inače su s područja Novog Sada“. Njih je preuzeo Krizni štab područja Vinkovci, a s obzirom na to da su izrazili želju za napuštanjem Vinkovaca, to im je bilo i omogućeno. Samoinicijativno se predao vozač samohotke s vozilom, a vozilo je preuzeo ZNG. Komandant vinkovačke vojarne postavio je ultimatum da se do 18.00 sati ljudstvo sa samohotkom javi, odnosno vrati u vojarnu, ali Krizni štab na to nije pristao.²⁴⁴

Nakon isteka ultimatum započeo je napad na grad iz Mirkovaca i vinkovačke vojarne. Prvo je započeo pješadijski napad, koji je odbijen, a nakon toga započeo je zračni i minobacački napad na grad. Grad je tučen minobacačkim granatama 120 mm, višecijevnim raketnim bacačem i topovskim granatama. Pogođeno je više vitalnih mjesta u gradu,

²⁴⁰HDA-1745-1.2.320.0064 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 8.9.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

²⁴¹HDA-1745-1.2.322.0050 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2487/1-91 Izvješće za dan 08./09. 09. 1991. od 19:00 do 06:00 sati.

²⁴²HDA-1745-1.2.328.0028 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 11.9.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

²⁴³HDA-1745-1.2.328.0013-0014 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2344/1-91 Izvješće za dan 11.09.1991. od 06:00 do 18:00 sati.

²⁴⁴HDA-1745-1.2.328.0011 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 11.9.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

uključujući i zgradu policijske uprave te zgradu SO Vinkovci. U gradu je izvršeno zaprečivanje, a istovremeno je počela djelovati i peta kolona snajperskom i rafalnom paljbom.²⁴⁵ Napad je s kraćim prekidima trajao do 23.40, a novi artiljerijski napad na grad započeo je u 03.20, tijekom kojega je s više granata pogođena zgrada PU Vinkovci. Popis pogođenih objekata iznimno je velik, što govori da je to do tada bio najveći napad na grad.²⁴⁶

Idućeg je dana hrvatsko vrhovništvo izdalo do tada najvažniju zapovijed, onu o blokadi vojarni JNA. Zapovijedeno je da se odmah pristupi isključenju svih komunalnih usluga JNA te spriječi „snabdijevanje energentima, hranom i drugim potrebama vojarni“. Zapovijed je nalogala i aktivno i pasivno zaprečivanje vojarni, skladišta, putnih pravaca koje Armija koristi te objekata na njima.²⁴⁷ Do 14. rujna vinkovačkom garnizonu isključeni su pošta, telegraf i telefon (PTT), a provedeno je i zaprečivanje vojarne te putnih pravaca. Isključena je i električna energija vojnom skladištu te se nije vršila nikakva opskrba garnizonu i nisu se pružali nikakve usluge. Električna energija i opskrba pitkom vodom nisu se mogli u potpunosti isključiti jer bi na taj način i dio grada u blizini vojarne ostao bez vode.²⁴⁸ Tog je dana započeo novi minobacački napad na selo Marince. Napad je trajao desetak minuta, a na selo je palo pet granata. Na PP Žankovac je tog jutra palo između 11 i 15 granata, uslijed čega je počinjena velika materijalna šteta – izgorjela su četiri čardaka puna sijena, dva skladišta sa zaštitnim sredstvima te jedan objekt koji se koristio kao skladišni prostor.²⁴⁹ Tu se noć iz vinkovačke vojarne čulo nekoliko rafala, a iz Mirkovaca četiri kratka rafala te dva snajperska hica.²⁵⁰

Dana 13. rujna oko 18.30 na patrolu na punktu Bana Jelačića ispaljeno je iz Mirkovaca nekoliko rafala. U 21.30 iz vojarne su ispaljene dvije crvene svjetleće rakete, a nakon desetak minuta započela je i pojedinačna pucnjava iz vojarne. Ubrzo su ispaljene i dvije zelene svjetleće rakete nakon čega je iz vojarne započela pucnjava na patrolu na punktu Hrvoje

²⁴⁵HDA-1745-1.2.329.0002-0004 Općina Osijek SNO COB Broj: 1425/91 od 11.9.1991.

²⁴⁶HDA-1745-1.2.330.0047 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 11/12.09.1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00; HDA-1745-1.2.331.0008-0013 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Depeša broj: 511-15-08/4-D-5759/91. Predmet: minobacački napad na grad Vinkovce – obavijest -.

²⁴⁷Republika Hrvatska Ministarstvo obrane Klasa: DT-801-03/91-01/01 Ur.broj: 512-06-02-91-1 Zapovijed od 12. 9. 1991. Dokument u posjedu autora.

²⁴⁸HMDCCR, Krizni Štab Vinkovci, SO Vinkovci, KŠOV, Klasa: dt-801-03/91-01/01 Broj: 2188-10-01-91-1 Izvješće od 14.9.1991.

²⁴⁹HDA-1745-1.2.330.0011 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 12.09.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00; HDA-1745-1.2.331.0031 Općina Vinkovci SNO COBUr. broj: 08-2558/1-91 Izvješće za dan 12.09.1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

²⁵⁰HDA-1745-1.2.331.0005 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 12./13. 9.1991. godine u vrmeneu od 18,00 – 06,00 sati.

Vukčić Hrvatinić. U isto je vrijeme trajala rafalna i pojedinačna pucnjava iz pravca Mirkovaca na punkt Ban Jelačić.²⁵¹

Dana 14. rujna nastavila se pucnjava iz vojarne na hrvatske položaje u gradu. U 15.35 započeo je minobacački napad iz Ostrova. Ispaljene su četiri granate na predio kod željezničke postaje. U to su vrijeme iz vojarne granatirali gradsko naselje „Lapovci“. Istovremeno su grad nadlijetala dva aviona tipa „Orao“, ali nisu pucala po gradu. Prema podacima MUP-a jedna osoba je poginula, tri su ranjene izvan životne opasnosti, a jedna osoba zadobila je rane opasne po život. U to su se vrijeme između Tovarnika i Lovasa ukopavali tenkovi. Pored njih bili su i kamioni koji su sa sobom vukli topove te oklopni transporter i trisamohotke s protuavionskim gnijezdima. Iz Šida je kroz Ilaču prema Oroliku prošla kolona od „5 tenkova, 5 BOV-a, 22 kamiona, 3 cisterne, 1 civilni kamion pun rezervista i 1 vojna Lada Niva, 2 civilna kamiona TAM i sanitetsko vozilo“. U Orolik je i iz Negoslavaca došlo šest tenkova. I MZ Korođ primijetio je grupiranje neprijateljskih tenkova kod Palače i Silaša.²⁵²

Minobacački napad na Nuštar i Marince ponovio se i ujutro 15. rujna. U 9.40 započeo je novi minobacački napad na Vinkovce.²⁵³ U napadu su smrtno stradale dvije osobe, dvije osobe su lakše ranjene, a teško je ranjeno sedam osoba. Pripadnici ZNG-a, PU i RZNG-a uzvratili su vatru, a nakon toga napad je eskalirao tako što su pripadnici JNA počeli otvarati vatru iz višecijevnog bacača raketa (VBR), haubica, topova s tenkova i minobacača 120 mm. „Pogađali su odabrane ciljeve u gradu, a i proizvoljne ciljeve“. Granatiranje je izazvalo brojne požare u gradu. Nakon odbijenog ultimatum, vojarina je ponovo otvorila vatru, a na nju su uzvratile i hrvatske snage. U krugu vojarne izbio je požar, a vatrom je bila zahvaćena i komanda garnizona, kamioni (PRAGA 3x20 mm) te jedan tenk. Vojarina se u tom trenutku nalazila u potpunom okruženju te je prema hrvatskim izvorima pitanje trenutka „kada će doći do potpunog uništenja ili predaje“. JNA je i taj dan nastavila s kretanje iz pravca Šida prema Vinkovcima. Radilo se o više od 10 tenkova, nekoliko autobusa s rezervistima, desecima kamiona, a dolazile su i samohotke te BOV-ovi. Tog su dana granatirani i Tordinci.²⁵⁴ Iste

²⁵¹HDA-1745-1.2.334.0032 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 13/14. 9. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

²⁵²HDA-1745-1.2.335.0152 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 14.9.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati; HDA-1745-1.2.337.0006-0007 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2[?]76/1-91 Izvješće za dan 14.09.1991. od 06:00 do 18:00 sati; HDA-1745-1.2.338.0010-0011 Općina Osijek SNO COB Broj:1447/91 Dnevnik od 14.9.1991.

²⁵³HDA-1745-1.2.338.0048-0049 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 15.09.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00.

²⁵⁴HDA-1745-1.2.339.0025 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-2588/1-91 Dnevnik od 15.9.1991.

večeri započeo je i pješadijski napad na Laslovo iz pravca Palače. Tijekom noći zeštoko su granatirani Nuštar, Korod, Stari Jankovci, Tordinci i Antin.²⁵⁵

Iz Šida je kroz Ilaču prema Vinkovcima 16. rujna prošla kolona od „21 tenka, 30 samohotki, 10 kamiona, šest autobusa sa rezervistima, 1 vozilo prve pomoći“. Dva će sata kasnije iz Šida prema Vinkovcima proći još veća kolona.²⁵⁶ Koncentracija JNA na pravcu Šid – Orolik – Jankovci primijećena je i u Zapovjedništvu ZNG-a u Osijeku, a uočeni pokreti bili su najava napadne operacije, kojoj je glavni napor u prvoj fazi trebao biti na području Vinkovaca. Tijekom dana u Negoslavceje iz Srijemske Mitrovice stigao 2. oklopni bataljun 1. proleterske gardijske mehanizirane brigade. On je imao zadaću izbijanja u Trpinju preko Bogdanovaca, gdje je trebao pojačati 2. mehanizirani bataljun iste brigade u napadima na Borovo Naselje. Zapravo se radilo o pokušaju presijecanja Vukovara od Vinkovaca, što se željelo napraviti zauzimanjem Bogdanovaca.²⁵⁷

Ujutro 17. rujna ponovo je otvorena minobacačka vatra iz Ostrova na grad. Primijećeno je nekoliko manjih vojnih kolona koje su se kretale iz smjera Šida preko Ilače prema Vinkovcima.²⁵⁸ Minobacački napad na grad je s prekidima trajao od 6.00 do 17.00. Navečer je počeo minobacački napad na Stare Jankovce i Jarminu, a Marinci su napadnuti pješadijom iz Bršadina.²⁵⁹ Na hangar na plantaži u Borincima jedan vojni zrakoplov bacio je kazetnu bombu.²⁶⁰ Tog se dana iz osječkog garnizona u Tenju uspjela probiti skupina 12. proleterske mehanizirane brigade, a dijelovi 51. mehanizirane brigade zauzeli su selo Sarvaš. Na širem području Šida uočeno je pristizanje novih snaga JNA. Zapovjedništvo ZNG-a u Osijeku procijenilo je kako se radilo o mehaniziranoj brigadi. Očekivao se njezin prodor na pravac Orolik – Vinkovci – Đakovo, a dio snaga trebao je krenuti i prema Osijeku i Vukovaru. Vinkovci i Vukovar bili bi odsječeni eventualnim prodorom JNA prema Đakovu i Osijeku, stoga je pukovnik Gorinšek 17. rujna zapovijedio 109. brigadi da spriječi odsijecanje Vukovara te organizira obranu na pravcu: „Nijemci – Komletinci – Otok“ i „Jankovci –

²⁵⁵HDA-1745-1.2.340.0070 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-2595/1-91 Izvješće za dan 15./16. 09. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

²⁵⁶HDA-1745-1.2.341.0016 Općina Vinkovci COB Broj: 08-2618/1-91 Izvješće za dan 16/17. 09. 1991. godine od 18.00 do 06.00 sati.

²⁵⁷Marijan 2013, 117.

²⁵⁸HDA-1745-1.2.344.0038 Općina Vinkovci SNO COB Kl. oznaka: 08-2624/1-91 Izvješće od 17.9.1991.

²⁵⁹HDA-1745-1.2.345.0033 Općina Vinkovci SNO COB Ur.broj: 08-263/1-91 Izvješće za dan 17./18. 09. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00; HDA-1745-1.2.348.0111-0112 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 17.9. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati; Dnevni operativni bilten za dan 17.9.1991. godine u vremenu od 12,00-18,00 sati.

²⁶⁰HDA-1745-1.2.348.0098 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 17.9.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

Vinkovci – Mikanovci“, a glavne snage morale su biti angažirane na području Vinkovci – Marinci – Nuštar. U slučaju neprijateljskog zaposjedanja teritorija trebalo je preći na gerilsko ratovanje, a otpor se trebao pružiti svim sredstvima. Hrvatske snage uz Savu i Bosut bile su u pripravnosti, a u slučaju da ih JNA pokuša prijeći, mostove treba rušiti.²⁶¹

Dana 18. rujna predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman naredio je prekid vatre. Prekid vatre donosi se „radi provedbe sporazuma zaključenog u Igalu 17. rujna 1991. godine između predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana, predsjednika Republike Srbije Slobodana Miloševića, saveznog sekretara za narodnu obranu Veljka Kadijevića i predsjedavajućeg Konferencije o Jugoslaviji Europske zajednice lorda Carringtona“. Vatru je trebalo otvarati jedino u slučaju napada.²⁶² Od 18.00 pa sve do 6.00 trajao je s kraćim prekidima minobacački i tenkovski napad na grad. U napadu je ranjeno nekoliko osoba. Istovremeno je započeo i minobacački napad na Jankovce te Nuštar.²⁶³ U 22.12 započeo je minobacački napad na Jarminu, a 3 sata kasnije napad je nastavljen i teškim mitraljezima iz Gaboša. U 2.20 započeo je minobacački napad na Korod.²⁶⁴ Tog se dana u Đakovu predala 158. mješovita protuoklopna artiljerijska brigada JNA.²⁶⁵

Noć 19. rujna bila je izuzetno teška na području Vinkovaca. U 18.30 započeo je pješački napad na Slakovce iz pravca Orolika. Deset minuta poslije jedan zrakoplov JNA ispustio je teret na zgradu Vintexa gdje su bili smješteni pripadnici ZNG-a. Dok su zrakoplovi prelijetali grad započela je pucnjava iz nebodera u ulici A.B. Šimića. Tijekom zračnog napada na grad pogođena je vinkovačka kožara te više stambenih objekata, kao i vodovodni bunar, a u ulici Josipa Kozarca bačene su kazetne bombe. U istom naletu pogođena je i trafostanica na ulazu u Vinkovce sa strane Nuštra. Istovremeno je trajao i napad na Nuštar, Marince, Tordince, Jarminu i Stare Jankovce. Novi napad na grad započeo je u 1.45 nakon ponoći. Grad je tučen minobacačima, haubicama, topovima i tenkovima. U proteklih šest dana tijekom noći prekidi pucnjave trajali su najduže 30-ak minuta nakon čega bi se ponovo oglasile eksplozije po gradu. U napadima su pogođeni brojni civilni objekti te dvije crkve i tornjevi koji su korišteni u komunikacijske svrhe HŽP-a, HPT-a i radijske postaje Vinkovci.

²⁶¹Marijan 2013, 117.

²⁶²HDA-1745-1.2.345.0066 Republika Hrvatska Predsjednik Naredba o prekidu vatre.

²⁶³HDA-1745-1.2.348.0108 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 18./19. 9. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

²⁶⁴HDA-1745-1.2.348.0094 Općina Vinkovci SNO COB Broj:08-2644/1-91 Izvješće za dan 18./19.09.1991. od 18 do 06 sati.

²⁶⁵Marijan 2013, 117.

U napadima tog dana registrirana su 22 poginula te 146 ranjenih.²⁶⁶ U Oroliku su se gomilale trupe koje su došle iz pravca Šida. Prema informacijama HINA-e i Reutersa radilo se o 15 tenkova, 19 autobusa, 44 kamiona, devet oklopnih transportera, dvapintzgauera te četiri hladnjače.²⁶⁷

11.3. Propast napadne operacije JNA

Ujutro 20. rujna tenkovi M-84 skupine iz Slavonskog Broda uspjeli su ući u Vukovar, koji je od 18. rujna u okruženju, te opskrbiti branitelje vojnom opremom i hranom, a iz grada izvući ranjenike. Prometnicu Vinkovci – Vukovar na dijelu Bogdanovci – Marinci je nakon deblokade Vukovara osiguravala četa 2. bataljuna 3. brigade ZNG-a. Njezin prateći vod bio je u Ceriću i Nuštru.²⁶⁸ Minobacački napad na Vinkovce nastavio se i idućeg jutra te je trajao s kraćim prekidima više od 6 sati. Kolona od 4 tenka koja se kretala iz pravca Ilinaca prema Nijemcima naletjela je u 8.10 sati na protutenkovsku minu nakon čega se zaustavila i otvorila topovsku vatru na Nijemce. Istovremeno je kolona tenkova probila obranu Slakovaca te prošla do Srijemskih Laza. U to su vrijeme i u Tovarniku trajale borbe između tenkovskih i pješadijskih jedinica JNA s pripadnicima hrvatskih snaga. U borbama su uništena dva tenka. Dva neprijateljska aviona oborena su u popodnevnim satima, jedan iznad Nijemaca, a drugi iznad Starih Jankovaca.²⁶⁹ Navečer je započeo novi minobacački napad na Nijemce, Tordince i Đeletovce. Oko 21.40 sati iz zgrade pored RO „Dalekovod“, koja stoji paralelno sa željezničkom prugom, ispaljene su dvije crvene signalne rakete. U to se vrijeme iz vagona pretovarala nepoznata roba u civilne kamione. Ubrzo je slijedio napad topovima na grad. Tovarnik se u to vrijeme nalazio u izuzetno teškom položaju. Prema informacijama MZ Ilača 70% sela bilo je razoreno te se nalazilo u okruženju.²⁷⁰ Vojnici JNA su na udaljenosti od oko 500 metara od Nijemaca prema Ilincima napustili dva tenka od kojih je jedan naletio na tenkovsku minu, a drugi „bi trebao biti ispravan“. Vojna kolona od oko 30 tenkova i transportera probila je blokadu u Jankovcima te je prošla za Mirkovce.²⁷¹

²⁶⁶HDA-1745-1.2.349.0120-0121 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2664/1-91 Izvješće za dan 19./20.09.1991 od 18 do 07 sati.

²⁶⁷HDA-1745-1.2.349.0034 PU Vinkovci Dnevnik od 19.9.1991.

²⁶⁸Marijan 2013, 123-124.

²⁶⁹HDA-1745-1.2.350.0013 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 20. 9. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati; HDA-1745-1.2.351.0065 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 01-2677/1-91 Izvješće za dan 20. 09. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

²⁷⁰HDA-1745-1.2.351.0007 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2686/1-91 Izvješće za dan 20./21. 09. 1991. od 18 do 06 sati.

²⁷¹HDA-1745-1.2.353.0127 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 20/21. 09. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

U to je vrijeme JNA započinjala svoju napadnu operaciju. Njezina osnova bio je modificirani ratni plan *Sutjeska – 2* u kojem se predviđao slučaj napada NATO pakta na Jugoslaviju. Prema tom planu neprijatelj bi imao početnog uspjeha te bi zauzeo dio Jugoslavije, ali nakon sređivanja stanja i prelaska društva na ratno življenje uslijedila bi uspješna oslobodilačka akcija angažiranjem snaga iz dubine, većinom iz sastava 1. VO-a. Povod da vojni vrh SFRJ pokrene pripremljenu operaciju bila je blokada vojarni. Plan je bio poraziti hrvatsku vojsku uz pomoć pobunjenih Srba te izvlačenje dijelova JNA koji su ostali u Sloveniji. Već uporabljenim snagama JNA trebalo se pridodati još 15–18 oklopnih, mehaniziranih i pješćkih brigada kopnene vojske, a za njihovu mobilizaciju i dovođenje na pravce uporabe planirano je 10–15 dana. Hrvatsku se trebalo blokirati iz zraka i mora, a trebalo ju je ispresijecati na pravcima Gradiška – Virovitica; Bihać – Karlovac – Zagreb; Knin – Zadar; Mostar – Split. Očigledno je kako su pravci napada vezani uz „oslobođenje srpskih krajeva u Hrvatskoj i garnizona JNA u dubini hrvatske teritorije“. Na području istočne Slavonije angažirana je glavna skupina te je ona trebala biti glavna manevarska snaga Vrhovne komande za prodor prema Zagrebu i Varaždinu. Direktiva Komande 1. VO-a napisana je 19. rujna te je glasila:

„Završiti sa mobilizacijom, dovesti jedinice i energično preći u napad glavnim snagama u međurječju r. Drava – r. Sava a pomoćnim (5.K) Okučani – Pakrac – Virovitica i Okučani – Kutina, sa zadatkom: uz avio i art. podršku i sadejstvo sa jedinicama TO okružiti i razbiti snage Republike Hrvatske u Slavoniji, deblokirati jedinice i vojne objekte, izbiti na liniju Našice – Sl. Brod i biti u gotovosti za produženje napada ka Koprivnici i Okučanima“.²⁷²

Provođenje operacije bilo je planirano u dvije etape. Prva etapa, koja je trebala trajati dva-tri dana, predviđala je deblokiranje snaga JNA u Vinkovcima te ovladavanje crtom Našice – Slavonski Brod, a nakon toga pripremiti se za daljnje djelovanje. U drugoj etapi, čije je trajanje planirano četiri-pet dana, planirano je dosezanje crte Suhopolje – Okučani te spremnost za produžetak napada prema Varaždinu i Koprivnici, a određen je i dio snaga koji je trebao blokirati granicu prema Mađarskoj. Veća naseljena mjesta je zbog zahtjeva za brzim manevrom trebalo obilaziti, a njihovu blokadu i kontrolu puteva trebale su vršiti jedinice TO. Novosadski korpus i Gardijska divizija bili su podržani glavnim snagama zrakoplovstva 1. i 5. korpusa RZ i PZO, a pomoćne su podržavala Banjalučki korpus. Predviđena spremnost za pokret snaga 1. VO bila je u 22 sata 19. rujna, a početak napada planiran je 21. rujna. Linijom Sotin – Vukovar – Markušica – Krndija – Papuk istočna je Slavonija bila podijeljena na dvije napadne zone. Južnu zonu, do rijeke Save, napadala je Gardijska mehanizirana divizija, a

²⁷²Marijan 2013, 125.

sjeverno je napadao Novosadski korpus. Novosadski je korpus imao zadatak da na pravcu Osijek – Našice – Virovitica izbije na crtu Donji Miholjac – Našice te da bude spreman za nastavak napada prema Bjelovaru. Detaljna analiza predviđenog djelovanja Novosadskog korpusa u napadnoj operaciji za područje Vinkovaca nije potrebna, ali je važno spomenuti zadatak 1. proleterske gardijske mehanizirane brigade čiji je cilj bio s „252. oklopnom brigadom (bez jednog oklopnog bataljuna), 80. motoriziranom brigadom iz Kragujevca te dijelom 57. partizanske brigade TO i Čačanskim odredom TO Republike Srbije“ izvesti napadnu operaciju angažirajući glavne snage na pravcu:

„Vinkovci – Đakovo Slavonska Požega odakle deo snaga orijentiše ka autoputu, a glavnim snagama produžava ka Pakracu, sa zadatkom: razbiti ustaške formacije na pravcima kretanja i deblokirati kasarnu u Vinkovcima a potom ne zadržavajući se oko naseljenih mesta što pre izbiti na liniju Đakovo – Sl. Brod i biti u gotovosti za produženje ofanzivnih dejstava prema Pakracu i Okučanima radi spajanja sa snagama 5. K. Delom snaga obezediti desni bok prema Spačvanskim šumama i duž r. Sava“²⁷³

152. mješovita artiljerijska brigada iz Čuprije pridodana je diviziji. Njezina potpora trebala je početi s paljbenih položaja u području sela Tovarnik, Lovas i Ilača. Bataljun 305. inženjerijske brigade iz Obrenovca i četa 402. pontonirskog bataljuna iz Šabca zaduženi su za inženjerijsko osiguranje. Diviziju je logistički podržavala 373. pozadinska baza te dijelovi 524. pozadinske baze iz Beograda. Ukupno se procjenjuje kako je divizija trebala krenuti s oko 27.000 ljudi te s oko 2200 ljudi zaduženih za potporu. U Srijemu je u vrijeme pisanja Direktive bila 1. proleterska gardijska mehanizirana brigada iz Beograda. Ona je sredinom kolovoza otpustila pričuvni sastav te je ostala samo s ročnim sastavom, a i njega će početi otpuštati 12. rujna zbog naredbe da se otpuste svi ročnici koji nisu položili prijemne ispite za fakultete. Ta naredba porazno je djelovala na njezinu borbenu spremnost. Brigada će od mobilizirane pričuve, treće po redu od svibnja, ustrojiti nepotpuni 2. oklopni bataljun. Taj bataljun je 16. rujna doveden u Negoslavceradi proboja do Trpinje preko Bogdanovaca. S pokretanjem napadne operacije bataljun će dobiti zadatak osiguranja uvođenja 2. proleterske gardijske mehanizirane brigade prema Vinkovcima.²⁷⁴

Dana 19. rujna iz „rajona Šid – Adaševci“ pokrenuta je skupina od 70 tenkova i 100 topova, a istovremeno se od Beograda prema Šidu kretala kolona autobusa s rezervistima JNA. Prema Šidu kretala se glavnina divizije, a na čelu divizije bila je 2. proleterska gardijska mehanizirana brigada iz Valjeva. Na područje Šida tog je dana stigla i 252. oklopna brigada iz

²⁷³Ibid, 126.

²⁷⁴Ibid 126-127.

Kraljeva. Dan prije iz okoline Požarevca prema Šidu krenula je 3. proleterska gardijska mehanizirana brigada. Zapovjedništvo ZNG-a predviđalo je kako će JNA u toku 21. rujna nastaviti napadati Vinkovce, Vukovar i Osijek, a istovremeno će uvesti svježe snage na pravcu: „Jankovci – Mirkovci – Ostrovo – Novi Mikanovci i dijelom snaga na pravcu: Ostrovo – Markušica – Ernestinovo – Čepin“. Smatralo se kako će JNA pokušati nasilan prijelaz Drave na širem području Valpova.²⁷⁵

U obrani Vinkovaca sudjelovali su 109. brigada i njoj pridodani bataljun 3. A brigade ZNG-a. Oni su trebali spriječiti spajanje snaga JNA iz vinkovačke vojarne sa snagama koncentriranim u Mirkovcima te tako spriječiti presijecanje prometnice Vinkovci – Vukovar. Najveći dio 109. brigade bio je raspršen po mjesnim zajednicama vinkovačke općine. Kako bi se riješili postojeći nesporazumi u zapovijedanju, zapovjednik 109. brigade Josip Matić, predložio je da se za snage obrane na području Vinkovaca i Županje imenuje jedan zajednički zapovjednik te da dobije pojačanja jačine dvije-tri čete. Dio bi trebao imati i protuoklopno oružje. Pukovnik Gorinšek je nakon te molbe „imenovao zapovjednike 107., 108. i 109. brigade za koordinate obrambenih zadataka i ratnih djelovanja u zoni općina koje su popunjavale brigadu“. Matić je tako postao koordinatorom za općine Vukovar, Vinkovci i Županju. Pojačanja koja je Matić tražio bila su vrlo skromna, pogotovo ako se uspoređi sa snagama koje je JNA planirala uvesti na pravcu Šid – Vinkovci.²⁷⁶

Napadna operacija trebala je po Direktivi komandanta 1. VO započeti 21. rujna, ali ona je započela uz potporu zrakoplovstva dan ranije, nije jasno zbog čega. Jedinice 1. proleterske gardijske mehanizirane divizije „su bukvalno sa marša uvedene u borbu, a da nisu izvršile nikakvo izviđanje i pripreme ljudstva i tehnike, što je posle marša sopstvenim pogonom bilo neophodno“. Uslijed toga došlo je do pregrupiranja jedinica po frontu, a to je dovelo do miješanja jedinica i gomilanja velikih snaga na jednoj komunikaciji, Vinkovci – Šid. Na dijelu komunikacije Šid – Tovarnik – Stari Jankovci stvorena je velika koncentracija snaga koja je dovela do zakrčenosti iste. Zbog navedenoga inženjerijska jedinica, pionirska četa 402. pontonirskog bataljuna iz Šabca, sa sredstvima za prelazak preko Bosuta nije mogla stići na vrijeme, pa se od prelaska rijeke odustalo. Zadatak inženjerijske jedinice bio je uspostavljanje pontonskog mosta na Bosutu kod Mirkovaca, ali Gardijska divizija za to nije osigurala uvjete, što je dovelo do „izbacivanja iz upotrebe oko 50% kompleta PM-M71 te nepotrebnog ranjavanja ljudi“. Drugi oklopni bataljun 1.pgmbr 19. je rujna iz Negoslavaca

²⁷⁵Ibid

²⁷⁶Ibid, 128.

krenuo prema Mirkovcima pravcem Slakovci – Srijemske Laze – Jankovci. On je trebao raščistiti put za uvođenje 2. mehanizirane brigade iz Valjeva. Nakon borbi 19. i 20. rujna bataljun se probio kroz Slakovce, a dijelom snaga i kroz Stare Jankovce te je u Mirkovcima pojačao postojeće snage i osigurao skladište *Vrapčana*. Hrvatske su snage napale dio bataljuna koji je ostao odsječen u Srijemskim Lazama te ranile 14 vojnika. Istovremeno je 2. pgmbr uz borbu prošla kroz Tovarnik koji je branilo tristotinjak mještana te tridesetak policajaca iz Slavanskog Broda i Varaždina i skupina gardista 1. brigade ZNG-a koja se u selu zadržala na putu za Ilok. Idućeg će dana kroz Tovarnik proći 1. proleterski gardijski mješoviti artiljerijski puk. Hrvatske su snage na području Ilače napale hodnu kolonu puka te izbacile iz stroja nekoliko pripadnika, a istovremeno uništivši dvije top-haubice 152 mm *Nora* te tako uspaničile sastav puka. Neprijateljske snage odgovorile su otvaranjem vatre iz višecjevnih lansera raketa 128 mm *Oganj*, iako je to bilo protivno pravilima uporabe te usprkos premalenom odstojanju hrvatskih snaga. Taj čin svjedoči o panici koja je zavládala među napadačima. Ratno zrakoplovstvo i topništvo JNA greškom je bombardiralo dio 2. pgmbr, što je prouzročilo njen raspad.²⁷⁷ Tada je oko 2000 pripadnika pričuvnog sastava pobjeglo s bojišnice te su oborena i dva zrakoplova JNA.²⁷⁸ Bombardiranje valjevske brigade bio je povod za smjenu čelnih ljudi 1. VO-a (komandanta generala Aleksandra Spirkovskog), a u tom je razdoblju smijenjen komandant Gardijske divizije pukovnik Veljko Antunović. Na njegovo mjesto postavljen je general-major Dragoljub Arandelović, „načelnik Uprave oklopnih i mehaniziranih postrojbi JNA i bivši komandant divizije“. S područja Šida tada su pobjegle i druge postrojbe JNA, koje uopće nisu imale borbeni kontakt s hrvatskim snagama. Među tim postrojbama bila je i 80. motorizirana brigada Kragujevačkog korpusa. Navedeni su događaji označili propast zamišljene napadne operacije. Dana 20. rujna Borisava Jovića informirao je načelnik Generalštaba general Blagoje Adžić kako su se vojvođanske brigade razbježale u istočnoj Slavoniji. Adžić je već tada priznao kako je operacija pretrpjela poraz te da će se morati praviti reducirani plan. Kadijević će poraz priznati čelnicima Srbije i Crne Gore 8. listopada.²⁷⁹

Ujutro 21. rujna zrakoplovi JNA bombardirali su Tovarnik. Nekoliko sati kasnije avioni JNA dvaput će napasti Nuštar. Oko 16.10 započeo je minobacački napad na Đeletovce. Tada je krenula kolona vojnih vozila od „21 tenka, 8 transportera, 1 pontonjara i jednog

²⁷⁷Ibid 128-130.

²⁷⁸HDA-1745-1.2.350.0013 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 20. 9. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati; HDA-1745-1.2.351.0065 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 01-2677/1-91 Izvješće za dan 20. 09. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati

²⁷⁹Marijan 2013, 130-131.

komandnog vozila“ iz smjera Tenje za Markušicu. Prema saznanjima PU Vinkovci četnici su na pustari kod Jankovaca „na koti 105“ imali mnogo ranjenih i poginulih. Od Ilače prema zapadu kretala se skupina od 70 oklopnih vozila (tenkova i transportera).²⁸⁰ Devet vojnika JNA koji su čuvali skladište „Vrapčana“ predalo se hrvatskim snagama u Privlaci. Radilo se o jednom Srbinu, dva Hrvata, dva Makedonca i četiri Albanca. MZ Ilača izvijestila je da je tijekom dana uništeno ukupno pet tenkova: tri u Starim Jankovcima te dva u Ilači.²⁸¹

11.4. Osvajanje vojarne; JNA uspostavlja kontrolu nad komunikacijom Šid - Mirkovci

Vinkovačku vojarnu branila je skupina od oko 200 preostalih ljudi iz 12. map, 17. lap PVO te mehanizirane čete 36. mehanizirane brigade. Od 20. rujna njih je podržavalo zrakoplovstvo te dio topništva 12. pmbr s položaja južno od Osijeka. Kako bi iznudila pregovore, vojarna je odlučila sustavno granatirati grad.²⁸² Snagama JNA u vojarni u tom trenutku zapovjedao je major Branislav Đorđević.²⁸³

Hrvatske snage nisu bile u stanju blokirati vojno skladište *Vrapčana* zbog toga što je put do skladišta vodio kroz Mirkovce. Cesta Vinkovci – Mirkovci bila je zapriječena protutenkovskim minama te blokirana šinama, tetraedrima i betonskim elementima. Posebnu pažnju hrvatske su snage posvetile nadzoru obaju mostova na Bosutu.²⁸⁴

U isto je vrijeme JNA nastojala presjeći komunikaciju Vukovar – Vinkovci. Osiguranje prometnice povjereno je 3. brigadi ZNG-a, osobito njenom 2. bataljunu koji je na čuvanju prometnice surađivao sa 109. brigadom. U selo Nuštar planirano je slanje i bataljuna 122. brigade, ali to nije učinjeno jer je brigada bila tek u ustroju. U konačnici su uz dijelove 3. brigade, prometnicu ranile dvije čete 1. bataljuna 109. brigade pojačane vodom tenkova T-55 te jednim trocijevnim samohodnim topom 20 mm. Razdoblje u kojem je JNA nastojala očistiti komunikaciju Šid – Mirkovci započelo je 22. rujna. Predsjednik Tuđman tada je donio

²⁸⁰HDA-1745-1.2.353.0061 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 01-2703/1-91 Izvješće za dan 21. 09. 1991. godine u vremenu od 06.00 – 18.00 sati

²⁸¹HDA-1745-1.2.353.0006 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08- [?]/1-91 Izvješće za dan 21./22. 09. 1991. od 18 do 06 sati; HDA-1745-1.2.356.0063 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 21./22. 9. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati

²⁸²Marijan 2013, 132.

²⁸³Virc 2011 80.

²⁸⁴Ibid

zapovijed o prekidu vatru koji je JNA odmah prekršila. Ona je čvrsto namjeravala očistiti spomenuti pravac.²⁸⁵

Gardijska je divizija 22. rujna u borbu za Tovarnik uvela 252. oklopnu brigadu iz Kraljeva. Hrvatske snage u tom selu odbile su prvi napad, ali ne i drugi koji se dogodio poslijepodne istog dana. Selo će pasti tijekom noći.²⁸⁶ Borbe protiv tenkovskih jedinica nastavljene su i na području Jankovaca, Ilače i Svinjarevaca. Oko 16.40 iz Srijemskih Laza otvorena je vatra iz tenkovskih topova prema Ceriću i Starim Jankovcima. Pet tenkova JNA došlo je do nove brane s namjerom da se probiju do vojarne, ali tamo su zaustavljeni. Tada je oštećena nova brana na Bosutu. Oštećenje je uzrokovalo pad razine vode za 50 cm u roku od 90 minuta. Raketni napad na Marince ponovio se i tog dana, a napad na Vinkovce započeo je iz Mirkovaca i skladišta Vrapčane oko 19.20. Napad je trajao nekoliko sati, a pucalo se iz svih raspoloživih sredstava.²⁸⁷

Ujutro 23. rujna počela se formirati kolona u Mirkovcima koja je trebala biti upućena prema Jankovcima. Taj je dan u nekoliko navrata na grad iz Mirkovaca ispaljeno nekoliko minobacačkih granata, a na položaj ZNG-a ispaljen je plotun iz VBR-a. Tokom čitavog dana PU Vinkovci dobivala je dojave o „petokolonaškoj snajperskoj paljbi“. Dva vojnika iz vojnog skladišta „Vrapčana“ predala su se ZNG-u. Minobacački napad iz Bršadina na Nuštar započeo je oko 9 sati.²⁸⁸ Ministarstvo unutarnjih poslova zahtijevalo je priključenje vojarne Đuro Salaj na objekte infrastrukture. Krizni štab Vinkovci 23. rujna odgovorio je kako će vojarna biti priključena na „ATC Vinkovci u javni TF promet na objektu ATC Vinkovci u centru grada“. Garnizon nije bio isključen s javne TF mreže odlukom ili naredbom vinkovačkog kriznog štaba, već „naredbom više instance bez našeg znanja“. Priključenje garnizona na „distributivnu elektroenergetsku i vodovodnu mrežu u ovom je trenutku nemoguće izvršiti, jer su manipulativna mjesta izložena unakrsnoj vatri“. Krizni štab nije imao ingerencije vojnog zapovjedništva, a kao civilni organ vlasti nije mogao ispuniti naređenje apsolutnog prekida vatre. Valja istaknuti kako se Krizni štab nalazio u teškoj situaciji, u kojoj je u svega nekoliko

²⁸⁵Marijan 2013, 136.

²⁸⁶Ibid.

²⁸⁷HDA-1745-1.2.355.0016 Općina Vinkovci SNO COB Dnevnik od 22.9.1991.; HDA-1745-1.2.356.0003 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2720/1-91 Izvješće za dan 22.09.1991. od 06,00 do 18,00 sati.

²⁸⁸HDA-1745-1.2.357.0077 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni biltenz a dan 23.9.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati; HDA-1745-1.2.357.0044 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni biltenz a dan 23.9.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati; HDA-1745-1.2.358.0050 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08:2738/1-91 Izvješće za dan 23.09.1991. godine u vrmeenu od 06,00 – 18,00 sati.

dana poginulo 36, a ranjeno 144 ljudi.²⁸⁹ Telefonska veza s vinkovačkim garnizonom uspostavljena je oko 23.00 23. rujna. Istovremeno je trajao žestok minobacački i raketni napad na grad iz pobunjenih sela.²⁹⁰ Krizni je stožer tada imenovao civilno-vojnu komisiju za pregovore s JNA u vinkovačkoj vojarni. U komisiji su bili predsjednik SO Vinkovci Tihomir Zovak; zapovjednik 109. brigade ZNG-a bojnik Josip Matić te načelnik OMJ 3. brigade ZNG-a bojnik Josip Tikvicki. Komisiju JNA činili su kapetan 1. klase Branislav Đorđević; pomoćnik načelnika štaba za operativno-nastavne poslove Branislav Đorđević te pomoćnik zapovjednika za logistiku kapetan Imre Ferati. Obje komisije sastale su se u 10.00 idućeg dana ispred vojarne. Đorđević je za vinkovački garnizon tražio da im se da sedam dana kako bi se planski i organizirano izvukli iz grada, a izvlačenje ljudstva i tehnike išlo bi pravcem Vinkovci – Mirkovci – Šid. Istovremeno bi borbena sredstva JNA bila u bojnoj spremnosti zbog potencijalne opasnosti od napada hrvatskih snaga, a grad bi napustili i civili, uglavnom srpske nacionalnosti, koji su se stavili pod okrilje JNA. Matić je na to postavio ultimatum. Zahtijevao je da snage JNA i spomenuti civili napuste grad u roku od 48 sati, a kretanje kolone da bude pravcem: „Vinkovci – Gradište – autoput Zagreb – Beograd, k Beogradu“. Matić je zahtijevao da borbena sredstva većih kalibara tijekom marša budu spregnuta, odnosno u neborbenom položaju, a vojarnu se tijekom napuštanja nije smjelo oštećivati. U vojarni su snage u povlačenju trebale ostaviti časnika i dio vojnika koji će objekte predati hrvatskim snagama, a časnici su trebali otpustiti sve vojnike na odsluženju vojnog roka bez obzira na nacionalnost. Predsjednik SO-a Tihomir Zovak obećao im je neometano napuštanje teritorija Hrvatske te da će kolona do granice biti praćena snagama ZNG-a i policije i da „će se on osobno nalaziti na čelu kolone“. Matić je zahtjeve potkrijeptio prijetnjom, „da ukoliko JNA ne prihvati naš ultimatum i uvjete, naše će snage krenuti u posljednji i konačan napad, te ćemo kasarnu sravniti sa zemljom“. Đorđević je s hrvatskim zahtjevima upoznao komandanta Tuzlanskog korpusa te je do 17.00 prihvatio sve zahtjeve koje im je Matić postavio. Prva kolona iz vinkovačke vojarne u pratnji policije PU Vinkovci krenula je 26. rujna u 10.00 sati.²⁹¹

Unatoč pregovorima koji su se održavali između dviju komisija minobacački i raketni napad iz Ostrova nastavio se i ujutro. U 10.15 započeo je avionski napad na Vinkovce te na

²⁸⁹HDA-1745-1.2.358.0017 PU Vinkovci Krizni štab Izvješće o izvršenju naredbe o uključenju JA u Vinkovcima Djuro Salaj na objekte infrastrukture od 23.9.1991.

²⁹⁰HDA-1745-1.2.358.0004 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2749/1-91 Izvješće za dan 23./24.09.1991. od 18 do 06 sati.

²⁹¹Virc 2011, 80-83.

položaje policije i ZNG-a u selima Nijemci i Jankovci.²⁹² Jedan avion JNA oboren je između Otoka i Komletinaca. Avioni su nekoliko puta napadali Vinkovce tog dana, od jutra pa do večeri, a izbacivali su i kazetne bombe. Jedna kazetna bomba pogodila je zgradu SO-a Vinkovci koja se tada i zapalila. Na relaciji Dilj – Vintex avioni su izbacivali bombe s padobranima, za koje se pretpostavljalo da se radilo o bombama koje eksplodiraju tek nakon nekog vremena. U nekoliko navrta iz aviona izbačeni su sanduci s padobranima, kao i velika količina padobrana s nepoznatim sredstvima. Na području Vintexa nađena je „čtvrtašta bočica sa cjevčicom ljubičaste boje“ koja je izbačena iz aviona. Sumnjalo se o prisutnosti RBK otrova. Ta sumnja nije bila neopravdana. Dana 23. rujna primljene su dojave od strane građana u istočnom dijelu grada, u „ulicama Bosutska, M. Gupca, S. Radića, naselje Jošine te u području škole učenika u privredi i klaonice „Bosut“ nasuprot tvornice „Cibalijska“, o neobičnim predmetima ispuštenim iz aviona putem padobrana. Iz aviona je „prvo izbačen jedan paket koji se na određenoj visini otvorio i raspršio u 8-10 svjetlećih tijela iz kojih je sukljao jaki dim.“. Nakon tog vatrometa i dima otvorili bi se manji padobrani, pet-osam komada, a iz njih bi se raspršili bijeli oblaci neidentificirane prašine. Uvidom u spomenute lokacije pronađeni su ostaci padobrana „koji su u svom donjem dijelu sadržavali platnenu vrećicu, na donjem kraju otvorenu i sa ostacima bijelog praha na unutrašnjim površinama vrećice. Svaki padobran na svom najnižem kraju imao je metalni komad nalik na detonator ili upaljač. Prilikom izviđanja uzeta su 2 takva primjerka radi uzorka.“. Građani koji su svojim okom vidjeli spuštanje ovih padobrana prijavili su se ŠCZ i centru za obavješćavanje, a svi su imali sljedeće smetnje: „Štipanje u nosu, curenje iz nosa i peckanje očiju“. Zaključci koji su proizašli iz pregleda građana bili su da „postoji otvorena sumnja i pretpostavka da je u toku 23. i 24. 09. 1991. godine bilo upotrebljavano kemijsko sredstvo koje dovodi do poremećaja na organizmu pojedinaca u vidu štipanja u nosu, nadraživanja sluzokože i peckanja u očima“. Tog je dana stradalo osam ljudi, dok je 19 ranjeno.²⁹³

S jednim svojim i dva bataljuna iz druge dvije brigade, 3.pgmbr probila se 24. rujna, uz snažnu topničku i zrakoplovnu potporu, do Mirkovaca. Uz pomoć bataljuna 2. pgmbr i pobunjenih Srba iz Srijemskih Laza probio se do Mirkovaca oklopni bataljun 1. pgmbr. Tada

²⁹²HDA-1745-1.2.359.0012 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 24. 09. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00 sati.

²⁹³HDA-1745-1.2.360.0053-0054 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2760/1-91 Izvješće za dan 24.09.1991. od 06.00 do 18.00 sati; HDA-1745-1.2.362.0002 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Depeša broj: 511-15-09/1-5790/91 Predmet: Sumnja u prisutnosti RBK otrova, dopuna depeše.- od 25.9.1991.; HDA-1745-1.2.363.0029-0030 Ministarstvo Obrane Štab Civilne zaštite Općina Vinkovci Predmet: Izvješće o izvršenom nadzoru u području Općine Vinkovci na prisustvo sredstva i zaostalih predmeta zbog sumnje na upotrebu bojnih otrova u ponedjeljak i utorak 23. i 24. rujna 1991. godine

je okupirana i Ilača, koju su branili pripadnici 1. brigade, policajci te pričuvni sastav Iločke bojne.²⁹⁴ U Ilaču su u 16.00 počeli ulaziti tenkovi i oklopni transporteri, njih oko 30. Nakon toga selo su mitraljirali i pucali iz tenkovskih topova. Tenkovi su iz sela otišli u 20.00, a jedan transporter je još neko vrijeme ostao u selu te ga mitraljirao. „Ilača je znatno popaljena i razorena“. Te informacije dalo je dvoje mještana koji su pobjegli iz Ilače u Komletince.²⁹⁵ Obrana Ilače povukla se preko Lovasa u Ilok, a selo je do temelja popaljeno idućeg dana.²⁹⁶

Dana 25. rujna vojni zrakoplovi JNA nastavili su napadati grad, a cilj im je bio repetitor na Borincima. Oko 12.30 započeo je minobacački napad na Stare Jankovce, a dva sata poslije započeo je minobacački napad na Vinkovce iz pravca Ostrova. Tog dana napadnuti su i Otok i Privlaka.²⁹⁷ HOS je u Starim Jankovcima odbio napad JNA i pobunjenih Srba iz pravca Srijemskih Laza. Uništeno je i onesposobljeno sedam kamiona, jedan transporter te jedan pinzgauer.²⁹⁸

Dana 26. rujna vinkovačku vojarnu napustila su 72 vojna vozila te se uputila preko Županje i Lipovca prema Srbiji. U Mirkovcima su bila četiri tenka, dva topa i dva BOV-a koja su cijevima bila okrenuta prema Vinkovcima. Kolona vojnih vozila trebala je iz Srbije krenuti u 16.00 prema pravcu Vinkovaca, ali je to odgodila te će transportirati ostala sredstva iz vinkovačke vojarne dan poslije.²⁹⁹ Istog su dana žestoko bili granatirani Tordinci i Nuštar.³⁰⁰ Pukovnik Gorinšek planirao je da 109. brigada s jednim bataljunom tijekom noći zauzme crtu Nijemci – Ilača – Lovas te da razvije protuoklopnu i protupješačku borbu protiv JNA. U slučaju nepovoljnog razvoja situacije trebalo je prijeći na gerilsku borbu. Pripadnici 109. brigade uočili su kako se JNA utvrđuje u Ilači radi osiguranja prometnice Šid – Srijemske Laze, ali i kako bi blokirala hrvatske snage u Đeletovcima i Nijemcima. Drugi Bataljun 109. brigade krenuo je ujutro 27. rujna u provedbu ometanja komunikacije Šid – Vinkovci, ali je koncentracija oklopništva JNA bila toliko velika da prijelaz preko prometnice nije bio moguć, stoga su dijelovi bataljuna ostali u Đeletovcima kao baza za ometanje i

²⁹⁴Marijan 2013, 137.

²⁹⁵HDA-1745-1.2.360.0013 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2764/1-91 Izvješće za dan 24./25. 09. 1991. od 18 do 06 sati.

²⁹⁶Marijan 2013, 137.

²⁹⁷HDA-1745-1.2.362.0008 Općina Vinkovci COB Broj: 08-2772/1-91 Izvješće za dan 25.09.1991. od 06 do 18 sati.

²⁹⁸HDA-1745-1.2.365.0029 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2780/1-91 Izvješće za dan 25./26. 09. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

²⁹⁹HDA-1745-1.2.364.0011 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2585/1-91 Izvješće za dan 26. 09. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati; HDA-1745-1.2.364.0005 PU Vinkovci Odjel za operative poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 26.9.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

³⁰⁰HDA-1745-1.2.3655.0003 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-1790/1-91 Informacije dobivene dana 26/27. 09. 1991. godine od 10,00 do 06,00 sati.

pokušaj nadzora nad spomenutom prometnicom. Radilo se o 350 ljudi, a dva zaplijenjena tenka upućena su u Nijemce. U konačnici je u Zapovjedništvu zaključeno kako se zadaća ne može uspješno provesti.³⁰¹

Oko 10.00 27. rujna u vinkovačku vojarnu stigla je vojna kolona JNA od 13 kamiona i jednog autobusa. Vojna kolona bila je u pratnji patrole PU Vinkovci.³⁰² Oko 13.00 27. rujna započeo je minobacački napad na Jankovce iz pravca Srijemskih Laza i Mirkovaca, a koristio se i VBR. U napadu su trojica pripadnika ZNG zadobila teške tjelesne povrede opasne po život. Sat vremena kasnije na naselje „Slavija“ u Vinkovcima pale su tri granate ispaljene iz Mirkovaca. Oko 14.45 vojna kolona napustila je vojarnu te krenula u pravcu Lipovca prema granici. Time je prestala prijetnja iz samog grada.³⁰³ Odlaskom ove kolone vinkovačku vojarnu konačno su osvojile hrvatske snage te je tako jedna prijetnja gradu eliminirana. JNA je u vojarni ostavila „16 neuporabljivih haubica 152 mm, 30 kamiona-tegljača, 3 protuzrakoplovna topa 20 mm, veća količina streljiva raznog kalibra i nekoliko neborbenih vozila“. Prilikom povlačenja pokvario se jedan kamion koji je vukao haubicu 152 mm pa je ta haubica ostala u hrvatskim rukama.³⁰⁴

Idući je dan započeo jak napad na Jankovce. U 10.20 započeo je minobacački napad, a istovremeno je MZ Nijemci izvijestila kako se kolona od 13 tenkova kreće od istoka k zapadu. Minobacački napad na Jankovce ponovljen je u 13.40, a sat poslije vojni su zrakoplovi „istresli teret“ na Jankovce. Oko 15.30 javljeno je kako se nekoliko tenkova uspjelo probiti iz Srijemskih Laza u Jankovce, a prilikom borbi uništena su 2 tenka.³⁰⁵ Između 15.30 i 17.00 kroz Jankovce kMirkovcima prošla je kolona od 20 kamiona sa streljivom i granatama, a u koloni je bilo i sedam tenkova.³⁰⁶ Oko 18.20 započeo je minobacački napad na Vinkovce iz pravca Mirkovaca, a ispaljene granate padale su i u krugu vojarne i po naselju Jošine. Napad je trajao jedan sat, nakon čega su se čule eksplozije granata, ali u većim razmacima. Tada je nad gradom primijećen helikopter koji je doletio iz Mirkovaca te odletio u pravcu Ostrova. Helikopter je ponovno uočen oko 20.10 kada je u predjelu grada „Novo Selo“

³⁰¹Marijan 2013, 138.

³⁰²HDA-1745-1.2.367.0085 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 27. 09. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00.

³⁰³HDA-1745-1.2.367.0007 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 27. 09. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00; HDA-1745-1.2.368.0052 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2810/1-91 Izvješće za dan 27.09.1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

³⁰⁴Marijan 2013, 132.

³⁰⁵HDA-1745-1.2.369.0033 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2829/1-91 Izvješće za dan 28. 09. 1991. od 06 do 18 sati.

³⁰⁶HDA-1745-1.2.371.0022 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2848/1-91 Izvješće za dan 29. 09. 1991. od 06 do 18 sati.

izbacio bojne otrove. Pripadnici civilne zaštite utvrdili su kako se radilo o „Zagušljivcu (fozgen i difozgen)“. Radnici PU Vinkovci koji su se nalazili na punktu u Novom Selu zatražili su liječničku pomoć „jer su osjećali mučninu, slabost, gušenje, a pekle su ih usne i oči“. Sat vremena prije ponoći stigla je informacija da je u Nuštar stiglo 210 izbjeglica iz Korođa i Tordinaca. Tada je započeo i minobacački napad na Nuštar i Cerić, u trenucima kada su kroz selo prolazile izbjeglice, te je u napadu smrtno stradala jedna osoba.³⁰⁷

U 6.00 29. rujna pripadnici PU Jankovci zadnji su napustili položaje u tom mjestu jer su tenkovi JNA tijekom noći ušli u selo i okupirali ga. Prije njih mjesto su napustile i snage ZNG, a u mjestu je ostalo 30-ak starijih mještana.³⁰⁸ Selo je zauzela 252. oklopna brigada uz potporu 1. pgmbr, divizijuna *Oganj* 152. mješovite artiljerijske brigade te topničkog puka divizije. Dana 29. rujna u 15.40 započeli su minobacački napadi na Privlaku, Otok, Komletince i Đeletovce, ali su odbijeni. Napadalo se iz Mirkovaca, Srijemskih Laza i Orolika. Na licu mjesta u Privlaci poginuo je jedan civil, a ranjeno je 12 osoba. Napadi su se nastavili oko 17.05 još jačim intenzitetom kada je palo oko 100 granata po mjestu. Istovremeno je trajao i pješачki i artiljerijski napad na Đeletovce.³⁰⁹ Iako je vinkovački garnizon otišao, peta kolona u gradu je i dalje bila aktivna. Petokolonaši su ispalili crvenu signalnu raketu iz naselja „Lapovci“ koja prethodila novim eksplozijama kod samostana sv. Antuna.³¹⁰

U to je vrijeme započela i reorganizacija oružanih snaga Republike Hrvatske. Tako je pričuvni sastav ZNG-a preimenovan u Hrvatsku vojsku, a Zapovjedništvo ZNG-a u Glavni stožer HV-a. Naziv ZNG zadržao se samo za djelatne postrojbe. Tada su i regionalna područja ZNG-a preimenovana u operativne zone. Područje obrambenih snaga istočne Slavonije i Baranje je 30. rujna preimenovano u Operativnu zonu Osijek, 1. operativnu zonu. Tada je od bivše TO Hrvatske koja je prevedena u pričuvni sastav ZNG počeo ustroj novih brigada. Dana 26. rujna izdana je „zapovijed o ustroju 121. brigade HV u Novoj Gradišci, 122. brigade u Đakovu, 123. brigade u Slavonskoj Požegi i 124. brigade HV u Vukovaru“. Mobilizacija se provodila sukladno ugroženosti i razvoju ratne situacije. Obrana Vukovara namjeravala se pojačati ljudstvom iz PU Vinkovci i Osijek, ali to nije bilo realizirano. U sklopu 104. brigade

³⁰⁷HDA-1745-1.2.370.0008 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 28./29. 09. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

³⁰⁸HDA-1745-1.2.371.0006 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 29. 9. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

³⁰⁹HDA-1745-1.2.371.0029 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 29. 9. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati; HDA-1745-1.2.371.0022 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2848/1-91 Izvješće za dan 29. 09. 1991. od 06 do 18 sati.

³¹⁰HDA-1745-1.2.373.0026 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2854/1-91 Izvješće za dan 29./30. 09. od 18 do 06 sati.

HV u Varaždinu formirana je samostalna četa dragovoljaca iz Varaždina i Ivanca te izbjeglica iz istočne Slavonije koji su se nalazili na tom području. Do 5. listopada četa je formirana te poslana za Vinkovce, ali do odsječenog Vukovara nije došla. Obrana Vinkovaca pojačana je slanjem šest samohodnih protuoklopnih oruđa POLO M-83 i četiri haubice 122 mm. Krajem mjeseca počelo je i osnivanje oklopno-mehaniziranih bataljuna. Oni su planirani za uvođenje u sastav djelatnih brigada ZNG. Ustrojavanje takvog bataljuna u sklopu 109. brigade u Vinkovcima započelo je 29. rujna. Brojno stanje 109. brigade u odnosu na ustroj bilo je najpovoljnije, odnosno stopostotno popunjeno. Brigada je imala oko 2000 ljudi. Treća je brigada na području Vinkovaca i Županje imala u svom 2. bataljunu na popisu 408 ljudi, a od toga 26 časnika, 41 dočasnika te 341 vojnika. Sveukupno je na pravcu Vinkovci – Vukovar najviše bilo 4000 ljudi.³¹¹

Tih dana pronađeni leševi po gradu nisu bili rijetka pojava. Tako je načelnik civilne zaštite Vinkovci Kruno Šitum 30. rujna telefonom obavijestio kako je pronašao leš ispod transportera u vinkovačkoj vojarni. Tog je dana izvršen zračni napad na Nuštar i Bogdanovce. Prilikom napada na Bogdanovce bilo je mnogo povrijeđenih. Oko 11.00 započeo je minobacački i artiljerijski napad na Đeletovce. S obzirom na to da se očekivao i pješački napad upućena im je pomoć u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima (MTS). U popodnevnim satima Nuštar i Cerić nekoliko su puta iz zraka bili napadnuti, a oko 17.00 započeo je minobacački napad na Tordince. Napad na Tordince potrajao je i u noći, a tada je počeo i artiljerijski napad na Otok. Na Privlaku je neprijatelj svakih 15 minuta ispaljivao po jednu do dvije granate.³¹²

12. LISTOPAD 1991.

12.1.Presijecanje komunikacije Vinkovci - Vukovar

Nakon propasti strategijske ofenzive JNA i TO Srbije nastojali su se prestrojiti i pripremiti za nove borbe. U to je vrijeme većih borbi na istočnohrvatskom bojištu jedino bilo na vinkovačkom dijelu. General Kadijević informirao je čelnike Srbije i Crne Gore 28. rujna kako JNA u Slavoniji nema dovoljno pješaštva te da se u Novom Sadu sprema jedna brigada

³¹¹Marijan 132-135.; Više o popunjenosti brigada MTS i ljudstvom u Marijan 2013, 132-135.

³¹²HDA-1745-1.2.374.0052 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 30. 09. 1991. godine u vremenu od 06.00 – 12.00; HDA-1745-1.2.376.0031 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2873/1-91 Izvješća dobivena dana 30. 09. 1991. godine od 06,00 do 18,00 sati; HDA-1745-1.2.377.0069 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-28[?]/01-91 Dnevni informativni bilten za dan 30. 09./01. 10. 1991.

koja bi trebala izbiti na crtu Osijek – Vinkovci i zauzeti Vukovar. Novi plan JNA dovršen je 30. rujna. Odluka je bila sljedeća:

„preći u ofanzivno-defanzivna dejstva, sa ciljem: ostvariti blokadu delova Hrvatske, naneti odlučan poraz ustaškim snagama u Dalmaciji i istočnoj Hrvatskoj, a zatim vatrenim udarima po vitalnim objektima Hrvatske prisiliti vrhovništvo da omogući izvlačenje naših snaga na liniji koja je omeđena ugroženim narodima“.

Težište reduciranog plana napadne operacije stavljeno je na širenje okupiranog područja kako bi se postiglo kompaktno područje gdje su Srbi bili većina ili su bili zastupljeni u većem broju. U istočnoj Hrvatskoj za to su morali okupirati Vukovar. Novosadski korpus imao je zadatak vezati hrvatske snage oko Osijeka i na pravcu prema Đakovu, a Gardijska je divizija imala zadatak vezanja hrvatskih snaga oko Vinkovaca i Iloka te tako olakšati osvajanje Vukovara. Prvi dio zadaće Gardijske divizije bio je odsjeći Vukovar od Vinkovaca. Nakon ovladavanja prometnice Šid – Vinkovci Divizija je skoro u potpunosti uspjela odvojiti hrvatske snage iz Vukovara od snaga u vinkovačkoj općini. Jedina je veza s Vukovarom ostala prometnica Nuštar – Marinci – Bogdanovci. Krajem rujna Divizija je uz 252. oklopnu brigadu imala i najviše dva odreda TO Republike Srbije. Zapovjedništvo hrvatskih snaga u Osijeku procijenilo je snage JNA na pravcu Vukovar – Vinkovci – Tovarnik na Gardijsku mehanizirani diviziju (bez jedne brigade), jednu motoriziranu brigadu te snage pobunjenih Srba s dobrovoljcima. Hrvatske su procjene bile kako raspolažu „s oko 200 tenkova, 14 oklopnih transportera sa značajnim sredstvima podrške“. Zapovjedništvo je podcijenilo snage JNA, ali je zaključilo kako im je cilj odsijecanje Vukovara i Vinkovaca od ostatka zemlje. Predviđan je i sinkroniziran napad JNA i pobunjenih Srba iz Baranje, Bijelog Brda i vinkovačkog područja te njihovo spajanje oko Čepina. Time bi Osijek i Vukovar bili odsječeni. Kako bi se to spriječilo, Zapovjedništvo hrvatskih snaga u Osijeku je 29. rujna napisalo borbenu zapovijed sličnu direktivi. Za njezinu provedbu trebali su mjeseci ratovanja, a osnovni ton bila je odsudna obrana i pod cijenu znatnih gubitaka, a potom je planiran prelazak u protunapad, prelazak u Baranju te deblokada Vukovara i staranje uvjeta za izbacivanje „agresora sa državne teritorije RH“. Te zadatke postrojbe su mogle ispuniti intenzivnim napadnim djelovanjima, za što su potpuno nepripremljene, a dobar je dio bio još u ustroju. Zauzimanje Gaboša i Ostrova te nastavak uporne obrane na crti Vinkovci – Cerić – Marinci i rijeci Bosut bio je zadatak 109. brigade te ostalih snaga u zoni njezine odgovornosti. Istočno od te crte trebalo je razviti gerilski rat. Kako bi se zapovijedanje snaga na zapadnosrijemskom bojištu diglo na višu razinu, za zapovjednika Hrvatske vojske na području Vinkovaca, Vukovara i Županje imenovan je pukovnik Dragan Tisaj. On je na

raspolaganje dobio, osim 109. i dijelova 3. brigade, i 64. samostalni bataljun ZNG-a, ali bez jedne čete, iz Slavonske Požege. Gorinšek je bataljunu zapovijedio dolazak na područje Ivankovo – Novi Mikanovci te da bude spreman za napad na sela Pačetin i Bršadin. Drugi je bataljun 107. brigade HV-a trebao pomoći aktivnu obranu 109. brigade. Taj je bataljun trebao s dijelom 3. brigade napasti Koprivnu, Šodolovce i Tomin Hrast te tako pomoći lijevom krilu 109. brigade.³¹³

Planovi za presijecanje i nadzor prometnice Vinkovci – Vukovar izrađeni su 29. rujna u Komandi 1. pgmd. Uz potporu topništva i zrakoplovstva 252. oklopna brigada (okbr) trebala je razbiti obranu Petrovaca, izbiti na dio prometnice između Marinaca i Bogdanovcate vatrom tenkova i borbenih vozila pješništva s udaljenosti od oko 1000 m nadzirati sela i put između njih. Treća pgmbr, koja je bila lijevo od 252. okbr, dobila je zadatak da s jednim bataljunom iz Mirkovaca napadne Cerić i prometnicu koja ga spaja s Vinkovcima. Taj napad služio bi za skretanje pozornosti s glavnog cilja napada, a automatski bi vezao za sebe dio hrvatskih snaga. Ostatak 3. pgmbr trebao je uspostaviti kružnu obranu zone razmještaja, ponajviše Mirkovaca te nadzor prometnice Vinkovci – Orolik. TO Šabac trebala je nakon prolaska 252. okbr kroz Petrovce zaposjesti i očistiti to selo. Istovremeno je i Novosadski korpus pripremao napad na Korođ i Antin.³¹⁴

Dana 30. rujna, nakon topničke pripreme po Đeletovcima, Otoku, Tordincima i Marincima, započeo je napad na prometnicu. Dijelovi Novosadskog korpusa zauzeli su Korođ i Antin, a napad dijelova Gardijske divizije na Đeletovce 109. brigada je odbila. Istodobno je zrakoplovstvo intenzivno napadalo ciljeve na zemlji, posebice u Bogdanovcima, Nuštru, Ceriću i Marincima. Glavni stožer HV-a prepoznao je što je bio cilj napada te je nastojao ojačati obranu prometnice žurnim dovođenjem pojačanja s protuoklopnim sredstvima i topničkom potporom iz Đakova, Našica i Valpova. Naređeno je i da prioritet protuoklopnog zaprečivanja bude na pravcu Orolik – Negoslavci – Vukovar, a ostale pravce prema Vukovaru trebalo je zapriječiti pojačanjem postojećih minskih polja. Od 1. listopada 109. brigada je s 2. četom 1. bataljuna pojačala obranu željezničke pruge Vinkovci – Osijek, a s pridodanim 2. bataljunom 3. brigade i 150 policajca pojačala je obranu prometnice Nuštar – Marinci – Borinci. Dva protutenkovska topa 100 mm postavljena su na položaj južno od Nuštra, a dva

³¹³Marijan 2013, 141-144.

³¹⁴Ibid, 144.

na položaju kod raskrižja Vinkovci – Nuštar i Žankovac – Cerić. Haubica 105 mm i minobacač 120 mm određeni su za vatrenu blokadu Mirkovaca.³¹⁵

Treći oklopni bataljun 252. okbr 1. je listopada napao Petrovce te bez većih poteškoća slomio obranu sela.³¹⁶ Prvog dana listopada završila je evakuacija iz Doma starih i nemoćnih osoba iz Nuštra. Prilikom njihove evakuacije jedna osoba je poginula, a dva su štićenika pobjegla. U 9.20 započeo je artiljerijski napad na Marince i Bogdanovce iz smjera Pačetina.³¹⁷ Skupina od oko 60 gardista 2. bataljuna 3. brigade, 30 policajaca, oko 60 naoružanih mještana te dva tenka i jedno samohodno protuzračno oruđe 109. brigade branili su Marince. Iz Pačetina i Bršadina selo su napali dijelovi Novosadskog korpusa, a s južne strane vatrom je napadao 2. oklopni bataljun 252. okbr. Minska polja uspjela su spriječiti ulazak tenkova 252. okbr u selo, ali su tenkovskom vatrom uspjela natjerati hrvatske snage na povlačenje prema Nuštru. Hrvatski tenkovi i oklopno vozilo izvukli su se iz Marinaca prema Ivankovu. JNA je kod Marinaca i Bogdanovaca ostala bez pet tenkova te oko 100 pješaka.³¹⁸ Dvadesetak minuta poslije napad se proširio i na Nuštar. Oko 11.00 započeo je pješački napad na Cerić, a istovremeno i na Tordince iz svih smjerova. Cerić je branila četa od oko 100 ljudi 109. brigade, dva voda 2. bataljuna 3. brigade te oko 30 policajaca. Tenkovi su probili obranu te ušli u selo, a prema hrvatskim podacima tri su tenka uništena nakon čega se napadač povukao. Oko 15.00 tog dana razbijena je obrana Đeletovaca te su u selo ušli tenkovi i pješadija JNA.³¹⁹

Pukovnik Gorinšek nastojao je deblokirati prometnicu pod svaku cijenu te je tako ojačao 109. brigadu s „2. bataljunom, protuoklopnom baterijom samohodnih topova 90 mm te oklopno – mehaniziranom četom 3. brigade ZNG“. Zahtijevao je nastavak borbi tijekom noći te izvođenje odlučnog napada u svitanje 2. listopada. Dovođenjem 63. samostalnog bataljuna bez jedne čete iz Požege u Ivankovo i Mikanovce nastojao je stabilizirati lijevo krilo grada Vinkovaca. Spomenuti bataljun ojačao je četom 3. bataljuna 3. brigade iz Slavenskog Broda. Bataljun je trebao u sukladnom djelovanju sa 109. brigadom razbiti JNA i pobunjene Srbe u Ostrovu i Gabošu, a potom ovladati i Mlakom Antinskom, Antinom te Tordincima. U

³¹⁵Ibid, 145.

³¹⁶Ibid, 145.

³¹⁷HDA-1745-1.2.378.0032 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2889/1-91 Izvješće za dan 01.10. 1991. od 06 do 19 sati; HDA-1745-1.2.378.0011 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 01.10.1991. godine u vremenu od 06,00 do 18,00.

³¹⁸Marijan 2013, 145-146.

³¹⁹HDA-1745-1.2.378.0032 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2889/1-91 Izvješće za dan 01.10. 1991. od 06 do 19 sati; HDA-1745-1.2.378.0011 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 01.10.1991. godine u vremenu od 06,00 do 18,00.

Tordince JNA nije ušla, vjerojatno jer nije uočila da je selo ostalo prazno uslijed panike nastale nakon pada Koroda i Antina. U Tordince je 2. lipnja ušla skupina od 97 gardista 109. brigade te organizirala obranu sela. Istovremeno je i zapovijedeno rušenje mostova na Bosutu. Tako su srušeni mostovi u Privlaci i Nijemcima, iako se manji dio sela nalazio na istočnoj strani rijeke. Planirano je i masovno zaprječivanje, poglavito oko naseljenih mjesta.³²⁰

Dana 2. listopada mještani koji su izbjegli iz Marinaca došli su pred zgradu PU gdje su izjavili kako tenkovi JNA u Marincima iz topova „sistematski uništavaju obiteljske kuće“. Čitavog prijepodneva iz Mirkovaca su VBR-i ispaljivali rakete na Nuštar i Cerić, a samohotkama se gađalo područje Gortanovog naselja koje se nalazi pokraj MC Vinkovci. Oko 13.45 sedam je tenkova iz Mirkovaca ušlo u Cerić gdje su se i dalje vodile borbe s hrvatskim snagama. Oko 16.00 započeo je minobacački napad na Jarminu. Tijekom večeri pojavile su se dezinformacije o padu i Cerića i Nuštra te da svi bježe, „jer su gardisti i policajci pobjegli i već su u Ivankovu“. Tenkovski i minobacački napadi na Nuštar i Jarminu potrajat će s kratkim prekidima i idući dan.³²¹ Obrana Cerića popustila je prije kraja dana, a hrvatske su snage odstupile prema Vinkovcima i Nuštru. Borbe oko sela nastavljene su i u noći, jer su skupine iz 109. brigade nastojale uništiti tenkove kod sela. JNA će idućeg dana potpuno ovladati selom, a hrvatske su snage uspostavile novu crtu obrane zapadno od Nuštra. Četa iz Jarmina premještena je u dio grada *Mala Bosna* koji graniči s Cerićem. Ovladavanjem Marinaca i Cerića hrvatske su snage uglavnom svedene na obranu, ali one nisu odustajale od pokušaja ovladavanja srpskih uporišta sjeverno od Vinkovaca. Za zadaću ovladavanja Gabošem, Ostrovom, Tordincima, Mlakom i Antinom u Ivankovo je dovedena četa od 80 ljudi 3. bataljuna 3. brigade iz Slavonskog Broda, a u Mrzović je iz Požege stiglo 170 63. samostalnog bataljuna.³²²

Četa 3. bataljuna 3. brigade je uz potporu dva tenka 109. brigade, dva minobacača 120 mm, jednog oklopnog transportera te trocijevnog protuzračnog topa 20 mm napala Karadžićevo 3. listopada. Iako je u početku imala uspjeha, do kraja dana doći će do preokreta te je četa izbačena iz sela. Skupina 63. bataljuna nakon izvađanja Gaboša tražila je topničku

³²⁰Marijan 2013, 146-147.

³²¹HDA-1745-1.2.379.0017 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 2.10. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati; HDA-1745-1.2.379.0007 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 2.10. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati; HDA-365-1.2.380.0021 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2914/1-91 Izvješće za dan 02/03.10.1991. od 18 do 06 sati; HDA-365-1.2.381.0068 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 03. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00.

³²²Marijan 2013, 148.

potporu iz Vinkovaca, ali ju nije dobila. Njezino djelovanje bilo je ograničeno na minobacački napad po Gabošu, a nakon ranjavanja dvojice gardista povukla se u Požegu. Iz 109. brigade žalili su se kako 63. bataljun nije napao Gaboš te da je njihovo nedjelovanje dovelo četu 3. bataljuna u težak položaj. Posljedica te slabe koordinacije bilo je samovoljno napuštanje bojišta čete 3. bataljuna i 63. bataljuna.³²³U rano jutro 3. listopada započeo je i novi minobacački napad na Tordince. Oko podneva tenkovskom je granatom pogođen treći kat zgrade Medicinskog centra. Na tom katu bio je smješten kirurški odjel. Iako je materijalna šteta bila velika, povrijeđenih nije bilo. U to je vrijeme na cijelo područje grada otvorena jaka artiljerijska vatra iz tenkova, haubica, minobacačka te VBR-a. Uslijed udara granate pala je kontaktna mreža između putničkog kolodvora i ogranka za Jarminu te je promet jedno vrijeme bio obustavljen. Kolosijek pruge Vinkovci – Županja između ulaznog signala i stajališta Vinkovačko Novo Selo teško je oštećen te je to dovelo do dužeg prekidanja prometa. Novi napadi na Tordince i Vinkovce započeli su u 15.00. Nešto prije toga artiljerijom je napadnut i Otok na koji je u roku od 40 minuta ispaljeno 40 projektila. Noć s 3. na 4. listopada jedna je od rijetkih u kojoj nije bilo nikakvih važnijih zbivanja.³²⁴

Hrvatska je obrana u tri dana izgubila Marince, Cerić, Đeletovce, Korođ i Antin. Glavni stožer HV-a nastojao je pomoći slanjem borbene tehnike koju je tražio zapovjednik OZ Osijek. On je tražio oklopno-mehanizirani bataljun koji je iz Varaždina trebao doći u Ivankovo 2. listopada. Tako je očekivan dolazak sedam tenkova T -55 te 15 borbenih vozila pješastva M-80 s posadama koje su dodijeljene 109. brigadi za formiranje oklopnog bataljuna. Taj oklop trebao je biti brzo uveden u borbu na pravcu Nuštar – Marinci. Najavljeno je oklopništvo stiglo u Đakovo 3. listopada, ali u manjem broju no što je očekivano. Tako je umjesto 15 borbenih vozila pješastva stiglo 11 njih. Nastali su problemi jer posada nije bila opremljena municijom za protutenkovske i protupješadijske mitraljeze, a posada je bila neobučena. Osim toga, posade su se odbijale angažirati na bojištu te nastojale vratiti se u Varaždin. Uslijedili su pregovori s posadama te je dogovoren njihov ostanak pod uvjetom da će ih za dva-tri dana zamijeniti lokalne posade. Upotrebu oklopništva i topništva otežavala je avijacija JNA koja je bila u prvim danima listopada veoma aktivna na vinkovačkom području. Tako je 4. listopada raketirala motel *Spačva*, gdje je poginulo 6 osoba. Posljednje veće pojačanje za vinkovačko područje stiglo je 9. listopada. Glavni stožer HV-a najavio je slanje

³²³Ibid, 148-149.

³²⁴HDA-365-1.2.382.0062 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2921/1-91 Izvješća dobivena dana 03. 10. 1991. godine od 06,00 do 18,00 sati; HDA-365-1.2.382.0023 Općina Vinkovci COB Broj: 08-2922/1-91 Izvješće za dan 03/04.10.1991. od 18 do 06 sati.

baterije samohodnih haubica 122 mm s ljudstvom te jednim borbenim kompletom streljiva iz sastava 1. mehanizirane brigade Varaždin. Od 30 vojnika, 21 vojnik odbio je krenuti za Đakovo. U konačnici je za Đakovo krenula kompozicija s jednom posadom od osam vojnika i pet samohodnih haubica. U konačnici će u Nuštar 6. listopada stići i četa od 120 dragovoljaca iz Varaždina, koju je organizirala 104. brigada HV-a. Ona je u Nuštru bila do 16. listopada, a nakon toga povučena je u Varaždin.³²⁵

12.2. Bitka za Nuštar

Nakon pada Marinaca i Cerića Nuštar se nalazio u poluokruženju snaga JNA i pobunjenih Srba, a samo je uskom asfaltnom cestom bio povezan s Vinkovcima. Hrvatske su snage pod svaku cijenu htjele zadržati to selo zbog nastojanja da Nuštar bude odskočna daska za oslobađanje Marinaca i deblokadu Vukovara. U selu je 6. listopada bio dio 2. bataljuna 3. brigade ZNG, ojačani vod Nuštar, vodovi Marinci i Cerić, 28 dragovoljaca te oklopništvo iz Varaždina i 109. brigade HV-a. Ukupno se radilo o 160 ljudi. Dana 2. listopada 252. okbr započela je s napadima na Nuštar, a selo su branile manje skupine 109. brigade koje su se izvukle iz Cerića i namjeravale osloboditi to selo. Pritisak JNA 3. listopada na Nuštar bio je veoma jak pa se mogla otkloniti pomisao na oslobađanje Cerića.³²⁶ Na komunikaciji prema Marincima, sjeverno od Nuštra, nalazi se mala uzvisina – plato, poznata pod nazivom Zidine. Ona pruža veliku preglednost terena te je pogodna za obranu, ali je istodobno bila izložena udaru topništva i zrakoplovstva. JNA, unatoč pokušajima, nije uspjela ovladati tom taktički važnom točkom.³²⁷ Koncem 3. listopada najosjetljivije stanje bilo je kod 2. bataljuna 3. brigade. On je bio na najizloženijem dijelu obrambene linije. Moral gardista je zbog velikih naprezanja u prethodnim borbama pao. Načelnik Štaba OZ Osijek Vinko Vrbanac izvijestio je kako zapovjednik bataljuna ne gleda s optimizmom na položaj postrojbe. Problem obrane Nuštra bio je i narušeni zapovjedni odnos između spomenutog bataljuna i 109. brigade. Razlog je bio podređivanje bataljuna Zapovjedništvu 109. brigade. Od 5. listopada počelo je raditi jedinstveno zapovjedništvo koje je napokon riješilo problem usklađenog djelovanja. Istovremeno je riješen i problem s varaždinskom oklopno-mehaniziranom četom. U jutro 4. listopada ona je stigla na područje Vidovac – Henrikovac, a njezino daljnje napredovanje prema Marincima onemogućila je snažna vatra topništva JNA. Tada je uslijedio novi napad 252. okbr na Nuštar. Njezine jedinice probile su se u Nuštar, ali su u toku dana izbačene iz

³²⁵Marijan 2013, 150-152.

³²⁶Ibid, 152-153.

³²⁷Virc 2011, 87.

sela.³²⁸ Tada je komandant Divizije Dragoljub Arandelović naredio 3. pgmbr sređivanje borbenog rasporeda te da osigura lijevi bok brigadi. Treća pgmbr trebala je snagama u dodiru kontrolirati komunikaciju Vinkovci – Nuštar te protuoklopni divizijun uputiti u „rajon s. Mirkovci“. Sa svojim desnim susjedom, 252. okbr, trebala je „uspostaviti sadejstvo“. 252. okbr trebala je s odredom „Šumadija“ čistiti područje Zidina i Marinaca, vatrom kontrolirati komunikaciju Nuštar – Vukovar te srediti borbeni raspored. Jedna tenkovska i jedna mehanizirana četa trebale su zaposjesti Zidine, ukopati se i „odsudno braniti objekat“. ³²⁹ Hrvatske su snage, ponajviše zbog loših obavještajno-izviđačkih podataka, namjeravale probiti koridor. Do pomaka nije dolazilo. Hrvatska je strana procjenjivala svojeg protivnika u zoni Vinkovci – Vukovar na dvije oslabljene oklopno-mehanizirane čete, što je bilo veliko podcjenjivanje. Samo na području Zidina JNA je imala dvije mehanizirane čete.³³⁰

Dana 4. listopada za vrijeme minobacačkog napada pogođena je tvornica cipela „Kvalitet“ te je u njoj izbio veliki požar.³³¹ Oko 19.00 vojni helikopteri nadlijetali su grad i Nuštar, a oko 20.15 iznad naselja „Mala Bosna“ iz helikoptera su izbačene dvije svjetleće rakete, a nakon njih i snop istih raketa s padobranima. Istovremeno je više helikoptera osvjetljavalo šumu Stari Kunjevci te ispuštalo svjetleće rakete s padobranima. Do 23.00 trajao je minobacački napad na Vinkovce iz Mirkovaca, a težak minobacački i raketni napad trajao je od 18 do 3 sati ujutro na Nuštar.³³²

Pukovnik Gorinšek od skupine u Nuštru tražio je čudo. Prema hrvatskim izvješćima zabilježeno je kako su hrvatske snage, probijajući komunikaciju Marinci – Bogdanovci, „uništile 5 tenkova, 1 OT, 1 avion te ranile 2 i ubile 15 vojnika neprijatelja“. Pomak prema Marincima nije mogao biti moguć zbog još jednog napada 252. okbr JNA na Nuštar.³³³

Dana 5. listopada od 6.00 do podne na Vinkovce su iz Mirkovaca povremeno ispaljivali minobacačke granate. U tom je napadu prema hrvatskim podacima bilo troje povrijeđenih.³³⁴ Od podne pa do 18.00 vojni borbeni zrakoplovi JNA nadlijetali su grad i općinu te su u napadima izbacili i pet komada kazetnih bombi na Andrijaševce. U tom napadu

³²⁸Marijan 2013, 153.

³²⁹Komanda 1. pgmd Str. Pov. br. 851-18 Naređenje od 4.10.1991. godine Dokument u posjedu autora

³³⁰Marijan 2013, 154-155.

³³¹HDA-1745-1.2.384.0024 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 04. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 18,00 sati.

³³²HDA-1745-1.2.387.0064 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 04./05. 10. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

³³³Marijan 2013, 154 – 155.

³³⁴HDA-1745-1.2.387.0074 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 5.10.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

poginula su dva pripadnika rezervnog sastava policije, a jedan pripadnik ZNG lakše je ozlijeđen. U 8.00 započeo je „kombinirani napad oklopnih sredstava neprijateljske vojske i četnika, tenkova i pješadije na mjesto Nuštar“. Napad je tekao iz tri smjera:

- „1. sa sjevera iz smjera mjesta Pačetina, uz željezničku prugu Vinkovci – Borovo
2. sa sjeveroistoka iz smjera mjesta Marinci
3. sa južoistoka iz smjera Cerića, odnosno Mirkovaca“.

Neprijateljske snage ušle su do polovine sela. Oko 15.00 pristigle su hrvatske snage te su prešle u protunapad. Do 18.00 hrvatski su branitelji uspjeli uništiti tri oklopna sredstva, tri zarobiti te potisnuti preostala oklopna sredstva izvan sela u smjerovima odakle su i došla, a potisnuta je i pješadija. Jedinice s lovcima na neprijateljska oklopna sredstva nastavile su napredovanje prema Marincima, odnosno Ceriću, a borbe protiv pješadije bile su još u tijeku. Istovremeno se na južnom dijelu, u visini ruba šume Kunjevci prebacilo preko rijeke Bosut 12 neprijateljskih diverzanata, koji su krenuli južno kroz šumu u smjeru Privlake, gdje su se nalazile jedinice policije i hrvatske vojske. Odmah je potom organizirana akcija dočeka od strane Privlake te gonjenja i likvidacije od strane Vinkovaca. U akciju gonjenja i likvidacije uključena je i antiteroristička jedinica (ATJ) PU Vinkovci.³³⁵ Prilikom borbi u Nuštru smrtno je stradao jedan pripadnik ZNG te je 20 lakše i teže ozlijeđeno. U vinkovačkom MC zbrinuta su i dva pripadnika JNA. Kod napadača je poginulo 15 vojnika, a izgubili su i pet tenkova, jedan oklopni transporter te jedan zrakoplov.³³⁶

12.3. Borbe za Marince

Hrvatske su snage ponovo pokušale osloboditi Marince 7. listopada. Pomoćnik Štaba za operativno-nastavne poslove Zapovjedništva OZ Osijek opisao je tijek neuspješnog napada koji je on vodio. Iz 2. bataljuna 3. brigade ZNG-a trebalo je sudjelovati 80 ljudi. U napadu je sudjelovala i četa dobrovoljaca iz Varaždina s oko 120 ljudi, vod HOS-a te vod gardista. Za napad na Marince Petrinović je odredio diverzantsku skupinu, dvije jurišne skupine, a u pričuvi se nalazila četa koja je nakon oslobođenja trebala organizirati i obranu sela. Oko 18.00 diverzantska je skupina od 12 ljudi izišla u visinu Zidina. Izvidnik ih je izvijestio kako su tenkovi JNA oko 17.30 napustili položaj te kako je put prema Marincima slobodan. Iako je

³³⁵HDA-1745-1.2.389.0005 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 05. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati; HDA-1745-1.2.389.0005 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 05. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati.

³³⁶HDA-1745-1.2.389.0023 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dopuna Dnevnog operativnog biltena za 05..10.1991. god.; HDA-1745-1.2.389.0002 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2947/1-91 Izvješće za dan 05./06. 10. 1991. od 18 do 06 sati.

došlo do nenadane pogodnosti, napad nije izvršen zbog odbijanja ljudstva da krene u napad. Petrinović tvrdi kako je samo 5 HOS-ovaca i desetak gardista bilo spremno za napad. Povlačenjem JNA sa Zidina zaključeno je kako JNA više ne nadzire put Marinci – Bogdanovci – Vukovar, ali povlačenje sa Zidina nije moralo značiti da se JNA povukla iz Marinaca. Snage JNA oko prometnice procijenjene su manjima nego što su bile, a vjerovalo se kako i JNA zbog gubitaka u Nuštru nema snage za novi napad na Marince. U Zapovjedništvu OZ-a Osijek vjerovalo se kako je prilika za proboj do Vukovara povoljna te da se ne smije propustiti. Gorinšek je zapovijedio dovođenje 3. bataljuna 3. brigade iz Slavonskog Broda u Nuštar, a iz Našica je zapovijedio dovođenje posade za tenkove T-55. Za zapovjednika snaga koje su trebale izvršiti proboj k Vukovaru određen je Ivan Petrinović. Njegovo imenovanje trebalo je razriješiti antagonizme između lokalnih zapovjednika, a zapovijeđeno je i uhićenje i razoružanje svih osoba iz sastava koji su odbili izvršiti dobiveni zadatak.³³⁷

Dana 8. listopada iz pravca Mirkovaca i Ostrova ispaljeno je oko 20 granata na grad, što je bitno manje nego prijašnjih dana. Prema obavijesti štaba ZNG Vinkovci u 18.00 trebala je krenuti akcija čišćenja pravca Marinci – Bogdanovci – Vukovar.³³⁸ Do akcije ipak nije došlo, jer je četa od 70 ljudi iz 3. brigade ZNG-a iz Slavonskog Broda krenula prema Vinkovcima prekasno. Borbena spremnost tenkista iz Varaždina, 2. bataljuna 3. brigade ZNG-a te 109. brigade HV-a i dalje je bila niska. Tada je Gorinšek na bojište poslao i svog načelnika štaba, potpukovnika Vinka Vrbanca. Akcija prema Marincima planirala se olakšati vezivanjem „JNA i snaga pobunjenih Srba iz Pačetina, Bršadina i šume Đergaj za što je Gorinšek planirao glavninu 4. bataljuna 107. brigade iz Donjeg Miholjca“. Bataljun je trebao doći u Vinkovce 9. listopada, ali nije stigao. Dana 9. listopada nastupilo je primirje između hrvatskih snaga i JNA. U noći s 8. na 9. listopada iz Osijeka je doveden vod haubica 152 mm te razmješten na područje Borinaca. Očekivan je pomak na koridoru nakon što je pristigla četa 3. bataljuna 3. brigade. Dan 9. listopada prošao je u previranjima unutar hrvatskih snaga u Nuštru. Tada su neke jedinice samovoljno napustile selo. Gorinšek je reagirao tako što je na čelu 109. brigade zamijenio dotadašnjeg majora Josipa Matića, a na njegovo mjesto postavio je majora Ivana Petrinovića. Tako je Petrinović opet postao zapovjednik 109. brigade. Za načelnika stožera brigade Gorinšek je postavio pukovnika Tisaja, a za načelnika operativno-nastavnog odjela stožera Josipa Matića. Stanje u 3. brigadi bilo je jednako loše. Drugi bataljun

³³⁷Marijan 2013, 155-156.

³³⁸HDA-1745-1.2.394.0031 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 8. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

3. brigade bio je na 22% svojeg ustrojbenog sastava, odnosno 67 gardista. Najveći dio gardista bio je na bolovanju, a njih oko 50 samovoljno se udaljilo. Najproblematičnija bila je četa iz Županje. Borbeni moral trećeg bataljuna bio je veoma nizak, a to dokazuje situacija kada su dvije čete samovoljno napustile Nuštar. Ostalo ljudstvo, 120 dragovoljaca iz Varaždina, 35-40 ljudi iz Rakitja te 50 stanovnika Nuštra istjerani su iz sela zbog nedostatka stega i neprimjerenog ponašanja.³³⁹ U noći 9. listopada između 18.00 i 21.00 izvršena je paljba iz lakog pješačkog naoružanja iz Mirkovaca prema gradu, a u gradu se čulo oko 10 detonacija. Prema jačini zvuka pretpostavljalo se kako se radilo o minobacačkim granatama.³⁴⁰

Primirje 10. listopada Zapovjedništvo OZ Osijek iskoristilo je kako bi sredilo stanje na vinkovačkom području. Najveći problem predstavljala je oklopno-mehanizirana četa 109. brigade, jer je postojeće ljudstvo iz Varaždina bilo malobrojno i niskog morala, stoga je trebalo četu popuniti novim ljudstvom. Nešto manje probleme 109. brigada imala je s topništvom. U Marincima se tada nalazio 2. oklopni bataljun 252. okbr JNA. OZ Osijek smatrao je kako se u selu nalazi motorizirani bataljun, a na području Henrikovci – Zidine – rijeka Vuka – Lug po četa tenkova M – 84. Procjena 109. brigade bila je drukčija. Ona je smatrala kako su Marince držali lokalni pobunjenici i pješaštvo JNA jačine čete, da je Zidine držalo pješaštvo, a da je četa tenkova bila na crti Henrikovci – Vidovac. Prema procjeni u sjevernom je dijelu Cerića bila jedna tenkovska četa ojačana „četnicima“. Nakon što je Zidine napustila četa 2. bataljuna 3. brigade taj je lokalitet zaposjela JNA.³⁴¹ Primirje je prekršeno tako što je u 19.30 sati 10. listopada započeo minobacački i raketni napad na grad Vinkovce. Naselje *Kanovci* raketirano je iz VBR-a te je na naselje palo dvadesetak raketa. Granate i rakete ispaljene su iz Mirkovaca. Istovremeno je na naselje *Mala Bosna* trajao napad iz Mirkovaca pješačkim naoružanjem. Najavljen je i humanitarni konvoj za Vukovar koji je trebao krenuti idućeg dana iz Đakova u 6.00. U konvoju se nalazila hrana, medicinska oprema te lijekovi, a pratnju su mu činili predstavnici europske zajednice. Tog je jutra na Vinkovce iz VBR-a i minobacača ispaljeno više plotuna iz pravca Mirkovaca.³⁴² Napad na Marince trebala je voditi 109. brigada, a taj je napad trebala osigurati 3. brigada. Njezinom zapovjedništvu

³³⁹Marijan 2013, 156-158.

³⁴⁰HDA-1745-1.2.397.0042 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 9./10. 10. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

³⁴¹Marijan 2013, 158-159.

³⁴²HDA-1745-1.2.400.0047 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 10./11. 10. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00; HDA-1745-1.2.400.0043 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-2914/1-91 Izvješće za dan 10./11. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati; HDA-1745-1.2.400.0031 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 11.10.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

naređeno je da u Nuštar dovede zapovjedništvo jednog bataljuna te dvije čete ojačane sredstvima za potporu. Čete su do 4.00 11. listopada trebale zauzeti pripremno područje, a zadaća im je bila osiguranje bokova 109. brigade na pravcu Nuštar – Marinci te sprječavanje bočnih napada s pravaca Cerić – Henrikovci te napade iz sela Petrovci, Pačetin i Bršadin. Za napad je prikupljeno 60 ljudi iz 2. bataljuna 3. brigade bez jedne čete u drugom borbenom postroju. Zapovjednik OZ Osijek naredio je 122. brigadi iz Đakova da jednu ojačanu četetu pridoda 109. brigadi. Zapovjedništvo 109. brigade je iz Županje u Vinkovce planiralo dovesti i 1. četetu svojeg 3. bataljuna. Istovremeno je pripremljena mješovita skupina od 15 oruđa različitih kalibara kao topnička potpora. Hrvatske snage u noći s 10. na 11. listopada nisu zauzele Marince. Napad nije počeo jer je skupina gardista 2. bataljuna 3. brigade odbila krenuti u napad, a 3. bataljun iste brigade nije ni došao u Nuštar.³⁴³Petrinović je čekao do 5.30, ali kako 3. bataljun ni do tog vremena nije stigao, odlučio je prekinuti napad.³⁴⁴Petrinović je potom zatražio svoje razrješenje s dužnosti zapovjednika 109. brigade, ali je Gorinšek njegovu ostavku odbio te je on ostao na istoj dužnosti. Istovremeno je u organizaciji Glavnog stožera opremljeno i naoružano 197 dragovoljaca s područja Slavonije. Od dragovoljaca su oformljene dvije čete koje su poslane u Vinkovce gdje su ih trebali poslati dalje u Vukovar. Snage u Nuštru pojačane su dolaskom 122. brigade HV-a sa 74 gardista i tri bestrajna topa. Krizni štab Županja branio je četi 3. bataljuna 109. brigade dolazak u Nuštar, stoga je umjesto nje angažirana ojačana četa 106. brigade koja je poslana u Ivankovo. Vijest tog dana bila je i da su dijelovi 2. pgmbr zauzeli Lovas.³⁴⁵

Prema informacijama kojima su raspolagali branitelji Vukovara, neprijatelj je nastavio s dovlačenjem snaga i njihovim raspoređivanjem na cijeloj liniji i u dubinu. Selo Bršadin je prema njihovim informacijama izgledalo prazno, a komunikacija Bogdanovci – Vukovar je također bila prazna osim tenkova na mostu.³⁴⁶

U 21.45 11. listopada započela je pucnjava iz teških mitraljeza te pješačkog naoružanja na područje 10. MZ. Istovremeno je trajao i minobacački napad po širem području grada te artiljerijski napad po centru i vitalnim objektima u gradu.³⁴⁷ Vijest dana ipak je bio dolazak zapovjednika obrane Vukovara u Vinkovce. Potpukovnik Mile Dedaković bio je revoltiran što se Vukovar „brani samo deklarativno“. Njegov dolazak u Vinkovce bio je

³⁴³Marijan 2013, 160.

³⁴⁴Virc 2011, 100.

³⁴⁵Marijan 2013, 160-161.; 170.

³⁴⁶HDA-1745-1.2.401.0040 Branioci Vukovara Pregled situacije od 11.10.1991. u 19,00 sati

³⁴⁷HDA-1745-1.2.402.0057 Općina Vinkovci COB Broj: 08-2946/1-91 Izvješće za dan 11/12. 10. 1991. u vremenu od 18.00 do 06.00 sati.

povod generalu Antonu Tusu da zapovijedi odbacivanje srpskih snaga od puta Vinkovci – Vukovar. Glavni stožer obećao je „poslati u Ivankovo 1 bataljun 1. brigade ZNG-a, 200 dragovoljaca iz Zagreba, specijalnu postrojbu ZNG-a te Antiterorističku postrojbu MUP-a iz Zagreba“. Pukovnik Gorinšek bio je odgovoran za operaciju u cjelini, a Dedaković je postavljen za zapovjednika snaga prikupljenih za proboj. Glavni stožer javio je dan kasnije kako će za obranu Vukovara biti upućene još dvije čete dragovoljaca od oko 180, a s već dvije poslane čete radilo se o gotovo 400 ljudi koji su htjeli braniti Vukovar.³⁴⁸

Prethodno spomenuti konvoj humanitarne pomoći namijenjen za Vukovar zaustavljen je ujutro 12. listopada u Vinkovačkom Novom Selu. U to je vrijeme trajao napad na selo Nuštar iz svih raspoloživih artiljerijskih oružja. Zbog nemogućnosti prolaska kroz selo, konvoj se uputio natrag u pravcu Đakova. Isti konvoj će i popodne doći u Vinkovce, ali će iz sigurnosnih razloga biti prisiljen vratiti se u Đakovo.³⁴⁹ Uvečer 12. listopada trajao je napad iz lakog pješačkog naoružanja na Vinkovce iz pravca Mirkovaca, a oko 5.30 započeo je napad topovskim granatama na grad.³⁵⁰ Planovi za proboj u Marince izrađeni su tijekom 12. listopada. Taj su dan stigla i pojačanja koja je obećao Glavni stožer. Gorinšek je naredio 3. brigadi da tijekom noći s 12. na 13. listopada u Ivankovo dovede jednu četvu iz 3. bataljuna sa sredstvima potpore. Prikupljen je i dio lokalnog oklopništva 109. brigade i tri tenka M-84 iz sastava 108. brigade koji su stigli s 3. bataljunom 3. brigade. i specijalnom postrojbom PU Slavonski Brod. Neispravan je bio tenk M-84, a četiri tenka T-55 imali su problema s radijskim uređajima. Za napad na Marince prikupljeni su „dijelovi 3. i 6. bataljuna 1. brigade ZNG, 2. i 3. bataljun 3. brigade ZNG, po jedna četa 106., 122. i 124. brigade (*Žuti mravi*), oklopno-mehanizirana četa 109. brigade, dvije čete dobrovoljaca iz Zagreba, mješoviti topnički divizijun i postrojbe specijalne policije iz Zagreba, Vinkovaca i Slavonskog Broda.“ U napadu je sudjelovala i ATJ Lučko iz Zagreba. Ukupno se radilo o oko 800 ljudi, 10 tenkova, dva borbena vozila pješastva te mješovit topnički divizijun s 15 oruđa različitog kalibra.³⁵¹ Zapovjednik 109. brigade Ivan Petrinović piše kako je u napadu na Marince bila angažirana i Samostalna vinkovačka četa.³⁵² Teško je rekonstruirati plan napada zbog toga što su ostale sačuvane samo zadaće 3. bataljuna 3. brigade ZNG-a i Posebne jedinice policije iz

³⁴⁸Marijan 2013, 162.

³⁴⁹HDA-1745-1.2.402.0035 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 12. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 ; HDA-1745-1.2.402.0013 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 12. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00.

³⁵⁰HDA-1745-1.2.406.0002 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 12./13.10.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00

³⁵¹Marijan 2013, 162-163.

³⁵²Virc 2011, 114.

Slavonskog Broda. Davor Marijan zaključuje kako su na glavnom pravcu bile ATJ Lučko, skupina 124. brigade *Žuti mravi* te oklopno-mehanizirana četa, dok su ostale snage na podržavanju i osiguravanju bokova. Četa 3. bataljuna 3. brigade s 3 tenka M-84 dobila je zadatak da zauzme Cerić te odbaci snage JNA i pobunjenih Srba preko pruge Vinkovci – Mirkovci u područje Kamenice, a potom da bude spremna odbiti protunapad iz Mirkovaca. Bataljun je s dolaskom još jedne čete dobio još jedan zadatak –osiguravati bok glavnih snaga od mogućeg napada s pravca Petrovaca. Novi pravac djelovanja bio je Cerić – Balintovac – Rastovački atar – Ivanovački atar – Ermenta – Zlatara – Grabovo. Posebna jedinica PU Slavonski Brod u skladnom djelovanju s postrojbom policije iz Vinkovaca i 5. bataljunom 1. brigade ZNG imala je zadatak uništiti skupinu zapadno od Marinaca u području Vidovca, a potom uništiti skupinu tenkova i pješaka u području šume Grabika, gdje bi nakon obavljene zadaće na južnom dijelu šume trebala organizirati obranu prema Petrovcima iz kojeg je očekivan napad oklopno-mehaniziranih snaga JNA.³⁵³ Dedaković tvrdi kako je njegova zamisao bila da *Žuti mravi* budu postrojba koja će biti u prvom ešalonu, a za drugi ešalon planirani su pripadnici specijalne policije PU Slavonski Brod predvođeni Šimom Đamićem, „specijalci iz Zagreba, dragovoljci iz Zagreba i, s bokova u drugom ešalonu, dijelovi 109., 106. i treće brigade“. Prema Dedakoviću drugi je ešalon „imao zadatak proširenja klina kojega je imao stvoriti prvi ešalon“, a treći ešalon činili su specijalci MUP-a i tenkovi koji nisu smjeli ulaziti u akciju dok prvi ešalon ne osvoji Marince.³⁵⁴ Davor Marijan ističe kako u Dedakovićevoj interpretaciji „nema jasnog spomena 5. bataljuna 1. brigade i čete 122. brigade iz Đakova“. Komandant 1. VO general Života Panić naredio je Novosadskom korpusu da bude spreman za energično suprotstavljanje hrvatskim snagama. Gardijskoj je diviziji naredio da 1. i 2. mehaniziranu brigadu drži spremne za izvođenje operacije k širem prostoru Đakova. Tih je dana Divizija trebala odmoriti dio snaga uvođenjem na crtu 130. motorizirane brigade iz Smederevske Palanke te 80. motorizirane brigade iz Kragujevca.³⁵⁵

Dana 13. listopada u 5.30 sati konačno je započeo napad hrvatskih snaga na Marince i Cerić. Hrvatske su snage ušle u Marince. U 10.00 sati 13. listopada konvoj humanitarne pomoći krenuo je za Vukovar, a isti je došao u mjesto Rasputnica na cesti Ivankovo – Vinkovci te je tu stao. Tada je Europska misija i policija otišla automobilima u Nuštar radi izviđanja sigurnosne situacije. Nakon toga konvoj je krenuo te je stigao u Marince, gdje je

³⁵³Marijan 2013, 163 – 164.

³⁵⁴Mile Dedaković – Jastrebović, Alemka Mirković Nađ, Davor Runtić, *Bitka za Vukovar*, (Vinkovci: Vinkovačke jeseni d.o.o., F.W.T. d.o.o., 1997.), 179.

³⁵⁵Marijan 2013, 164.

ponovno stao kako bi ga pregledala vojska. U 17.30 konvoj je još uvijek stajao u Marincima te je čekao prekid pucnjave.³⁵⁶ Najdetalniji opis napada iznijela je ATJ Lučko. Pripadnici ATJ Lučko opisuju kako su posade dva tenka JNA pobjegle nakon što je otvorena vatra po njima, a dva tenka povukla su se dublje u selo. U isto je vrijeme prestala artiljerijska paljba po šumi Vidovac i farmi Henrikovci. Tada je JNA otvorila artiljerijsku vatru po pripadnicima ATJ Lučko. Hrvatski tenkovi došli su do Nuštra, gdje su i stali nakon čega su neprijatelji otvorili vatru po tenkovima i pješadiji. Pripadnici ATJ Lučko tako su se našli u unakrsnoj vatri. Pripadnici ZNG-a nakon te vatre nisu htjeli ići u napad iz Nuštra. Napad na Marince nije uspio, a Davor Marijan tvrdi kako je tvrdnja pukovnika Gorinška o „njegovom prekidu vatre oko 13 sati po ‘zapovijedi Glavnog stožera Hrvatske vojske (GSHV)’ da bi ‘prošao konvoj pomoći za Vukovar’ samo mehaničko opravdavanje nemoći“. Zbog prolaska konvoja nastalo je zatišje koje je JNA iskoristila kako bi pojačala snage u Ceriću i Henrikovcima, a time je nastavak napada izgubio smisao. Iako je napad bio neuspješan, on je razuvjerio generala Panića od ideje napredovanja prema Đakovu. Panić je zahtijevao reorganizaciju „odbrane pravaca koji iz Vinkovaca izvode ka Šidu i Vukovaru“. Hrvatske su snage brojale 10 mrtvih i 44 ranjena prema jednom izvješću, a osam poginulih i 31 ranjena prema drugom izvješću. ATJ Lučko brojala je tri poginula, devet teže i sedam lakše ranjenih. Iz stroja je izbačeno i pet tenkova, od čega su dva potpuno uništena. 252. okbr JNA imala je četiri poginula i 15 ranjenih pripadnika, a izgubila je jedno bojno vozilo pješništva te se oštetio tenk nosač mosta. S obzirom na to da autor ovog rada nije imao relevantne dokumente na uvid, u ovom se radu neće ulaziti u kontroverznu raspravu o zaustavljanju napada. Ipak, istaknut ću mišljenje Davora Marijana:

„Prvo, po kakvoj se vojnoj logici konvoj za Vukovar šalje kroz operacijsko područje, gdje se vodi boj, iako je bio dogovoren njegov prolazak. Drugo, na temelju čega se može zaključiti da je oslobađanje Marinaca značilo i deblokadu Vukovara kada je JNA s pobunjenim Srbima nadzirala područje između Marinaca i Bogdanovaca i Bogdanovaca i Vukovara. Treće, u slučaju uspjeha s kojim se snagama planiralo održavati prometnica Vinkovci – Vukovar?“³⁵⁷

Zapovjednik 109. brigade Ivan Petrinović smatra kako je upitno bi li Marinci bili oslobođeni i da nije bilo konvoja. Prema njemu napravljena je ozbiljna pogreška, jer s postrojbama i sredstvima „koja smo imali za napad izvršili smo praktično napad iz pokreta na dobro organiziranu i utvrđenu obranu agresora: Napad iz pokreta se može izvesti samo na slabo

³⁵⁶HDA-1745-1.2.406.0057 PU Vinkovci od 13.10.1991.

³⁵⁷Marijan 2013, 166.-167.

utvrđenu obranu i kada imamo značajnu prednost u odnosu na agresora. Sve je to bilo protiv nas.“³⁵⁸

U vrijeme dok su hrvatske snage izvodile napad na Marince, Divizija je nastavljala okupaciju iločkog džepa. Tako su 13. listopada dijelovi divizije zauzeli Mohovo i Opatovac te time presjekli prometnicu Ilok – Šarengrad. Šarengrad se predao poslije kraćih pregovora. U Šidu je 14. listopada načinjen „sporazum“ o predaji Iloka. Predaja grada potpisana je u nazočnosti predstavnika Misije Europske zajednice. Većina stanovnika Iloka, ali i onih koji su svoje utočište pronašli u tom gradiću, napustila je mjesto 17. listopada. Konvoj se kretao rutom: Ilok – Principovac – Šid – Adaševci – Lipovac.³⁵⁹

12.4. Od osnivanja Operativne grupe Vukovar, Vinkovci, Županja do pada Tordinaca

Nakon neuspjeha 13. listopada na vinkovačkom je području uslijedilo nekoliko mirnijih dana. Usprkos mirnijoj situaciji postrojbe su počele napuštati područje Nuštra. Tako se iz sela samovoljno povuklo 180 gardista 3. bataljuna 3. brigade te 4 tenka M-84 s posadama, a isto je učinila i polovica 5. bataljuna 1. brigade. Problemi sa stegom najviše su bili prisutni kod 3. brigade, na čije je čelo potkraj listopada imenovan potpukovnik Ivan Basarac od kojeg se očekivalo uvođenje reda. U to se vrijeme u Varaždin iz Vinkovaca vratila i skupina od oko 200 policajaca. Dolazak čete od oko 100 dragovoljaca i 27 pripadnika HV-a iz Sesveta ublažio je osipanje. Oni su razmješteni u istočnom dijelu Vinkovaca. U isto je vrijeme stigao jedan časnik s 10 gardista iz 5. bataljuna 1. brigade, a iz Đakova je stigla baterija s pet samohodnih haubica 122 mm. S druge strane bila je premoćna JNA. Dana 14. listopada Zapovjedništvo OZ Osijek došlo je u posjed naredbe komandanta 1. pgmd od 4. listopada. Naredba je još uvijek bila aktualna, a pomoću nje Zapovjedništvo je dobilo uvid u stanje svojeg neprijatelja. Od sredine listopada hrvatske su snage na pravcu Vinkovci – Vukovar djelovale u manjim skupinama te su napadale u bok i zaleđe protivnika, a maksimalno su koristile topničku potporu. Prelazak u obranu planiran je na ostalim dijelovima bojišta. Takav način djelovanja ostat će temeljnom taktikom do početka studenog. U Zapovjedništvu OZ Osijek tada je načinjena analiza stanja u istočnoj Hrvatskoj. Operativno-taktički položaj OZ-a ocijenjen je nepovoljnim, a stanje na prostoru Vinkovci – Vukovar te u istočnim dijelovima tih općina ocijenjeno je kritičnim. Gorinšek je opisao kako je sustav vojne subordinacije narušen na svim razinama rukovođenja i zapovijedanja, a da je pojava

³⁵⁸Virc 2011, 115.

³⁵⁹Marijan 2013, 169-171.

samovolje redovita i česta. Gorinšek je kritizirao i pojavu upućivanja manjih dragovoljačkih sastava, borbenih tehnika bez posada, neredovite opskrbe streljivom. Snage koje je Gorinšek procijenio da su potrebne za deblokadu Vukovara nisu postojale u cijeloj Slavoniji te su tražene iz zapadnog dijela Hrvatske i Zagreba. Iako to nije bio slučaj s Vukovarom, Vinkovcima i Dubrovnikom, stanje na ratištu u Hrvatskoj počelo se sredinom listopada stabilizirati. Načelnik Glavnog stožera HV-a zapovjedništvima operativnih razina zapovijedio je 15. listopada da intenziviraju pripreme i osposobe snage za napadna djelovanja. Gradove na prvoj crti trebalo je pripremiti kao uporišta za obranu s najvišim stupnjem, a na okupiranom je području traženo intenzivno gerilsko ratovanje. Dana 16. listopada Glavni stožer HV-a zapovijedio je zaprečivanje i miniranje pravaca Vukovar – Našice – Podravska Slatina te Vinkovci – Slavonski Brod. Za obranu Vukovara i susjednih općina tada je ustrojen OG „Vukovar, Vinkovci i Županja“, a za zapovjednika je imenovan potpukovnik Mile Dedaković. Formiranje te grupe bila je reakcija Glavnog stožera na Gorinšekovo pismo od 15. listopada, a zapovijedi su „značile i jasnu poruku da ne računaju na traženu pomoć iz unutrašnjosti Hrvatske i da pojas nadležnosti brane sa snagama koje imaju i koje mogu mobilizirati u dogledno vrijeme“. Osnivanjem ovog OG-a južno područje bojišta dobilo je novu organizaciju na koju je Gorinšek odvajao značajan dio svog vremena. OG počeo je funkcionirati 18. listopada kada je Dedaković potpisao naredbu 2. bataljuna 3. brigade ZNG da zaposjedne Zidine. U sastavu OG bile su 109., 124., odnosno Obrana grada Vukovara te 131. brigada iz Županje. Na 109. brigadu u drugoj polovici listopada nije se previše računalo za napadne zadaće jer je bila vezana za obrane domicilnih mjesta. Glavni napor brigade bio je utvrđivanje položaja oko Vinkovaca. Gradski vodovi „spojeni su u 4 čete koje su polukružno raspoređene za obranu grada s dubinom do jednog kilometra“. Pored novoosnovanog 3. bataljuna u sustav obrane bile su uključene i dvije čete dragovoljaca iz Zagreba i snage Narodne zaštite. Prvi je bataljun 109. brigade držao crtu na pravcu Mikanovci – šuma Durgutovica – Lapovac – Jarmina. Drugi je bataljun bio na crti Lipovac – Nijemci – desna obala Bosuta – Privlaka – Kunjevci, a po dubini do Spačve. On je bio ojačan s protuoklopnim topom 76 mm i dvije haubice od 105 i 152 mm. Oklopno-mehanizirana četa bila je ojačana s dvije posade za tenkove M-84 koje su došle s edukacije iz Slavonskog Broda. Jedna četa dragovoljaca iz Zagreba smještena je u Privlacu kako bi držala položaj duž šume Zvirinjac s težištem kod željezničkog mosta na Bosutu. Početkom studenog ojačana je obrana dijela Nuštra prema Ceriću s četom od 103 dragovoljaca iz 3. bataljuna 130. brigade iz Osijeka.³⁶⁰

³⁶⁰Ibid, 173-178.

Zapovjednik 109. brigade Ivan Petrinović tvrdi kako je odnos Zapovjedništva OG-a prema 109. brigadi bio nekorektan te da zapovjednik brigade nije mogao raspolagati svojim skladištima i MTS. Tim je sredstvima raspolagala OG te ih, prema riječima Petrinovića, oduzimala bez ikakvog dokumenta od rukovalaca. Petrinović je nastojao problem riješiti sa zapovjednikom OG, ali bez uspjeha: „Na pitanje kako on misli da zapovijedam brigadom bez logistike, odgovoreno mi je da je to moj problem“.³⁶¹ Treći je bataljun 109. brigade predan 131. brigadi HV-a koja se ubrzano ustrojavala. Postrojavanje 131. brigade privedeno je kraju 25. listopada. Prvi je bataljun bio u Županji, a jedna četa u Bošnjacima. Samostalni sastavi bili su u Lipovcima, Apševcima i Podgrađu. Drugi je bataljun bio po četama u Vrbanji, Drenovcima i Gunji. Samostalni sastavi bili su u Posavskim Podgajcima, Soljanima, Strošincima i Račinovcima. Treći je bataljun imao sjedište u Gradištu te čete u Cerni i Babinoj Gredi.³⁶²

Ujutro 15. listopada u Mirkovce je stigla kolona od sedam autobusa, 15 vojnih te 10 civilnih kamiona s rezervistima, a sa sobom su vukli i pet topova. Istog je jutra započeo minobacački napad na selo Nijemce. Oko 9.45 započeo je minobacački napad na područje 10. MZ, a 45 minuta kasnije zrakoplov JNA izvršio je raketni napad na područje oko „nebodera“. U 14.30 sati na Andriješavce je iz aviona „bacana nekakva tvar paučinastog oblika, koja je padala po okolnom drveću i travi u blizini škole“. RBK grupa je izašla na mjesto izbacivanja agensa iz zrakoplova te su uzeli uzorak i „zaključili da masa hlapi, a izgleda je sintetičkog porijekla“. Pola sata kasnije zgrada „PIK-a“ u Vinkovcima višestruko je pogođena artiljerijskim granatama iz pravca Mirkovaca te je potpuno uništena.³⁶³ U 18.00 započeo je napad na grad iz pravca Mirkovaca iz VBR-a i minobacača. Napad je intenzivno trajao do 19.30, a potom do 6.00 s prekidima. Istovremeno je na dio grada u kojem je smješten Medicinski centar započeo napad iz lakog pješackog naoružanja. Taj napad trajao je čitavu noć.³⁶⁴

Napad na Vinkovce iz VBR-a nastavljen je i ujutro 16. listopada kada je izbačeno osam raketa u neposrednoj blizini SO-a i PU Vinkovci. Petnaest minuta kasnije jedna će raketa pogoditi „Vatrogasni dom“ te RO „Spačva“. Hrvatska vojska tog dana nije vodila nikakve borbene akcije u smjeru Vukovara niti na ostalim bojištima. U isto se vrijeme na

³⁶¹Virc 2011, 118.

³⁶²Marijan 2013, 178.

³⁶³HDA-1745-1.2.412.0008 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-3010/1-91 Izvješće za dan 15. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

³⁶⁴HDA-1745-1.2.413.0010 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 15./16.10.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

Vukovar vrše žestoki napadi s istočne strane i jugozapadne na predjelu između Krive bare i Lušca, a gdje su se obrambene snage još uvijek dobro držale. Saznanje u PU Vinkovci bilo je takvo da branitelji Vukovara raspolažu sa sve manje MTS-a te da su borbena sredstva pri kraju, a Vinkovci ih nisu bili u mogućnosti dopremiti. Neprijateljska vojska vršila je pregrupiranja prema Vukovaru od strane Silaša i Bobote te od Mirkovaca preko Cerića i Marinaca s druge strane. Prema Vinkovcima neprijatelj nije u tom trenutku izvodio borbene akcije. Popodne i u toku noći neprijatelj je pokrenuo minobacačka i artiljerijska djelovanja. Na selo Privlaku te Vinkovačko Novo Selo izvedeni su minobacački i artiljerijski napadi.³⁶⁵ Navečer su započeli minobacački i raketni napadi na Jarminu i Nijemce, a istovremeno je započela i jaka rafalna i pojedinačna paljba na naselje „Mala Bosna“ u Vinkovcima.³⁶⁶

Zapovjedništvo OZ Osijek i dalje nije odustajalo od pokušaja prodora prema Vukovaru. Gorinšek je odlučio da snagama iz Nuštra u noći sa 16. na 17. listopada nastavi napad za deblokadu Vukovara i nakon zauzimanja Marinaca pojača obranu Vukovara s dvije čete dragovoljaca. Za tu je potrebu iz Đakova u Ivankovo doveden 2. bataljun 122. brigade. Njemu je bila namijenjena uloga drugog borbenog postroja u prodoru od Nuštra prema Vukovaru. Napad na Marince nije se dogodio, jer je Glavni stožer zapovijedio prekid vatre od 17 sati 18. listopada zbog prolaska humanitarnog konvoja za Vukovar. Prekid vatre trebao je trajati do ponoći 20. listopada. Od tog trenutka deblokada Vukovara bila je zadaća OG-a.³⁶⁷

U prijedpodnevnim satima 17. listopada zrakoplovi JNA nekoliko su puta nadlijetali Vinkovce, a selo Nuštar su i mitraljirali. Topovska paljba izvršena je iz Šidskih Banovaca na Nijemce, a istovremeno je iz Mirkovaca na Vinkovce izvršen minobacački napad. Osim tih djelatnosti, JNA u prijedpodnevnim satima nije poduzimala veće pokrete i djelovanja.³⁶⁸ U 12.30 17. listopada iz Mirkovaca je na Vinkovce započeo novi napad iz VBR-a te minobacača koji je trajao do 14.30. Prema prvim saznanjima dvoje je poginulih, a nekoliko je osoba zadobilo teške ozlijede. Novi napad istim oružjem započeo je u 16.35 te je trajao do 17.15, a prema prvim saznanjima jedna je osoba poginula.³⁶⁹ Oko 18.00 na 10. MZ je iz helikoptera

³⁶⁵HDA-1745-1.2.414.0022 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten z dan 16.10.1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00 sati; HDA-1745-1.2.414.0012 Općina Vinkovci COB Broj: 08-3031/1-91 Izvješće za dan 16.10.1991. u vremenu od 06,00 do 18,00 sati.

³⁶⁶HDA-1745-1.2.416.0079 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-3015/1-91 Izvješće za dan 16./17.10. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati; HDA-1745-1.2.416.0078 PU Vinkovci, Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 16/17.10.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati

³⁶⁷Marijan 2013, 179.

³⁶⁸HDA-1745-1.2.417.0009 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 17.10.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

³⁶⁹HDA-1745-1.2.416.0002 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 17.10.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

izbačen bojni otrov. Helikopteri su čitavu noć nadlijetali Vinkovce i sela vinkovačke općine. U noći je započeo i artiljerijski napad na Nijemce iz pravca Ilinaca.³⁷⁰

Minobacački napad na Nijemce započeo je nanovo u 5.00 18. listopada te je trajao do 10.20. Prema prvim informacijama jedna je osoba poginula, a tri su teže ranjene. U 6.50 započeo je minobacački napad iz Mirkovaca na Vinkovce. Napad je žestoko trajao do 7.15, a nastavilo se manjom žestinom.³⁷¹

Dana 18. listopada napadnuta je Jarmina iz Ostrova te Nijemci iz pravca Šida. Iz pravca Šida prema Mirkovcima uočena je vojna kolona koja se sastojala od: „5 cisterni, 1 TAM, jedna kuhinja i jedno osobno vozilo“, a osim nje uočena je i vojna kolona od: „12 civilnih kamiona, 15 vojnih kamiona i četiri autobusa“. Prema Šidu vratilo se 12 vojnih kamiona. U 17.00 započeo je žestoki artiljerijski napad na Vinkovce iz pravca Mirkovaca. U tom napadu došlo je do požara na zgradi „SOUR PIK“ Vinkovci te je zgrada u potpunosti izgorjela. Zgrada PIK-a Vinkovci pogođena je „granatom ili raketom sa napalm punjenjem“.³⁷² U večernjim satima dana 18. listopada trajao je prekid vatre u Vinkovcima, ali je istovremeno trajao minobacački napad iz Pačetina i Silaša na Tordince.³⁷³

Unatoč prethodno postignutom primirju, koje su hrvatske snage poštovale, neprijateljske su snage provocirale. Tako su oko podneva 19. listopada tučeni iz VBR-a Nuštar, a nešto prije toga i Nijemci s minobacačkim granatama. Tog je dana konvoj humanitarne pomoći stigao u Vukovar. Konvoj je na povratku bio zaustavljen između Bogdanovaca i Marinaca. Sumnja se da su konvoj zaustavili četnici koji nisu bili pod komandom JNA te su htjeli izvršiti pregled konvoja, iako po dogovoru to nisu smjeli. Konvoj je trebao biti u Vinkovcima prije 15.00, a komplikacije su nastale i kada je jedno vozilo iz sredine konvoja naišlo na minu. Nakon tog je incidenta konvoj preusmjeren prema Negoslavcima kako bi u Vinkovce došao preko Mirkovaca. Ranjenici u konvoju usputno su bili maltretirani.³⁷⁴ Konvoj s ranjenicima u noći je završio kod Lipovca, na granici s Vojvodinom. Tamo ga je preuzela patrola PU Županja koja ga je zajedno s patrolom PU

³⁷⁰HDA-1745-1.2.419.0042 Općina Vinkovci COB Broj: 08-3069/1-91 Izvješće za dan 17/18. 10. 1991. u vremenu od 18.00 do 06.00 sati.

³⁷¹HDA-1745-1.2.419.0027 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 18.10.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00.

³⁷²HDA-1745-1.2.420.0011 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 18. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 .

³⁷³HDA-1745-1.2.420.0033 PU Vinkovci od 18.10.1991.

³⁷⁴HDA-1745-1.2.422.0041 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 19. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 18,00 sati; HDA-1745-1.2.422.0012 Općina Vinkovci COB Broj: 08-3092/1-91 Izvješće za dan 19.10.1991. u vremenu od 06,00 do 18,00 sati.

Vinkovci i patrolom MUP-a Zagreb prepratila cestom do Županje, a nakon toga preko sela Gradište, Cerna, Šiškovci, Prkovci, Retkovci, Ivankovo, Vođinci do ratne bolnice u Mikanovcima. U Mikanovcima je zbrinuto 70 ranjenika, a ostali su odvezeni u MC Đakovo.³⁷⁵

Ujutro 20. listopada nekoliko tenkova iz Mirkovaca došlo je kod privlačkog mosta, na oko 500 metara od ulaza u selo. Tenkovi su tamo nasumično pucali iz mitraljeza, ali ništa nisu pogodili.³⁷⁶ U podne je iz Mirkovaca na Vinkovce otvorena minobacačka i mitraljeska paljba. Uža lokacija napada bilo je područje „Gortanovog naselja“ gdje se nalazi MC Vinkovci.³⁷⁷

Tih je dana Gardijska divizija prestrojavala snage. Tako je 2. pgmbr preuzela od 252. okbr crtu Zidine – Marinci – isključno Bogdanovci, a bila je ojačana tenkovskom četom 2. oklopnog bataljuna 1. pgmbr. Područje Cerića i Mirkovaca preuzela je 130. motorizirana brigada (mtbr) iz Smederevske Palanke. Desni je bok divizije preuzela 46. partizanska divizija, a lijevi je bok osiguravala Šajkaška brigada TO Vojvodine. Treća pgmbr smještena je u pozadini radi sređivanja i pripremanja za daljnje borbe, kao i 252. okbr.³⁷⁸

Idućeg su dana neprijateljske snage iz pješadijskog i minobacačkog naoružanja djelovale prema Otoku. S pozicija Cerića i Ostrova neprijateljske snage djelovale su minobacačima na sjeverni dio Vinkovaca. Pokreti neprijateljskih oklopnih sredstava uočeni su iz smjera Ostrova u smjeru sjevernog dijela Vinkovaca, gdje su se rasporedili i ukopali tri tenka, dva BOV-a te jedan transporter. Istovremeno je uočeno i raspoređivanje oklopnih sredstava prema Jankovcima i Privlaci. Uočeno je i kretanje praznih autobusa i više vojnih kamiona koji su se kretali od Šida prema Mirkovcima. Vojni kamioni sa sobom su vukli topove, a autobusi su se puni vraćali prema Šidu.³⁷⁹ I tog su dana pripadnici hrvatskih snaga poštovali primirje, iako je neprijatelj sve vrijeme provocirao. Kod Henrikovaca i Marinaca neprijatelj je minobacačima povremeno pucao na Nuštar, a iz smjera Cerića snajperima i puškomitraljezima pucano je na istočni dio spomenutog sela.³⁸⁰

³⁷⁵HDA-1745-1.2.424.0024 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 19./20. 10. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00.

³⁷⁶HDA-1745-1.2.425.0014 Općina Vinkovci COB Broj: 08-3101/1-91 Izvješće za dan 20.10.1991. od 06 do 18 sati.

³⁷⁷HDA-1745-1.2.424.0016 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 20.10.1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

³⁷⁸Marijan 2013, 180.

³⁷⁹HDA-1745-1.2.426.0028 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 21. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00.

³⁸⁰HDA-1745-1.2.427.0014 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten zadan 21. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00.

Tijekom popodneva 22. listopada iz neprijateljskih uporišta u Marincima i Pačetinu povremeno je bombardiran Nuštar. Tog se dana iz smjera Mirkovaca prema Šidu kretala kolona od oko 60 vozila. U koloni su se nalazili vojni i civilni kamioni, pinzgaueri, džipovi te 13 tenkova. U suprotnom smjeru nije bilo uočeno kretanje neprijateljskih snaga.³⁸¹ Tijekom večeri neprijatelj je minobacačima i haubicama djelovao po istočnom dijelu grada.³⁸²

Snage JNA i pobunjenih Srba intenzivno su granatirale Nuštar iz Cerića, Ostrova i Bršadina od 6.00 do 12.00 23. listopada. U napadu je lakše ranjen inspektor PU Vinkovci Slavko Srednoselec. Istovremeno je na Vinkovce ispaljeno više minobacačkih granata iz Mirkovaca.³⁸³ Tog su dana Vinkovce nekoliko puta nadlijetali vojni zrakoplovi i helikopteri. Jedinice u Komletincima primijetile su kretanje vojnih kolona na potezu Šid – Mirkovci. Prema Mirkovcima prošlo je šest tenkova, četiri oklopna transportera te tri civilna osobna automobila. Istovremeno je primijećeno i kretanje devet vojnih kamiona iz Đeletovaca prema Oroliku. Tijekom dana proći će još oko 20 vojnih kamiona. Oko 12.30 započeo je artiljerijski (topnički i VBR) napad na grad iz smjera Mirkovaca, a napad je trajao do poslije 18.00. Osim samog grada, artiljerijom su napadani i sela Nuštar i Jarmina. Na grad je u tom napadu palo preko 200 granata.³⁸⁴ Artiljerijski napad na Vinkovce i Nuštar ponovio se u 22.00 te je trajao do 4.00. U tom napadu poginula je jedna osoba, a nekoliko je ozlijeđeno.³⁸⁵

Tijekom 24. listopada snage JNA i pobunjenih Srba s položaja u Ostrovu, Ceriću i Mirkovcima ispaljivale su u nepravilnim vremenskim razmacima minobacačke projekte na sjeverni dio Vinkovaca te na šire područje Nuštra. Tog je dana uočena i veća kolona vojnih vozila i civilnih kamiona kod Ilače. Kolona se sastojala od: „20 transportera, 7 tenkova, 13 vojnih kamiona, 1 pinzgauera, 23 topa i 23 civilna kamiona“, te se kretala prema Mirkovcima.³⁸⁶ Navečer je započeo i žestok artiljerijski napad na južni dio grada te gradsko naselje *Slavija*. Oko 20.45 primijećeno je ispaljivanje svjetlećih signalnih raketa koje su

³⁸¹HDA-1745-1.2.429.0029 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 22. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati.

³⁸²HDA-1745-1.2.429.0005 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-3149/1-91 Izvješće za dan 22./23.10.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

³⁸³HDA-1745-1.2.430.0002 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 23. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

³⁸⁴HDA-1745-1.2.432.0031 Općina Vinkovci COB Broj: 08-3160/1-91 Izvješće za dan 23. 10. 1991. od 06 do 18 sati; HDA-1745-1.2.432.0022 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 23. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

³⁸⁵HDA-1745-1.2.433.0043 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 23./24. 10. 1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00.

³⁸⁶HDA-1745-1.2.433.0026 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 24. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 – 12,00; HDA-1745-1.2.433.0007 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-3187/1-91 Izvješće za dan 24.10.1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

osvjetljavale područje Nuštra, a potom je uslijedio i žestok artiljerijski napad na selo iz smjera *PP Henrikovci*. Osim topova i haubica, u napadu su korišteni i VBR-i, a hrvatske su snage odgovorile na vatru. Napad na Nuštar prestao je nakon 30-ak minuta.³⁸⁷

U 6.00 25. listopada započeo je artiljerijski napad na Vođince iz uporišta u Ostrovu, Gabošu i Markušici. Sat kasnije započet će i tenkovski i pješački napad na selo. Hrvatske su snage odbile napade pobunjenih Srba i JNA. Oko 9.00 započet će artiljerijski napad iz Gaboša i Ostrova na Jarminu. Hrvatske snage odgovorile su artiljerijskom vatrom na Gaboš i Ostrovo. Tog jutra započeo je i pješački i tenkovski napad na Tordince. U cilju neutraliziranja pješačkog napada na Tordince hrvatske su snage djelovale artiljerijom na Antinsku Mlaku.³⁸⁸ Prema hrvatskim podacima, snage „HV nanijele su velike gubitke okupatorskoj vojsci i zadržale su svoje položaje“.³⁸⁹ Tijekom podneva neprijateljske snage iz smjera Antinske Mlake prodrijet će oklopnim sredstvima u selo, a iza njih ući će i manji dio pješadije. Prilikom borbi hrvatske su snage uništile tri tenka te onesposobile oko 50 neprijateljskih vojnika. Branitelji Tordinaca povući će se iz tog dijela sela u drugi dio, a trećina njih izvršila je povlačenje prema Nuštru. Istovremeno je trajao i artiljerijski napad na Nuštar iz Mirkovaca, Cerića i Henrikovaca. Hrvatske su snage planirale akciju ubacivanja formacije „od oko 130 pripadnika Hrvatske vojske u Tordince“. Oni su trebali biti opremljeni za djelovanje protiv oklopnih sredstava.³⁹⁰ Obrana sela nije mogla zadržati napad mehaniziranog bataljuna 12. pmb, a sustav obrane je zakazao jer nijedna od tri upućene skupine za pomoć, čak i ona koju je osobno vodio Dedaković, nije napravila ništa da pomogne obrani sela. Obrani sela nije pomogao ni osobni angažman potpukovnika Vrbanca. Davor Marijan iznosi podatke da je obrana sela prijavila šest uništenih tenkova te da je u obrani sela poginula sedmorica, a ranjena 11-orica vojnika. Kod napadača bilo je četvorica poginulih te četiri ranjena, a među pobunjenim Srbima bilo je ranjeno 10 ljudi.³⁹¹ Zapovjednik OG-a okrivio je zapovjednika 109. brigade Petrinovića za pad Tordinaca. Petrinović je zauzvrat okrivio Dedakovića. Zapovjednik obrane mjesta Josip Šarić u izvješću o padu sela pisao je o pokušaju vraćanja Tordinaca pod hrvatsku kontrolu u noći s 25. na 26. listopada:

³⁸⁷HDA-1745-1.2.435.0042 Općina Vinkovci COB Broj: 08-3195/1-91 Izvješće za dan 24./25.10.1991. od 18 do 06 sati.

³⁸⁸HDA-1745-1.2.435.0016 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 25. 10. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00 sati.

³⁸⁹HDA-1745-1.2.435.0005 Općina Vinkovci COB Broj: 08-3213/1-91 Izvješće za dan 25. 10. 1991. u vremenu od 06,00 do 18,00 sati.

³⁹⁰HDA-1745-1.2.435.0002PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 25. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 .

³⁹¹Marijan 2013, 181-182.

„Kada smo stigli na rijeku Vuku, oni su odbili da uđu u Tordince, obrazlažući to da je klopkom i prevarom, jer su navodno u majoru Petrinoviću prepoznali čovjeka kojega policija već dugo traži a da je ubačen iz Francuske i radi za KOS. Nakon uvjeravanja da je to neistina od strane Antuna Gilje i dalje nisu htjeli izvršiti povjereni im zadatak nego smo se vratili ujutro oko 7 sati u Vinkovce“.

Petrinović tvrdi da je nekoliko dana kasnije „nepoznati strijelac gađao protuoklopnim sredstvom zapovjedno mjesto brigade“. Atentator je promašio mete, a Petrinović smatra kako je „u vrijeme ratnih događanja radilo istodobno i svojevršno podzemlje“. Dedaković je oko 1. studenog sazvao konferenciju za novinare gdje je Petrinović okrivljen za pad Tordinaca. Optužbe su iznijete u *Slobodnom tjedniku*.³⁹²

Artiljerijski napadi na grad nastavili su se i 28. listopada. Tog su dana i zrakoplovi JNA „istresali bombe“ na vojarnu te položaje hrvatskih snaga u predjelu voćnjaka *Borinci* te na Jarminu. U tom napadu je u vojarni došlo do požara, ali nije bilo žrtava. Snage JNA i pobunjenih Srba pokušale su izvršiti pješački napad na grad iz smjera Marinaca, ali u tome su bili onemogućeni.³⁹³ Prema neprovjerenim informacijama koje je dobio Centar obavješćivanja u Vinkovcima, iz Srbije je prema Hrvatskoj krenulo 6000 rezervista, od kojih je dio granicu prešao 28. listopada, a drugi dio trebao je stići idućeg dana. Minobacački napad na sjeverni dio grada te centar nastavio se i tijekom noći.³⁹⁴

Ujutro 29. listopada započeo je minobacački napad na istočne dijelove grada, a tri sata kasnije područje općine nadlijetala su dva zrakoplova iz pravca sjevera. Zrakoplovi JNA kasnije tog dana bombardirali su Nijemce.³⁹⁵ U podne je krenuo žestoki napad na grad iz Mirkovaca VBR-ovima i minobacačima. Nekoliko branitelja zadobilo je teške tjelesne povrede. Vojni zrakoplovi JNA bombardirali su položaje hrvatskih snaga kod Lipovca i Komletinaca. Zrakoplovstvo JNA postalo je izuzetno aktivno u jugoistočnom dijelu općine dok je istovremeno neprijateljska artiljerija djelovala na Vinkovce i Nuštar. Hrvatske snage uspjele su odbiti pješački napad na Bogdanovce, „iako je neprijatelj uspio ući u selo od vukovarske i petrovačke strane u dubini od oko 150 metara“. Prema hrvatskim podacima, snage JNA i pobunjenih Srba prilikom čišćenja kuća pretrpjele su teške gubitke. Kod

³⁹²Virc 2011, 120-124.

³⁹³HDA-1745-1.2.443.0025 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 28. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00.

³⁹⁴HDA-1745-1.2.443.0004 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-3342/1-91 Izvješće za dan 28. 10. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

³⁹⁵HDA-1745-1.2.446.0020 Općina Vinkovci COB Broj: 08-3171/1-91 Izvješće za dan 29. 10. 1991. godine od 06,00 do 18,00 sati.

pripadnika mrtvih neprijateljskih vojnika zatečeni su šljemovi na kojima se umjesto zvijezde nalazio simbol s četiri slova „S“.³⁹⁶

Dana 30. listopada Vinkovci su gađani iz pravca Mirkovaca i Cerića. Prvo je iz VBR-a ispaljeno desetak raketa, a nakon toga napad je nastavljen minobacačima. Oko 14.30 započeo je artiljerijski napad iz Slakovaca na Otok, Nijemce i Komletince. Neprijateljske kolone s MTS-om i ljudstvom dolazile su iz Đeletovaca prema Mirkovcima.³⁹⁷ S obzirom na to da je predviđeno otežavanje situacije na području Vinkovaca i Županje, zapovjedništvo Operativne grupe Vukovar – Vinkovci – Županja tražilo je 31. listopada da se PU Varaždin odobri slanje jedne opremljene i osposobljene čete koja bi se OG-u stavila što prije na raspolaganje. PU Varaždin pristala je to učiniti. Ministar unutarnjih poslova odobrio je taj zahtjev.³⁹⁸

Dana 31. listopada od 12.00 do 18.00 trajao je minobacački napad iz Mirkovaca na Vinkovce. U napadu su poginule tri osobe. U isto vrijeme napad se ponovio i idućeg dana, ali ovaj put u napadu su bili uključeni i VBR-ovi te lako pješništvo.³⁹⁹ Od posljedica minobacačkog napada na Vinkovce koji se dogodio u jutarnjim satima 1. studenog poginulo je dvoje ljudi, a veći je broj bio ranjen.⁴⁰⁰

13. STUDENI

13.1. Stanje do napada na Karadžićevo

Dedaković je planirao kao odgovor za pad Tordinaca napasti Ostrovo 1. studenog. Pretpostavljao je kako je obrana sela zbog osvajanja Tordinaca razvučena. Na taj se način nastojalo i spriječiti JNA da zaobiđe Jarminu i s osloncem na Karadžićevo izbije na prometnicu Mikanovci – Vinkovci, čime bi odsjekli Vinkovce sa zapadne strane. Zapovijed u konačnici nije realizirana jer je JNA 1. studenog pokretala snage što je hrvatska strana interpretirala kao završne pripreme za osvajanje područja južno od Bosuta te blokiranje Vinkovaca s juga. Procjene su bile točne, jer se Divizija spremala za prelazak Bosuta i zauzimanje Nijemaca, Komletinaca i Otoka, a u konačnici i Privlake. Izrađen je plan pod

³⁹⁶HDA-1745-1.2.446.0021 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 29. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

³⁹⁷HDA-1745-1.2.449.0025 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 30. 10. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00.

³⁹⁸HDA-1745-1.2.455.0066 Zapovjedništvo Operativne grupe Vukovar – Vinkovci – Županja Str. Pov. Br. 525-122-69/91 Molba od 31. 10. 1991.; HDA-1745-1.2.455.0055 Štab.

³⁹⁹HDA-1745-1.2.458.0027 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 1.11.1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

⁴⁰⁰HDA-1745-1.2.458.0022 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 1.11.1991. u vremenu od 06,00 – 12,00 sati.

nazivom *Bosutske šume*, a dio plana bilo je i osvajanje Bogdanovaca. Napad je trebao započeti 29. listopada, a zauzećem Bogdanovaca 2. pgmbr i 130. mtbr trebale su iz Mirkovaca i Cerića napasti Nuštar.⁴⁰¹

Zrakoplovi JNA nekoliko su puta nadlijetali vinkovačku općinu 2. studenog te napali područje sela Otok, gdje je stradao jedan pripadnik Hrvatske vojske, a trojica u ranjena. Zrakoplovi su u popodnevnim satima primijećeni u borbenom letu te su djelovali prema južnim dijelovima grada na naselje *Kanovci*, a nešto kasnije i na Jarminu i voćnjak *Borinci*. Oko 8.30 neprijatelj je započeo minobacački, artiljerijski i raketni napad na grad. U napadu je oštećena trafostanica, uslijed čega je naselje *Papuk* ostalo bez električne energije. Tijekom dana bez električne energije ostat će i Privlaka i Otok, a u prekidu su bile i telefonske veze Vinkovci – Rokovci. Istovremeno su trajale borbe u predjelu grada *Mala Bosna*, gdje je poginuo jedan vojnik, a trojica su bila ranjena.⁴⁰² Od 18.00 do 6.00 idućeg jutra trajao je intenzivan oružani napad VBR-ovima i minobacačima iz Mirkovaca.⁴⁰³ U artiljerijskim napadima na grad, Nuštar i Jarminu, 2. studenog, poginule su četiri osobe, 11-ero je teže ranjenih, a troje lakše ranjeno.⁴⁰⁴ Tog je dana JNA pokrenula i napad na Bogdanovce, koji je trebao započeti 29. listopada, a istovremeno su hrvatske snage napale Cerić umjesto Ostrova. Za napad na Cerić bili su angažirani Žuti mravi te 2. četa za specijalno djelovanje iz Zagreba, dok je vod 2. bataljuna 3. brigade na položaju Sveta Ana osiguravao napad od intervencije JNA s pravca Henrikovaca. Jedan vod samostalne čete 109. brigade te Posebne jedinice PU Vinkovci bili su u pričuvi, a potporu je pružala baterija haubica 105 mm iz 109. brigade te minobacački vod 2. bataljuna 3. brigade ZNG. Napad je bio neuspješan, poginuo je jedan vojnik, a ranjena supetorica. Gubici JNA bili su procijenjeni na pet tenkova, jedan oklopni transporter te jedan zrakoplov. Tog je dana palo naselje Lužac u Vukovaru. Njegovim padom opet će se pojaviti ideja za deblokadu Vukovara.⁴⁰⁵

U 13.00 3. studenog započeo je iz pravca Đeletovaca minobacački napad na Nijemce. U napadu je poginula jedna osoba, a nekoliko je ranjeno.⁴⁰⁶ Na području grada tih dana borbe

⁴⁰¹Marijan 2013, 182.

⁴⁰²HDA-1745-1.2.454.0018 Općina Vinkovci SNO COB Broj: 08-3130/1-91 Izvješće za dan 2.11.1991. godine od 08,00 do 18,00 sati.

⁴⁰³HDA-1745-1.2.458.0032 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 2./3.11.1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

⁴⁰⁴HDA-1745-1.2.458.0019 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 02. 11. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati.

⁴⁰⁵Marijan 2013, 184.

⁴⁰⁶HDA-1745-1.2.458.0033 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 3.11.1991. godine u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

su se intenzivirale u naselju *Mala Bosna* koje je bilo napadano iz Mirkovaca i Cerića. U večernjim satima od posljedica eksplozije minobacačke granate došlo je do požara na objektu dječjeg doma „Laure Klajn“. Istovremeno je trajao i napad na Otok iz pravca Orolika. U tom napadu stradala je jedna osoba, a ranjeno je četvero ljudi.⁴⁰⁷

Od 6.00 do 18.00 sati 4. studenog trajao je oružani napad iz VBR-a i minobacača na Vinkovce. Napad je pokrenut iz smjera Mirkovaca. Istovremeno su i vojni zrakoplovi u više navrata bombardirali grad. Minobacački i raketni napad na šire područje grada nastavljen je i u noći. U 2.00 započeo je novi napad VBR-a. Manjim intenzitetom, u gotovo pravilnim razmacima od tridesetak minuta, ispaljivano je po nekoliko raketa. Oko 1.00 vojni helikopter nadlijetao je ekonomiju *Sopot* te ju osvjetljavao reflektorom. Vjerojatno su snage JNA razmatrale mogućnost razvlačenja obrane grada.⁴⁰⁸

Artiljerijski napad po svim dijelovima grada iz pravca Mirkovaca nastavljen je čitavog 5. studenog.⁴⁰⁹ Od 10.30 do 11.00 sati trajao je i artiljerijski napad iz Orolika na Otok.⁴¹⁰ Napad VBR-om izvršen je i na Privlaku. Kraj voćnjaka *Borinci* pronađene su tri neeksplozirane kazetne bombe. Pobunjeni Srbi iz pravca *Vrapčaneprema Jošinama* djelovali su maljutkama, pritom spaljujući kukuruz, a potom su preko tog terena potjerali svinje, vjerojatno provjeravajući imali li mina.⁴¹¹ U večernjim satima, uz artiljerijski i raketni napad iz Mirkovaca, trajao je i pješački napad na *Gortanovo naselje*, koji je odbijen.⁴¹² Hrvatske su snage odgovorile topničkom paljbom na položaje JNA, a nekoliko je granata poletjelo i prema Šidu. U granatiranju Šida poginula su četiri civila, a ranjeno je njih 13. Napad na Šid nije Hrvatskoj išao na ruku, pogotovo jer se dogodio kada su pregovori o Jugoslaviji u Haagu bili u najosjetljivijoj fazi. Izaslanik glavnog tajnika UN-a Cyrus Vance sa suradnicima je posjetio Šid.⁴¹³

⁴⁰⁷HDA-1745-1.2.458.0025 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 03. na 04. 11. 1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00.

⁴⁰⁸HDA-1745-1.2.459.0009 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 4.11.1991. u vremenu od 06,00 – 18,00 sati.

⁴⁰⁹HDA-1745-1.2.460.0066 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 05. 11. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00 sati.

⁴¹⁰HDA-1745-1.2.460.0009 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 05. 11. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati.

⁴¹¹HDA-1745-1.2.461.0045 Općina Vinkovci Centar obavješćivanja Broj: 08-3154/1-91 Izvješće za dan 05. 11. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 18,00 sati.

⁴¹²HDA-1745-1.2.461.0021 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 5./6. 11. 1991. godine u vremenu od 18,00 – 06,00 sati.

⁴¹³Marijan 2013, 185.

Gorinšek je tog dana zapovijedio OG-u da u što kraćem roku deblokira Vukovar. Grupi je za te potrebe dodijeljena 3. brigada bez tenkovske čete. U noći sa 6. na 7. studenoga brigada se trebala okupiti u zaleđu Vinkovaca u Mikanovcima, Retkovcima, Prkovcima i Šiškovcima. Okupljanje brigade kasnilo je jedan dan. Problem brigade bio je što nije imala znatan dio osobne opreme te je bila bez streljiva za minobacačke 82 i 120 mm i topove 76 mm. U sastav OG-a 6. studenog dragovoljno je došlo 97 policajaca iz Donjeg Miholjca, Osijeka i Našica koji su htjeli pomoći Vukovaru. S položaja u Jarmini i Ivankovu počelo je izvlačenje dvije čete 1. bataljuna 122. brigade u Đakovo, a jedna je četa zadržana u Jarmini do dolaska novih snaga. Obranu pravaca Nijemci – Komletinci – Privlaka – Andrijaševci – Retkovci i Nuštar – Jarmina – Mikanovci držala je 109. brigada. Glavni je stožer planirao angažirati na vinkovačkom području 108. brigadu, ali se od toga odustalo. U Vinkovce je tada stigla iz Slavenskog Broda inženjerijska četa 37. inženjerijsko-pontonirskog bataljuna. Ona je pridodana 109. brigadi te je „određena za nositelja inženjerijskog osiguranja predstojećeg prodora hrvatskih snaga.“⁴¹⁴

Potpukovnik Dedaković odredio je objekte napada podređenim snagama 4. studenog. Za pripremu imali su dva dana. Početak napada trebao je biti 18.00 6. studenog. Zauzimanje Henrikovaca podređeno je 3. bataljunu 3. brigade, a 109. brigada dobila je zadatak zauzimanja Mirkovaca. Posebna jedinica PU Varaždin imala je zauzeti Karadžićevo i Gaboš. S obzirom na to da je postojao strah da će Tuzlanski korpus nasilno prijeći Savu, Dedaković je izdao dvije od tri prethodno najavljene zapovijedi. U toku 7. studenog 3. bataljun 3. brigade s ojačanjem imao je zauzeti Henrikovce, a 109. brigada trebala je do 9. studenog pojačati obrambene crte neposredno oko grada te područje Vrapčane zaposjesti i utvrditi za obranu.⁴¹⁵

Napad na rubne dijelove grada, ponajviše *Malu Bosnu*, *Zagrebački blok* i *Radićev blok* nastavljen je i 6. studenog. Tog je dana iz VBR-a pogođen stup niskonaponske mreže te je tako oštećena vodovodna mreža što je prouzročilo nedostatak električne energije i vode u dijelovima grada.⁴¹⁶

Napad 3. bataljuna 3. brigade na Henrikovce dogodio se 8. studenoga. Napad je završio bezuspješno, a prilikom povratka u Nuštar od minobacačke je granate poginuo jedan gardist, a ranjeno je njih 11-ero. Zapovijed za napad na Karadžićevo napisana je istog dana.

⁴¹⁴Marijan 2013, 185.

⁴¹⁵Ibid, 188.

⁴¹⁶HDA-1745-1.2.462.0031 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 06. 11. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00.

Od napada na Gaboš se odustalo, ali zapovjednik Posebne jedinice PU Varaždin Goran Mihelić smatrao je kako je moguće zauzeti Karadžićevo. S jednim vodom 1. bataljuna 109. brigade iz Ivankova je pojačana četa varaždinskih policajaca. Manje snage 12. pmbr branile su Karadžićevo.⁴¹⁷ Petrinović ističe kako se nekoliko dana ranije u 109. brigadi pojavila skupina Europljana koja „se predstavila kao ratni profesionalci koji su prošli mnoga ratišta, a željeli su pristupiti brigadi“. Petrinović je sumnjao da se radi o plaćenicima te im je dao zadatak da u roku od 10 dana zauzmu Karadžićevo, ili stvore uvjete za zauzimanje sela. O tome jesu li sudjelovali u napadu na selo, Petrinović ne piše.⁴¹⁸ Napad na Karadžićevo 9. studenoga usprkos iznimnom naporu varaždinskih policajca nije uspio. Poginula supetorica policajaca, jedan je ranjen i zarobljen te je on razmijenjen u svibnju sljedeće godine. JNA u borbi za selo nije imala poginulih, a izgleda da je znala da će se napad dogoditi. Iznad sela pogođen je zrakoplov Galeb G-4 koji se srušio u Bačkoj.⁴¹⁹

420

Karta br. 3: Zapadnosrijemsko bojište u studenom 1991.

⁴¹⁷Marijan 2013, 188-189.

⁴¹⁸Virc 2011 126.

⁴¹⁹Marijan 2013, 189-190.

⁴²⁰ Davor Marijan, *Domovinski rat.*, (Zagreb: Despot infinitus; Hrvatski institut za povijest, 2016.), 432. Dalje u radu: Marijan 2016.

13.2. Drugi pokušaj proboja za Vukovar

JNA je napala i osvojila Bogdanovce 11. studenoga. Time je nestao i zadnji tračak nade za deblokadu Vukovara. Zapovjedništvo OZ Osijek i dalje je nastojalo deblokirati taj grad. OG-u u Vinkovcima pridodana je „3. brigada, 105. brigada iz Bjelovara, 1. bataljun 132. i 1. bataljun 122. brigade, vod haubica 155 mm, samohodni višecjevni lanser raketa 128 mm *Oganj*, pionirska četa i inženjerijski vod 37. inženjerijsko-pontonirskog bataljuna iz Slavanskog Broda“. Sve su snage u podne 11. studenog pridodane OG-u, osim 105. brigade. Njezin dolazak najavljen je tijekom 12. studenoga. Jedina djelatna brigada na području bila je 3. brigada, koja je imala ozbiljne unutarnje probleme. Daleko veće probleme imala je 105. brigada, koja se krajem listopada djelomično raspala na zapadnoslavonskom bojištu, a odabrana je za slanje u istočnu Slavoniju jer je u tom trenutku bila jedina brigada u državi koja nije bila angažirana u bojnim zadaćama. OG procijenila je kako se „na pravcu Nuštar – Marinci – Bogdanovci – Vukovar nalaze dva oklopno-mehanizirana bataljuna, a na bokovima snage jačine do jedne mehanizirane brigade, jedne brigade TO Srbije, oko 1500 pobunjenih Srba uz vrlo jaku topničko-raketnu i zrakoplovnu potporu“. Realna procjena JNA na zahvatu pravca Vukovar – Nuštar – Marinci u 2. pmbr, dijelovima 130. mtrbr, 12. pmbr te 211. okbr bilo je najmanje 4500 ljudi s više od 200 oklopnih borbenih vozila. Deblokada Vukovara planirana je na dva osnovna pravca: Nuštar – Marinci – Bogdanovci – Vukovar te Nuštar – Henrikovci – Marinci. Prvi postroj bio je sastavljen od 1. i 3. bataljuna 3. brigade ZNG-a s tenkovskom četom 109. brigade od 13 tenkova. Zadaća prvog postroja bilo je zauzimanje Henrikovaca, Vidovaca, Marince i Lipice. Sastav drugog postroja činili su 5. bataljun i mehanizirana četa 3. brigade. Oni su trebali pružiti pomoć prvom postroju, a prema potrebi djelovati na pravcu Marinci – Bogdanovci. Čete za specijalno djelovanje PU Osijek i Vinkovci predviđene su za osiguranje bokova glavnih snaga te onemogućavanje intervencije oklopno-mehaniziranih snaga. Njih su pomagale i „četa za specijalnu namjenu GSHV, samostalna četa, diverzantska četa i diverzantska grupa 109. brigade, diverzantska grupa Narodne zaštite iz Otoka, 4. četa 3. bataljuna 3. brigade ZNG-a, 1. bataljun 122. brigade, Zrakoplovni vod i vod 109. brigade iz Nuštra“. Bogdanovcima je trebala ovladati 105. brigada, a potom je trebala zaposjesti obranu na dijelu između Vukovara i Borova Naselja. Za razminiranje i pravljenje prolaza kroz minska polja određena je četa 37. inženjerijskog pontonirskog bataljuna. Napad je zakazan za 5.30 13. studenoga, a snage na bokovima trebale

su biti spremne i ranije. Plan je bio kompliciran, a snage su krivo procijenjene, kako neprijateljske, tako i vlastite.⁴²¹

Borbe za deblokadu započele su navečer 12. studenog. Angažirano ljudstvo već je u početku davalo do znanja kako misli da napad neće uspjeti. Hrvatske su snage uspjele samo djelomično blokirati pravac Pačetin – rijeka Vuka – Marinci – Henrikovci – Petrovci – Mirkovci, a dio postrojbi napustio je svoje položaje i odbio sudjelovati u napadu. Najavljena 105. brigada nije ni došla. Posade tenkova odbile su dovesti tenkove u Nuštar, a njihov primjer slijedila je i mehanizirana četa, koja se ipak predomisli i kasnije pojavila u Nuštru. Tenkovi su 14. studenoga pridodani 109. brigadi, koja je tijekom dana pojačana s tri nova M-84 tenka.⁴²²

Tijekom noći s 13. na 14. studenog u većim vremenskim razmacima neprijatelj je iz Mirkovaca ispaljivao minobacačke granate po sjeveroistočnom dijelu grada. Neprijateljske snage otvarale su i mitraljesku vatru na položaje hrvatskih snaga u *Maloj Bosni*, Ulici Bana Josipa Jelačića te *Radićevom bloku*.⁴²³ Artiljerijski napad nastavljen je i tijekom dana, kao i nadlijetanje vojnih zrakoplova, koji su u 12.25 borbeno djelovali raketirajući bivšu zgradu *Dom JNA*, gdje je bila smještena Specijalna jedinica Policije. Minobacački napad tog je dana izvršen i na Privlaku. Avijacija JNA raketirala je položaje Hrvatske vojske u Nijemcima, gdje su dva pripadnika HV-a smrtno stradala. Protuzračna obrana Vinkovaca pogodila je jedan zrakoplov tipa „MIG“ koji je pao „negdje oko Jankovaca“. Pored željezničke pruge Nuštar – Bršadin od nagazne protupješađijske mine smrtno su stradala dva pripadnika ATJ PU Vinkovci, a teže ozljede zadobio je jedan pripadnik iste jedinice.⁴²⁴ Raketni je napad bio posebno žestok između 18.00 i 20.00, a istovremeno se otvarala i jaka vatra iz lako pješačkog naoružanja po *Maloj Bosni*. Ostatak noći bio je relativno miran zbog obilne kiše.

Tijekom 14. studenoga hrvatske su snage zaposjele područja Zidina i Svete Ane, a držale su i pod kontrolom željezničku postaju Bršadin. Tijekom dana hrvatske su snage brojale dvoje poginulih. Uvečer istog dana počela je pristizati i 105. brigada. Ona je stigla bez zapovjednika i zamjenika zapovjednika brigade te bez baterije haubica 105 mm. Razmještena je u području đakovačkih sela te je logistički oslonjena na 122. brigadu. Gorinšek će zaključiti

⁴²¹Ibid, 190-191.

⁴²²Ibid, 192.

⁴²³HDA-1745-1.2.479.0047 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 13/14. 11. 1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00.

⁴²⁴HDA-1745-1.2.480.0027 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 14. 11. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati.

18. studenog da 105. brigada ne može izvršiti ni zadatke obrane, a kamoli ići u proboj k Vukovaru.⁴²⁵

Gorinšek je nakon neuspjelog proboja od Kriznog štaba Đakovo i od 122. brigade tražio što veći broj dobrovoljaca. Istovremeno je dobrovoljce tražio i Dedaković, koji je kontaktirao i čelnika HSP-a i HOS-a Dobroslava Paragu. Vodstvo HSP-a je tada uputilo i poziv na mobilizaciju svojih članova radi odlaska na prve linije. Na poziv je reagirao i ministar obrane Gojko Šušak koji se obratio medijima rekavši da je samo predsjednik ovlašten za davanje naloga za mobilizaciju.⁴²⁶

Iako neuspješan, pokušaj proboja nagnao je generala Panića da naredi Novosadskom korpusu da 211. okbr i 12. i 51. mbr drži spremne za odbijanje hrvatskih napada s „pravca Nemetin – Sarvaš i s pravca Osijek – Stara Tenja, Laslovo – Palača i Ostrovo – Tordinci“. Istovremeno su u Zapovjedništvo OZ Osijek stigle netočne vijesti o padu Borova Naselja. To bi značilo da je JNA oslobodila jednu brigadu s oko 70 tenkova i usmjerila je k Osijeku. Stanje u OZ Osijek bilo je veoma teško. Treća brigada praktično se raspala i više nije postojala kao postrojba. Uzrok njezina raspada bili su samovolja i nespremnost njezinog ljudstva i časnika za borbu. Gorinšek je potom osobno s časnicima 3. brigade poduzeo mjere za njezino sređivanje te je spojio 2. i 5. bataljun u novi 2. bataljun pod zapovjedništvom zapovjednika 5. bataljuna. Novi bataljun trebao se vratiti u Nuštar do 20.00 16. studenoga. Pridodane snage iz 107., 122. i 132. brigade vratile su se u matične brigade. Tih se dana dogodila i jedna važna smjena. S mjesta zapovjednika OG smijenjen je Dedaković, a na njegovo je mjesto 15. studenoga postavljen Vrbanac. Dedaković je premješten u Glavni stožer u Zagreb. Obrana Vukovara bila je sve slabija te su joj posljednji sati odbrojavani.⁴²⁷

13. 3. Bosutske šume

Potencijalni prelazak JNA preko Save i prodor pravcem Lipovac – Županja konstantno je razmatran u zapovjedništvima HV-a u Osijeku i Vinkovcima. Autoput Zagreb – Beograd je po zapovijedi od 23. listopada na potezu između sela Lipovac i Batrovci trebao biti inženjerijski zapriječen, a ulazi u šume oko Nijemaca, Podgrađa, Lipovca i Apševca minirani protupješačkim minama. Gardijska je divizija 25. listopada postavila ultimatum Strošincima da se preda. Gorinšek je, čim je saznao da predstavnici Županje pregovaraju s JNA, zabranio

⁴²⁵Marijan 2013, 192-195.

⁴²⁶Ibid, 195.

⁴²⁷Ibid, 195-198.

pregovore. GSHV je potom naredio utvrđivanje Županje i pripremu snaga iz Slavanskog Broda i Đakova bude li potrebno. JNA je potom 27. listopada topništvom iz Ilinaca napala hrvatske snage u Lipovcu. Dedaković je u selo poslao specijalnu policiju iz Vinkovaca te vod 109. brigade iz Nijemaca. Taj je napad bio najava operacije koju je spremala 1. pgmd, a operacija se zvala *Bosutske šume*. S glavnim snagama Divizija je planirala zauzeti Nijemce, Komletince i Otok, a potom i Privlaku, dok je s pomoćnim snagama planirala zauzeti Apševce i Podgrađe. Ona je trebala započeti u noći s 1. na 2. studenoga, ali je odgođena za više od 10 dana. Dedaković je u Apševce poslao s jednim vodom pojačani 1. bataljun 131. brigade. Zapovjednik bataljuna preuzeo je zapovijedanje i koordinaciju obrane na području Lipovca, Apševaca i Podgrađa. Angažirana je i četa 37. inženjerijsko-pontonirskog bataljuna iz Slavanskog Broda. OG je planirao preventivno napasti Jamenu u Vojvodini, ali napad se nije dogodio jer je dio angažiranih snaga odbijao djelovati izvan granica Republike Hrvatske. Problem je riješen isključenjem električne energije. Dedaković je potencijalnu opasnost iz Brčkog planirao riješiti rušenjem mosta na Savi, ali to je spriječio predsjednik SO Županja koji je zvao predsjednika Tuđmana te tražio da se most ne ruši, osim u slučaju da ga Tuzlanski korpus pokuša prijeći. Do napada i dalje nije dolazilo, ali on se očekivao. Dana 9. studenog na hrvatsku je stranu prebjegao oficir JNA koji je dao podatak kako su prema Šidu i Tovarniku krenule tri pješačke brigade koje su dobile zadatak nasilnog prelaska Bosuta. Njihov dolazak na bojišnicu očekivan je navečer 10. studenoga. U tijeku je bilo dovođenje 80. mtbr iz Kragujevca. Dio nje ušao je u sastav Divizije, a drugi dio u sastav Operativne grupe Jug. Dana 10. studenog prihvaćen je potporučnik koji je prebjegao iz 3. pmbr. On je rekao kako se brigada sprema za nasilni prelazak Bosuta. Tog je dana general Panić naredio Diviziji da slobodne snage pripremi za „naredna dejstva“. Bataljun minobacača 120 mm 46. partizanske divizije trebao je zaposjesti vatreni položaj u Batrovcima te biti spreman za djelovanje po Lipovcu i Apševcima i zahvatiti autoceste k Spačvi. Istovremeno su naređena i izviđanja iz zraka zapadno od linije Osijek – Vinkovci – Županja. 152. mabr je naredio da bude spremna podržati obranu pravca Vinkovci – Mirkovci, a trebala je biti i spremna za napad po području sela i motela Spačva, Nuštru i Borincima.⁴²⁸

Prvi je na red došao Lipovac. Lipovac je napadnut topništvom 11. studenog. Nakon toga uslijedio je i neuspješan pješački napad na selo. Napad Divizije i dalje nije počeo, a Panić je naredio da se napad realizira 15. studenoga. Napad se temeljio na zamisli generala Arandelovića od 28. listopada. Pravci napada ostali su isti, kao i dio snaga koji se planirao

⁴²⁸Ibid, 198-201.

angažirati. Za napad je umjesto 46. partizanske divizije angažirana 252. okbr. Ona je napadala Lipovac i Apševce, a Nijemce i Podgrađe je napadala 3. pgmbr ojačana 2. bataljunom i vodom inženjerije 80. mtbr, dok je 1. pgmbr dobila zadatak napasti Privlaku iz pravca Jankovaca. Divizija je napad pokrenula ujutro 15. studenoga. Nakon topničke pripreme i zrakoplovnog napada 252. okbr nasrnula je na Lipovac i Apševce. Brigada je napala s relativno malim snagama. Radilo se o desetak tenkova praćenih pješastvom. U Apševce su ušli bez problema, ali su pred Lipovcem kratko stali pred minskim poljem. Minsko je polje brzo razminirala njezina inženjerija. Pripadnici 131. brigade tvrdili su kako će odbaciti napadače, a Gorinšek im je poslao protuoklopnu skupinu 122. brigade. Ujutro 16. studenoga u Zapovjedništvu OZ Osijek saznali su kako je situacija potpuno drukčija od onakve kakvom su je opisali dan ranije. Snage 131. brigade povlačile su se u rasulu, za sobom ostavljajući protuoklopna sredstva, a dio ljudi utopio se u Bosutu prilikom potapljanja pretovarenog čamca. Pripadnici 131. brigade odbili su se vratiti na položaje. Gorinšek je tada namjeravao dovesti jaku 108. brigadu iz Slavonskog Broda. Njoj je naređeno da se izvuče s novogradiškog dijela zapadnoslavonskog bojišta te da se premjesti u područje Velika Kopanica – Beravci. Brigada je dobila naredbu da tri tenka M-84 s dvije posade pridoda OG. Brigada je u to vrijeme bila pod dvojnim zapovijedanjem jer je bila pridodana i OG Posavina koja je bila u sastavu OZ Zagreb pa do njezinog izvlačenja nije došlo.⁴²⁹

Istovremeno je započela topnička priprema po prednjoj crti i dubini obrane 109. brigade te napad 3. pgmbr iz Ilinaca i Đeletovaca na Nijemce i Podgrađe. Oko 100 ljudi iz 2. bataljuna 109. brigade branilo je Nijemce, dok su Podgrađe branile još manje snage 1. bataljuna 131. brigade. Mehanizirani bataljun 3. proleterske brigade s motorizanom četom i vodom inženjerije 80. motorizirane brigade s lakoćom je zauzeo Podgrađe. Most na Bosutu u Podgrađu bio je miniran, ali nije srušen jer je jedan podoficir uspio presjeći štapin koji je trebao aktivirati eksploziv. Tako je JNA zauzimanjem Podgrađa prešla Bosut te ozbiljno ugrozila obranu dijelova 2. bataljuna 109. brigade u Nijemcima. Hrvatske snage u Nijemcima nisu očekivale napad s te strane već iz pravca Đeletovaca. Iz pravca Đeletovaca zbilja je došao napad dijela 3. proleterske mehanizirane brigade te oslabljenog 2. bataljuna 80. motorizirane brigade s pionirskom četom inženjerijskog bataljuna iste brigade. JNA je do sumraka zauzela dio sela na istočnoj obali Bosuta, a prijelaz preko rijeke onemogućen je rušenjem mosta.⁴³⁰ Zapovjednik 109. brigade Petrinović tvrdi kako je 15. studenoga dobio

⁴²⁹Ibid, 202.

⁴³⁰Ibid, 203.

obavijest od zapovjednika OZ Osijek kako će jedna bojna 105. brigade s oklopno-mehaniziranom četom ojačati obranu pravca Nijemci – Privlaka. Ta je brigada stigla tek 17. studenoga u popodnevnim satima kada je za Nijemce već bilo prekasno.⁴³¹ U Nijemce je ipak 15. studenoga stigao vod 2. bataljuna 109. brigada te vod HOS-a pa je obrana sela narasla na oko 200 ljudi. Divizija je u prvom danu napada okupirala Apševce, Podgrađe, dio Nijemaca, blokirala je Lipovac i stavila pod kontrolu komunikaciju Morović – Jamena. Zabilježila je tri poginula te 22 ranjena. Gorinšek je nastojao novonastalu krizu na južnom dijelu bojišta ublažiti slanjem 105. brigade. Jedan bataljun 105. brigade ojačan oruđima i protuoklopnim oružjem poslan je u protunapad da izbací neprijatelja iz zauzetih sela, „te organizira obranu u području Lipovac – Apševci – Jasinje Jaz, po dubini motel Spačva – Panjik (kota 80)“, a trebalo je u zonu obrane bataljuna 105. brigade uključiti i postojeće snage 131. brigade. Protiv dezertera je trebalo u krajnjem slučaju i uporabiti oružje. Drugi je bataljun 105. brigade trebao ojačati obranu Nijemaca, Komletinaca i Privlake, a u pričuvi je trebao biti i treći bataljun. Gorinšek u trenutku pisanja naredbe nije znao da je 105. brigada stigla bez 3. bataljuna i s nepotpunim 1. i 2. bataljunom. Zadaće postrojba nije mogla izvršiti. Tijekom noći Zapovjedništvo 131. brigade skupilo je za protunapad snage jačine osam-devet vodova iz različitih postrojbi brigade, policije i susjednih općina. Dio vojnika odbio je zapovijed za protunapad što je dovelo do odustajanja od pothvata. Tijekom 16. studenoga 252. okbr se zaustavila nakon što je izvršila zadaću te došla pred područje šume Spačve. Predah je iskoristila 131. brigada HV-a tako što je zapriječila pravce u dubinu županjske općine i pokušala je konsolidirati dijelove snaga koje su se povukle iz izgubljenih sela. Do idućeg je jutro obrana organizirana na rijeci Spačvi, a 131. brigada porušila je sve objekte na rijekama, napravila prepreke te se pripremila za odsudnu obranu. Zbog mogućeg napada JNA iz Bosne srušen je most na Savi kod Gunje. Dana 16. studenog Gardijska je divizija zauzela Lipovac, a sa snagama iz Podgrađa napala je Nijemce te okupirala dio sela. Gubici Divizije bili su trojica mrtvih te 18 ranjenih vojnika. Petrinović je planirao 2. bataljunom pojačati obranu Nijemaca, ali to nije uspio. Gorinšek je tražio od OG-a da vrati položaje izgubljene 15. studenog, ali to je u tom trenutku bilo nemoguće. Dana 17. studenog Gardijska je divizija ovladala Nijemcima i Donjim Novim Selom, a hrvatske su se snage povukle prema Spačvanskim šumama i Komletincima. Divizija je tog dana izgubila petoricu vojnika. Moral branitelja bio je nizak, a tome nije pomogao ni neuspješan protunapad na JNA u Donjem Novom Selu. Put prema Privlaci i Otoku Zapovjedništvo OG-a nastojalo je zatvoriti postavljanjem obrane ispred

⁴³¹Virc 2011, 130.

Komletinaca na dijelu od Bosuta do Spačvanskih šuma te angažiranjem po jednog bataljuna 105. i 109. brigade. Dana 18. studenog Vrbanac je zapovijedio 109. brigadi da uspostavi izdvojeno zapovjedno mjesto u Otoku te organizira suradnju sa 105. brigadom i 37. inženjerijsko-pontonirskim bataljunom. U Vrbanju je istureno zapovjedno mjesto te je grupiranje jače pričuve organizirala 131. brigada. Ona je pazila da ne bude iznenađenja s pravca sela Jamena i Strošinci. Zapovjedništvo OZ-a strahovalo je da JNA planira između Vinkovaca i Borinaca i pravca Cerić – Ivankovo presijeći vinkovačku depresiju te se spojiti sa snagama 12. proleterske mehanizirane brigade južno od Osijeka. Pojačavanje jedinica JNA primijetilo se u Ceriću i Mirkovcima. Radilo se o izvlačenju 130. motorizirane brigade te uvođenju 453. mehanizirane brigade u raspored Divizije, a povremena topnička paljba po gradu smatrana je pripremom za napad. Istovremeno su hrvatske snage pokušale izvesti protunapad na Donje Novo Selo, Nijemce i Podgrađe. Protunapad započeo je 20. studenog, a završio je debaklom. Iako je GS mislio kako hrvatske snage mogu osloboditi okupirana područja, one su se jedino mogle braniti. Tih su dana pali i Ernestinovo, Stari i Novi Seleš te Laslovo.⁴³²

14. KONSOLIDACIJA BOJIŠTA

Padom Nijemaca situacija na vinkovačkom bojištu postala je kritična. Dana 20. studenog propao je planirani protunapad na Nijemce, što je rezultiralo kaosom, kako u liniji zapovijedanja, tako i među vojnicima. Zapovjednik 109. brigade Ivan Petrinović tvrdi kako ljudstvo 105. brigade nije htjelo ni krenuti u akciju te da je napalo ljudstvo postrojbe za posebne namjene MUP-a. Naime, pripadnici 105. brigade nisu htjeli sudjelovati u akcijama u kojima su sudjelovali *merčepovci* te su napustili položaje i vratili se u Otok. U to se vrijeme u Otoku našlo preko 300 ljudi i oko 20 borbenih vozila. Petrinović opisuje situaciju: „Pred sobom gledamo pijane ljude koji obijaju trgovine u potrazi za alkoholom“. Ipak, tog 20. studenog JNA nije iskoristila stanje i prodrla u Komletince i Otok. Petrinović je u razgovor s Vrbancem dogovorio da zapovjednik obrane tog područja bude zapovjednik bojne 109. brigade Ivan Grčić. Obrana Komletinaca tako je uspostavljena do noći. Istovremeno ni stanje u JNA nije bilo bajno. Jedanddevednaestogodišnjak predao se hrvatskim snagama te im je opisao česte sukobe vojnika JNA i pripadnika *Belih orlova*.⁴³³

⁴³²Ibid, 204-205.

⁴³³Virc 2011, 139-142.

Iako se procjenjivalo kako će JNA napasti, do napada nije dolazilo. 109. brigada u to je vrijeme bila razvučena na širokom prostoru, s nekoliko kritičnih točaka u zoni obrane. Posebno su kritični bili Nuštar i pravci Nijemci – Privlaka te Markušica – Ivankovo. Istodobno je s rješavanjem problema na pravcu Nijemci – Privlaka, brigada morala i nastaviti s uređenjem obrane grada, uporno braniti Nuštar te ne dopustiti njegov pad i što prije ustrojiti 4. bataljun. Zadaću obrane područja Trbušanci – Nova brana dobila je postrojba PU Vinkovci.⁴³⁴

Najpouzdanija postrojba OG-azasigurno je bila 109. brigada. Ona je dobila tenkove T-55 koji su pripadali 3. brigadi čije su ih posade napustile. Za obranu desnog boka 109. brigada dobila jetri stara željeznička vagona. S njima je planirala zakrčiti most na Bosutu između Privlake i Jankovaca. Zapovjednik OZ Osijek naredio je da se most zakrči, ali ne i ruši. Ipak, most je srušila jedna od postrojbi HV-a koja se u tom trenutku nalazila na tom području. Osim 109. brigade koja je branila šire područje grada, na južnom dijelu istočnohrvatskog ratišta djelovala je i 131. brigada. Ona je branila pojas Brčko – Strošinci, bez Gradišta i Apševca. Istovremeno je započelo osnivanje sektora Županja, koji su branile 131., 105., 139. i 108. brigada, a na čelo Sektora postavljen je brigadir Franjo Pejić. OG Vukovar, Vinkovci, Županja preimenovana je u OG Vukovar, a zona djelovanja bile su općine Vinkovci i Đakovo. U sastavu OG-a bili su dijelovi 105. brigade, 109., 122. i 124. brigada, a privremeno i 3. brigada. Zapovjednik je bio Vinko Vrbanac. Skupina HOS-a, oko 250 ljudi, podijeljena je u pet vodova koji su pridodani 105., 109. i 131. brigadi.⁴³⁵

Iako je vladalo operativno zatišje, JNA i pobunjeni Srbi povremeno su granatirali hrvatske položaje. Tijekom noći s 21. na 22. studenog čula se povremena rafalna i pojedinačna paljba iz pješadijskog naoružanja na *Malu Bosnu* iz pravca Mirkovaca. Neprijatelj je otvarao vatru iz lakog i teškog pješadijskog naoružanja na hrvatske položaje u Nuštru, Jarmini i Komletincima, a povremeno su ispaljivali i tenkovske granate te minobacačke mine.⁴³⁶

Pobunjeni Srbi i JNA nisu poštovali primirje ni u toku prijepodneva 22. studenog. Tada su iz lakog i teškog pješadijskog naoružanja povremeno pucali iz svojih uporišta u Marincima, Henrikovcima i Ceriću na Nuštar, a iz Pačetina su povremeno ispaljivali i

⁴³⁴Virc 2011, 142-143.

⁴³⁵Marijan, 2013, 208-210.

⁴³⁶HDA-1745-1.2.492.0047 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 21. na 22. 11. 1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00 sati.

minobacačke mine. Na isti je način neprijatelj djelovao i na položaje hrvatskih snaga u Jarmini te po sjeveroistočnim i istočnim dijelovima Vinkovaca. JNA je vršila pregrupiranje snaga s vukovarskog bojišta na vinkovačko i osječko. U redovima Hrvatske vojske na vinkovačkom bojištu vladala je „dezorganizacija i neposluh, te bježanje sa borbenih položaja, a što je posebno očito od kako je otišao sa funkcije zapovjednika Operativne grupe Vinkovci, Vukovar i Županja pukovnik Mile Dedaković Jastrebo“. Artiljerija je imala vrlo malo municije, a stanje s protuoklopnim sredstvima bilo je vrlo loše. Borbeni moral hrvatskih snaga bio je na veoma niskom nivou, a novo zapovjedništvo nije uspjelo uspostaviti autoritet.⁴³⁷

Raketiranje Jarminine i *Male Bosne* nastavljeno je čitavu noć i jutro, a nastavljeno je i tijekom dana 23. studenog.⁴³⁸

Iako je jutro 24. studenog mirno prošlo, ostatak dana nije bio miran. U 13.30 započele su provokacije četnika iz Mirkovaca koji su „puštali četničke i srpske pjesme preko megafona“, a nakon toga otvorili vatru iz svih raspoloživih oružja iz smjera Mirkovaca. Snage JNA i pobunjenih Srba izvršile su iz Cerića i Mirkovaca artiljerijski napad na bolnicu i starački dom. Tom je prilikom u krugu bolnice zapaljen i kamion koji je za Đakovo trebao voziti medicinsku opremu.⁴³⁹ U 15.00 istog dana započeo je minobacački napad slabijeg intenziteta na područje X. MZ (*Slavija*) iz smjera Mirkovaca i Cerića.⁴⁴⁰

Predio grada *Mala Bosna*, koji je tjednima prva linija, bio je pod udarom snaga JNA i pobunjenih Srba cijelu noć s 24. na 25. studenog. U podne 25. studenog započeo je napad iz lakog pješadijskog naoružanja na predio *Mala Bosna*, koji je i ovog puta odbijen. U 15.45 iz Karadžićeva i Gaboša započeo je artiljerijski napad na Jarminu koji je trajao do 19.30. Snage JNA i pobunjenih Srba povremeno su ispaljivale minobacačke i topovske granate na Nuštar.⁴⁴¹ Iz Mirkovaca će i tijekom noći s 25. na 26. studenog biti ispaljivani kraći rafali.⁴⁴²

⁴³⁷HDA-1745-1.2.492.0008 PU Vinkovci Dežurna služba Dnevni operativni bilten za dan 22. 11. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00 sati.

⁴³⁸HDA-1745-1.2.493.0037 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 23. 11. 1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00 sati; HDA-1745-1.2.494.0040 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 23. 11. 1991. godine u vremenu od 12,00 do 18,00 sati.

⁴³⁹HDA-1745-1.2.495.0016 Općina Vinkovci Centar obavješćivanja od 24.11.1991.

⁴⁴⁰HDA-1745-1.2.496.0005 Općina Vinkovci Centar obavješćivanja Broj: 08-3486/1-91 Izvješće za dan 24.11.1991. u vremenu od 06,00 do 18,00 sati; HDA-1745-1.2.495.0011 Općina Vinkovci Centar obavješćivanja od 24.11.1991.

⁴⁴¹HDA-1745-1.2.497.0018 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 24. na 25. 11. 1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00; HDA-1745-1.2.497.0053 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 25. 11. 1991. godine u vremenu od 12,00 – 18,00 sati.

Minobacački napad na Jarminu ponovio se i oko podneva 26. studenog. Snage pobunjenih Srba i JNA u Mirkovcima pokušavale su probiti linije hrvatskih snaga u istočnom dijelu grada. Pobunjenici u Mirkovcima ispalili su nekoliko maljutki na područje grada, a potom su otpočeli i s minobacačkim napadom na naselje *Slavija*.⁴⁴³ U večernjim satima započeo je silovit napad raketama iz VBR-a na sve dijelove grada, a potom i artiljerijski napad na *Slaviju* i benzinsku crpku prema Nuštru. Uslijed napada došlo je do nestanka električne energije u cijelom gradu. Napad je dolazio iz Mirkovaca. Snage JNA i pobunjenih Srba u Mirkovcima napast će i *Radićev blok*, a tijekom cijele noći čula se pucnjava oko rubnih dijelova grada. Istovremeno je trajao i artiljerijski napad na Jarminu iz pravca Gaboša.⁴⁴⁴ Snage JNA i pobunjenih Srba forsirale su napad na Jarminu, odnosno liniju Jarmina – Ivankovo. Napadalo se iz Karadžićeva i Gaboša, a cilj je bio probijanje te linije i zauzimanje tog strateški značajnog položaja, čime bi se Vinkovci odsjekli od pozadine te bi se omogućilo napredovanje prema Rokovcima i Andrijaševcima. Kombinirani pješačko-tenkovski napad iz pobunjenih sela bio je odbijen.⁴⁴⁵

Ujutro 27. studenog čula se teška paljba iz smjera Cerića prema *Slaviji* i Nuštru. Tijekom dana trajao je minobacački napad na VIII MZ iz smjera Mirkovaca.⁴⁴⁶ Preko radijske veze saznalo se za mobilizaciju svih sposobnih muškaraca u selima između Vinkovaca i Osijeka i planovima za napad na liniju Jarmina – Ivankovo.⁴⁴⁷

U noći s 27. na 28. studenog JNA i pobunjeni Srbi otvorili su vatru na položaje Hrvatske vojske na cijeloj liniji fronte od Bosuta do Markušice i Podrinja. Dana 29. studenog na liniji je bilo samo sporadične paljbe. Oko 10.00 30. studenoga JNA i pobunjeni Srbi gađali su Vinkovce *maljutkama*. U tom je napadu izbio požar na neboderima u *Lapovcima*, koji je na sve 3 zgrade bio lokaliziran. Idući veći napad JNA i pobunjeni Srbi započeli su 1. prosinca na bosutskoj fronti. Topničkom su vatrom iz Orolika gađali Otok i Komletince, a iz Mirkovaca je

⁴⁴²HDA-1745-1.2.498.0033 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 25/26.11.1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00.

⁴⁴³HDA-1745-1.2.499.0011 Općina Vinkovci Centar obavješćivanja Broj: 08-3325/1-91 Izvješće za dan 26.11.1991. g. od 06,00 – 18,00 sati.

⁴⁴⁴HDA-1745-1.2.499.0007 Općina Vinkovci Centar obavješćivanja Broj: 08-3538/1-91 Izvješće za dan 26./27.11.1991. godine u vremenu od 18,00 do 06,00.

⁴⁴⁵HDA-1745-1.2.500.0029 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 26./27. 11. 1991. godine u vremenu od 18,00-06,00 sati.

⁴⁴⁶HDA-1745-1.2.501.0028 Općina Vinkovci Centar obavješćivanja Broj: 08-3352/1-91 Izvješće za dan 27.11.1991. u vremenu od 06,00 do 18,00 sati.

⁴⁴⁷HDA-1745-1.2.501.0022 PU Vinkovci Odjel za operativne poslove JS Operativno dežurstvo Dnevni operativni bilten za dan 27.11.1991. godine u vremenu od 06,00 do 12,00.

gađan grad. Tog je dana topovima napadnut i Nuštar. Topnički napad na Otok i Komletince ponovio se i 2. prosinca, a tog je dana i jedan zrakoplov JNA raketirao naselje *Mala Bosna*.⁴⁴⁸

Obrana Komletinaca tih je dana ojačana 2. bataljunom 105. brigade te jednom oklopno-mehaniziranom četom od sedam tenkova T-55 i s dvama borbenim vozilima pješništva.⁴⁴⁹ U utorak 3. svibnja gradom su odjekivale snažne detonacije koje su dolazile s fronta. Prema *Vinkovačkom listu* tog je dana ispaljeno gotovo 2000 mina, granata i raketa. Posebno žestokoj vatri bili su izloženi Komletinci i Otok.⁴⁵⁰ Pješačko-tenkovski napad na Komletince započeo je u 4.00 4. prosinca. Napad je išao trima pravcima. Topnički napad trajao je do 13.00, a u 14.00 započeo je pješački napad na selo. Obrana sela probijena je na dvama pravcima te je napadač uspio zauzeti nekoliko kuća na početku sela. Tada je krenuo protunapad hrvatskih snaga koji je natjerao neprijatelja na povlačenje iz sela. Bilanca hrvatskih snaga u borbama za selo bila je – osmorica poginulih pripadnika 105. brigade te dvojica poginula pripadnika HOS-a. Hrvatske su procjene govorile o 90 poginulih napadača, od čega je 63 završilo na vinkovačkoj patologiji.⁴⁵¹

To je bio posljednji pokušaj JNA i pobunjenih Srba da zauzmu Komletince. Nakon ovog napada JNA više nije bila u stanju izvoditi prodore. Relativan mir na vinkovačkom bojištu trajao je do 13. prosinca kada je na grad iz Mirkovaca palo osamdesetak projektila teškog kalibra. Tog je dana tučen i Nuštar. Tada su Vinkovce posjećivale misije europskih promatrača, a jednu od njih, koja je trebala krenuti prema Šidu, napali su četnici. Mirne dane na bojištu prekinuli su topnički i minobacački napadi duž linije fronta 18. prosinca. Topnički minobacački napadi ponovili su se i u idućim danima, a 22. prosinca agresor je izveo i nekoliko pješačkih napada. Jedan od njih išao je na Jarminu iz Karadžićeva, a drugi na Vinkovce iz Mirkovaca. Svi napadi bili su odbijeni. Idući su dani protekli u relativnom miru.⁴⁵² Prvi veći napad dogodio se u noći s 26. na 27. prosinca. Najžešći napad tih dana dogodio se 30. prosinca kada su JNA i pobunjeni Srbi napali cijelu liniju fronte. Napade su ponovili zadnji dan 1991. i prvi dan 1992. godine. Posljednjeg dana 1991. godine u Vinkovcima su boravili potpredsjednik Vlade Zdravko Tomac i general-bojnik ImraAgotić. U vrijeme početka pregovora u Sarajevu neprijatelj je i dalje topničkom vatrom napadao

⁴⁴⁸ „Kronologija ratnih dana“, *Vinkovački list*, 13.12.1991.

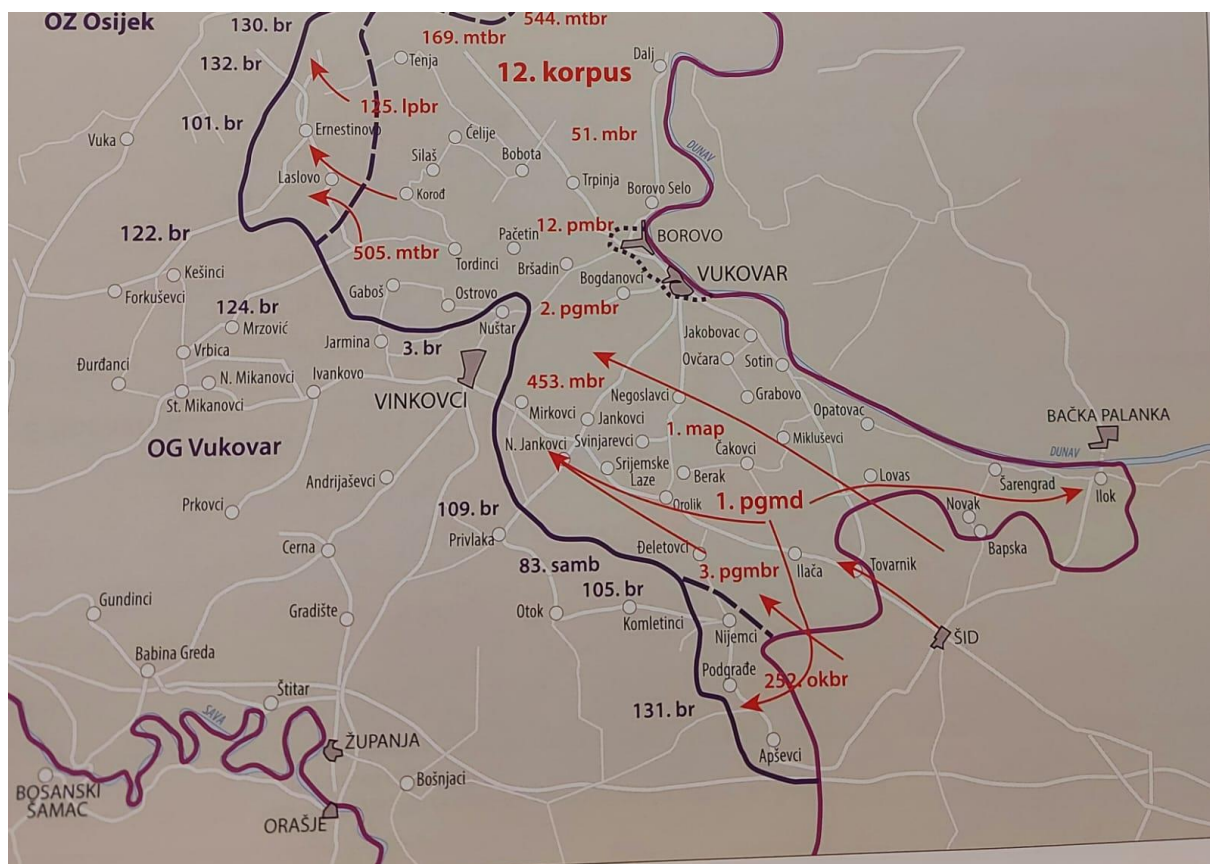
⁴⁴⁹ Danijel Petković, *Vinkovci i okolica u Domovinskom ratu.*, (Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci, 2019.), 65. Dalje u radu: Petković 2019

⁴⁵⁰ „Kronologija ratnih dana 3 – 5. prosinca 1991.“, *Vinkovački list*, 30.12.1991.

⁴⁵¹ Petković 2019, 65.

⁴⁵² „Kronologija ratnih dana 3 – 5. prosinca 1991.“, *Vinkovački list*, 30.12.1991.

Vinkovce.⁴⁵³ Dana 14. prosinca iz OG-a izdvojena je 3. brigada ZNG. Gardijska se divizija zadržala u zapadnom Srijemu te je stalno mijenjala angažirane snage. Do Sarajevskog primirja nije bilo većih pomaka na crti bojišta.⁴⁵⁴

Karta br. 4: Stanje na bojištu u studenom i prosincu 1991. godine

⁴⁵³ „Kronologija ratnih dana od 25. 12. 1991. – 17. 1. 1992.“, *Vinkovački list*, 24.1.1992.

⁴⁵⁴ Marijan 2016, 89.

15. POSLJEDICE

JNA i pobunjeni Srbi okupirali su 26 naselja (od 40) ili oko 39% površine Općine Vinkovci. Na okupiranom području živjelo je oko 27.100 stanovnika. Najveći dio stanovnika okupiranih područja protjeran je, a manji dio odveden u logore ili ubijen. Računa se da je s okupiranog područja protjerano, odvedeno u logore ili ubijeno 18.018 ljudi, odnosno 18,3% ukupnog stanovništva. Vinkovačka općina bilježila je mnogo veći gubitak stanovništva jer valja uračunati i one koji su napustili općinu zbog nemogućnosti življenja u njoj. Procjenjuje se da je općina izgubila 46.000 stanovnika, odnosno 47%.⁴⁵⁵U samom je gradu u najtežim danima bilo nešto više od 6000 stanovnika.⁴⁵⁶

Do 20. je studenog prema podacima iz sredine 1992. godine iz 3. brigade na području Srijema poginulo 188 vojnika. Od 188, njih 136 je poginulo u Vukovaru i Bogdanovcima, što znači da je na području Vinkovaca poginulo njih 52. Iz PU Varaždin poginuo je 21, dok supetorica policajaca nestali.⁴⁵⁷Na popisu poginulih pripadnika 109. brigade stoji 186 imena, a nestalih je 34.⁴⁵⁸U razdoblju od 1. svibnja 1991. do 1. srpnja 1992. godine u vinkovačkoj je bolnici operirano 1211 ranjenika. Teže je ranjeno njih 634, a lakše njih 577. Najveći broj, njih 1092, bili su ranjeni krhotinama granata. Njih 51 umrlo je od rana. Od ranjenih, njih 778 bili su pripadnici vojske i policije. Teže ranjenih vojnika i policajaca bilo je 393, a lakše 385. Ranjeno je 379 civila, od čega 208 teže i 171 lakše. Djece je ranjeno 50, od čega 24 teže te 26 lakše. Najteži su bili rujna, listopad i studeni. U rujnu je bilo 123 teže i 67 lakše ranjenih. Listopad je bio najkrvaviji mjesec na području Vinkovaca. Tada je teže ranjeno 145, a lakše 123 osoba. U studenom je teže ranjeno 115, a lakše 121 osoba. Prosinac bilježi pad ranjenih. U prosincu je 43 ljudi teže ranjeno, a 58 lakše.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵Tanocki 1993, 5.

⁴⁵⁶Zvonimir Tanocki, *Vinkovci u Domovinskom ratu, Vinkovci in the Homelandwar*, (Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, 2012.), 15. Dalje u radu: Tanocki 2012.

⁴⁵⁷Marijan 2013, 341.

⁴⁵⁸Virč 2011, 391-395.

⁴⁵⁹Željko Hodalić i Marija Švagelj, „Pregled ranjenika u Općoj bolnici Vinkovci za vrijeme Domovinskog rata“, *Medicinski vjesnik*, Vol.25 No.3-4.1993, 173-175.

Gubici JNA često su preuvilačavani u hrvatskoj javnosti. Realni gubici mnogo su manji nego što se mislilo. Prva VO u borbama u istočnoj Hrvatskoj u razdoblju do veljače 1992. bilježila je 894 poginulih te 5063 ranjenih. Teže je ranjenih bilo 2126 ili 42%, dok je lakše ranjenih bilo 2937 ili 58%. Najveći broj imao je povrede ekstremiteta, njih 3646 ili 72%. Tu su još bile i povrede grudnog koša, trbuha i karlica, lica i čeljusti, glave, očiju, vrata i kralježnice. Za područje Vinkovaca najvažnija je 1. proleterska gardijska mehanizirana divizija. Njezini gubici bili su sljedeći:

1. Proleterska gardijska mehanizirana divizija	Naziv ustrojbene i pridodane postrojbe	Poginulo	Povrijeđeno
	1. Proleterska gardijska mehanizirana brigada	28	110
	2. Proleterska gardijska mehanizirana brigada	41	237
	3. Proleterska gardijska mehanizirana brigada	36	270
	1. Proleterski gardijski mješoviti artiljerijski puk	5	63
	1. Proleterski gardijski inženjerijski bataljun	5	49
	252. oklopna brigada	25	188

Ukupno u diviziji		140	917 ⁴⁶⁰
-------------------	--	-----	--------------------

Iz 12. korpusa valja izdvojiti gubitke 12. proleterske mehanizirane brigade. Ta je brigada brojala 23 poginula te 143 ranjena. Jedinice TO-a imale su 491 poginulih te 2003 ranjenih.⁴⁶¹

Osim progona nesrpskog stanovništva, na okupiranom teritoriju zabilježeni su i ratni zločini poput paljenja kuća, rušenja vjerskih objekata te ubijanja preostalog stanovništva i odvođenje u logore. Jedan od poznatijih primjera na području gdje je bila angažirana 1. proleterska gardijska mehanizirana divizija bio je Tovarnik. Iz Tovarnika veći dio muškaraca odveden je u logor u Mitrovicu, Begejce i Stajićevo, a u Begejcima su učinjena zvjerstva nad zarobljenicima. U Tovarniku se pod ubijene i nestale vodi 72 imena.⁴⁶² Ipak, na području vinkovačke općine, najveći ratni zločin dogodio se u Tordincima. Pored razrušene crkve okupatori su iskopali jamu gdje su pobacali, UNPROFOR pretpostavlja, 208 tijela. Kako bi prikrili zločin, okupatori su počeli razmještati ostatke na druga područja. Ekshumacije masovnih grobnica obavljane su 1999. i 2004. godine. U grobnicama su pronađene i osobe iz okolnih mjesta, poput Antina.⁴⁶³

Vinkovci spadaju među najviše razorene hrvatske gradove u Domovinskom ratu. Uništeno je 41% stanova.⁴⁶⁴ Ukupna šteta procjenjivala sena 2,7 mlrd. DEM.⁴⁶⁵ Ratnih razaranja nije bila pošteđena ni vinkovačka bolnica, koja se praktički nalazila na prvoj liniji. Mete agresira bila su i sljedeća poduzeća: Kvalitet, Tvornica kožne konfekcije, Trgovačko poduzeće *Poljostroj*, *Opskrba*, PIK... U rujnu su zrakoplovi raketirali župni dvor te tako oštetili crkvu sv. Euzebija i Poliona, izgrađenu 1777. godine. Stradale su i ostale crkve u gradu, a crkva sv. Josipa u *Maloj Bosni* potpuno je srušena. Crkve u većini sela su porušene. Gađana su i groblja. U prvim danima rata izgorjela je i Narodna knjižnica i čitaonica s cjelokupnim knjižnim fondom. U knjižnom je fondu bilo 71.520 svezaka knjiga, 14 naslova novina i časopisa, 396 ploča, 447 filmova, zavičajna zbirka te rukopisi slavonskih književnika. Oštećen je i krov Gradskog muzeja, a svi muzejski eksponati na vrijeme su bili

⁴⁶⁰ Marijan 2013, 342.

⁴⁶¹ Ibid.

⁴⁶² Šimun Penava, „Memento za Tovarnik (svibanj – rujan 1991)“, *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, N.123-124.1994, 107-109.; „Zločin u Tovarniku i 25 godina kasnije bez kazne za najodgovornije“, *Večernji list*, 31. 1. 2016.

⁴⁶³ Šimun Penava, „Masovne grobnice Hrvata ubijenih 1991. u selima Tordinci i Antin“, *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, Vol.6 No.1. 2006, 610-627.

⁴⁶⁴ Tanocki 2012, 8.

⁴⁶⁵ Tanocki 1993, 5.

dislocirani izvan grada. Nekoliko je puta bio pogođen i Arhivski sabirni centar Vinkovci. Pravoslavna crkva, izgrađena 1794. godine, srušena je do temelja. Bila je pogođena iz višecijevnog raketnog bacača JNA. Od starijih zgrada svakako valja izdvojiti i zgradu Gimnazije.⁴⁶⁶

16. ZAKLJUČAK

Vinkovačko je bojište u hrvatskoj javnosti, s obzirom na njegovu važnost, nedovoljno poznato. Razlog tome možda je i blizina Vukovara i sudbina koju je taj grad doživio. Vinkovci su prometno i željezničko čvorište istočne Hrvatske. Kroz grad prolazi važna željeznička pruga Zagreb – Beograd, a nedaleko od grada prolazi i Autoput bratstva i jedinstva. Kod Vinkovaca počinje Vinkovačka depresija, područje koje omogućava razvoj oklopnih i mehaniziranih jedinica te omogućava prodor u dubinu teritorija. Vinkovci imaju strateški najveći značaj na području teritorija današnje PU Vukovarsko-srijemske. Godine 1991. na području vinkovačke općine živjelo je oko 98.500 stanovnika, od čega je 79,5% bilo Hrvata, a Srba 13,7%. U samom gradu Hrvata je bilo 79,5%, a Srba 10,6%. Srbi su činili većinu u 11 sela, a značnije su bili zastupljeni u dvama selima. Većina mjesta u kojima su Srbi bili većina nalaze se na prometnici Vinkovci – Šid. Demografska struktura općine olakšala je vojnu situaciju 1991. godine. Vinkovci nisu, za razliku od Vukovara, bili blokirani pobunjenim selima. Najveći problem gradu bilo je selo Mirkovci.

Srpsko stanovništvo na području vinkovačke općine počelo se politički organizirati 1990. godine. Do početka 1991. godine gotovo da i nije bilo međunacionalnih incidenata na području općine. Na vlast u Vinkovcima u proljeće 1990. došao je HDZ. Istodobno su Srbi u Srpskoj demokratskoj stranci počeli raditi na institucionalnom odvajanju od Hrvatske. Napetosti u općini pojačali su događaji na Plitvicama na Uskrs 1991. godine. Početkom travnja skoro je došlo i do otvorenog sukoba između JNA i hrvatskog stanovništva u gradu tijekom prolaska vojne kompozicije kroz željeznički kolodvor.

Otvorena pobuna srpskog stanovništva u Općini počela je nakon masakra u Borovu Selu 2. svibnja 1991. U akciji su ubijeni pripadnici PU Vinkovci. Razdoblje od svibnja do početka srpnja 1991. karakteriziraju maltretiranja i teroriziranje nesrpskog stanovništva u mjestima u kojima su Srbi činili većinu, kao i teroriziranje stanovništva koje je prolazilo kroz ta sela te česta pucnjava i eksplozije. U noći 13. svibnja četnici u Mirkovcima ubili su Branka

⁴⁶⁶Tanocki 2012, 14-20.

Božića, po nacionalnosti Srbina. Pobunjena mjesta bila su ograđena brigadama i kroz njih je prolazak bio izuzetno opasan. JNA je svakodnevno „demonstrirala“ moć prolaskom kroz naseljena mjesta, ali je istodobno i naoružavala pobunjene Srbe. Istovremeno se i hrvatska strana naoružavala, a osim policije, djelovali su i ZNG.

Nova faza uslijedila je početkom srpnja 1991. godine kada su pobunjeni Srbi iz Mirkovaca zatvorili dovod plina gradu. Tada su dijelovi 3. i 109. brigade napali Mirkovce, ali je akcija obustavljena te je završila neuspjehom. Posebno je kritična bila Ulica bana Jelačića koja graniči sa selom. Dana 19. srpnja pale su i prve granate na grad. Tri dana poslije, hrvatske su snage započele novi napad na Mirkovce. Napad je završio neuspješno, s više od 10 poginulih. Tog je dana vinkovački garnizon JNA pucao po gradu. Taj trenutak može se smatrati prelomnim, jer se JNA više nije skrivala iza maske onoga tko razdvaja sukobljene strane. JNA je istodobno započela i okupaciju Baranje, a na granicu s Hrvatskom dovela je oklopne i mehanizirane snage. To je bio odgovor na razdruživanje Hrvatske sa SFRJ.

Nestabilnost se nastavila i u kolovozu. Tada je jedan zrakoplov JNA mitraljirao hrvatske snage u šumi pokraj Vinkovaca. Dana 25. kolovoza počela je i bitka za Vukovar. Tih se dana i situacija u vinkovačkoj općini zakomplicirala. Prethodno su iz sela Orolik iseljeni Hrvati. Granatiranja i okršaji postajali su sve češći, gotovo svakodnevni.

Nova faza započela je 20. rujna. Tog je dana započela strategijska ofanziva JNA čiji je cilj bio slomiti i dubokim prodorima ispresijecati Hrvatsku. Ofanziva je već prvog dana neslavno propala, kada je zrakoplovstvo JNA greškom bombardiralo brigadu iz Valjeva, koja je bila sastavni dio Gardijske divizije. Lako se može zaključiti kako komandant Divizije nije znao primijeniti znanje koje je naučio u vojnim školama te razviti Diviziju koja je imala veću vatrenu moć nego cjelokupne hrvatske snage u to vrijeme. JNA, koja je po vatrenoj moći mnogo nadmoćnija, danima se bori s hrvatskim formacijama koje su na razini seoskih straža. Do kraja rujna ovladava prometnicom Vinkovci – Šid te tako stavlja grad u težak položaj na njegovoj istočnoj strani. U ovoj fazi rata završila je opsada vinkovačke vojarne. Time je uklonjen sigurnosni problem unutar samog grada.

Nova faza rata započela je 30. rujna i 1. listopada. U to je vrijeme izrađen redukcijski plan napadne operacije JNA. Novi cilj bio je odsjeći Vukovar od Vinkovaca zauzimanjem komunikacije Vinkovci – Nuštar – Marinci – Bogdanovci. Hrvatske snage nisu imale snage zadržati jedinice JNA na toj prometnici. Glavni problem hrvatskih snaga bio je nizak moral i nedovoljna naoružanost. Nakon pada Marinaca i Cerića snage JNA i pobunjenih Srba napale

su Nuštar. Da je to selo palo, Vinkovci bi se našli u poluokruženju, a obrana grada bila bi razvučena od pravca preko Mirkovaca, Male Bosne, naselja Slavija, pa do Borinaca i Jarmine.

Obrana Nuštra bila je pravo malo čudo te je ostavila malu nadu za deblokadu Vukovara. Pokušaj deblokade Vukovara koji se dogodio 13. listopada može se okarakterizirati kao promašaj te su hrvatske snage zabilježile teške gubitke. Hrvatska vojska u tom trenutku nije imala ni snage ni sredstava za deblokadu Vukovara. U deblokadu se krenulo i zbog sve većih pritisaka zapovjednika OG-a Mile Dedakovića. Do kraja mjeseca past će i Tordinci, selo koje se dva mjeseca nalazilo u okruženju pobunjenih sela. Može se reći da je u tom kontekstu iznenađenje što su Tordinci toliko dugo i opstali. Najvjerojatnije su u jednom trenutku ostali prazni, a JNA i pobunjeni Srbi to nisu uočili. Nakon okupacije sela, snage pobunjenih Srba, srbijanskih dobrovoljaca i pripadnika JNA čine ratne zločine u selu.

Iako hrvatske snage nisu za to bile sposobne, Zapovjedništvo OZ-a i OG-a i dalje inzistira na napadnom djelovanju. Tako su u studenom izvedeni napad na Karadžićevo i novi pokušaj deblokade Vukovara. Oboje je bilo neuspješno. Istovremeno je JNA započela operaciju Bosutske šume čiji je krajnji uspjeh bio okupacija Nijemaca i Donjeg Novog Sela. U tim je danima vladao najniži moral kod hrvatskih snaga od početka rata. Konstantno je bilježeno dezerterstvo, odbijanje zapovijedi, a vladao je i kaos na bojištu. Borbeni moral kod pripadnika JNA očigledno nije bio veći, jer da je, njihovi uspjesi na bojištu bili bi značajniji. Ova faza završava obranom Komletinaca te se tu konsolidira bojište. Do Sarajevskog sporazuma 2. siječnja 1992. nije bilo pravih pomaka na vinkovačkom bojištu.

Najdjelotvornija brigada na vinkovačkom bojištu bila je 109. brigada. Njezini zapovjednici bili su Ivan Petrinović i Josip Matić. Problem brigade bio je što je dugo bila organizirana na nivou seoskih straža, a to je smanjilo njezine manevarske sposobnosti. Česta je bila pojava da pripadnici brigade nisu htjeli napuštati svoje mjesto. Krajem listopada i u studenom bilježen je i pad morala njezinih pripadnika, ali ne u tolikoj mjeri kao kod drugih brigada. Ipak, ona je preuzela najveći teret obrane vinkovačke općine, a bila je djelotvornija i od 3. „A“ brigade.

Jedan od zanimljivijih slučajeva je i 105. brigada. Njezini dijelovi našli su se na vinkovačkom bojištu. Brigada je i prije dolaska na ovo područje imala problema te je praktički bila u poluraspadu. Problem brigade bilo je i zapovijedanje. Ona je stigla na vinkovačko područje bez zapovjednika i zamjenika zapovjednika brigade, a njezini pripadnici našli su se na nepoznatom terenu, stoga ne treba ni čuditi da su znali odbijati zapovijedi.

Odbijanje zapovjedi bila je česta pojava i jedan od glavnih problema hrvatske strane. Zanimljivi su i slučajevi odbijanja zapovjedi tenkovskih posada te samovoljno napuštanje bojišta. Ta je pojava zasigurno ugrožavala borbeni moral hrvatskih vojnika. Unatoč uvriježenom mišljenju u hrvatskoj javnosti o tome kako se moglo više napraviti u obrani istočne Hrvatske, to jednostavno nije bilo moguće. Uz prethodno navedene pojave i vatrenu nadmoć koju je JNA imala, pravo je čudo što pobunjeni Srbi i JNA nisu zauzeli više.

Glavni problem JNA na vinkovačkom bojištu bio je taj što komandant Gardijske divizije nije znao kako razviti diviziju. Divizija se borila sa seoskim stražama, a pojmovi poput manevara i prodora u dubini ostali su za nju enigma. Posebno je fascinantna slučaj kada je zrakoplovstvo JNA bombardiralo 2. proletersku gardijsku mehaniziranu brigadu, što je prouzročilo masovno dezerterstvo i raspad te brigade. Zanimljivo je kako je JNA prepoznala važnost Borinaca te pokušala žestće napasti i zauzeti Jarminu. Zbog uzvisine na kojoj su Borinci i Jarmina, imali bi grad na dlanu, a ugrozili bi i komunikaciju Vinkovci – Ivankovo, čime bi jedina sigurna komunikacija bila Vinkovci – Rokovci. Operacija Bosutske šume bila je zanimljiv pokušaj okupacije prostora južno od Vinkovaca. Unatoč veoma niskom moralu koji je vladao kod hrvatskih snaga, napadač nije uspio zauzeti Komletince te se bojište tu stabilizira.

U okolnostima u kojima je nastajala, Hrvatska je vojska uspjela obraniti onoliko koliko je mogla. Organizaciju i vođenje obrane na vinkovačkom području mora se ocijeniti minimalno s ocjenom dobar. U prilog hrvatskoj strani ne idu nepotrebna ofanzivna djelovanja u listopadu i na početku studenoga.

S druge strane, djelovanje JNA, srbijanskih paravojnih formacija i pobunjenih Srba ne može se ocijeniti s više od ocjene dovoljan. JNA već u prvom danu napadne operacije nije uspjela ispuniti cilj deblokade vinkovačke vojarne, imala je poteškoće u borbi s formacijama na razini seoskih straža, a imala je i problema s disciplinom u svojim redovima. Kao najveći uspjeh ocjenjujem zauzimanje sela u južnom dijelu općine, ponajviše radi toga što su sela bila s većinskim hrvatskim stanovništvom i što je trebalo prijeći rijeku Bosut.

17. IZVORI I LITERATURA

17.1. Izvori

HDA – 1745 – Operativni štab MUP-a Republike Hrvatske

HMDCDR – 202 – Krizni štab Vinkovci (1991-1992)

Arhiva izbora, https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/parlament/1990/rezultati/1990_1_1_Sabor_Rezultati_Drustveno_politicko_vijece.pdf (pristup 24. 9. 2022.)

_____https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/parlament/1990/rezultati/1990_1_5_Sabor_Rezultati_Vijece_udruzenog_rada.pdf (pristup 24. 9. 2022.)

_____, https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/parlament/1990/rezultati/1990_1_3_Sabor_Rezultati_Vijece_opcina.pdf (pristup 24.9.2022.)

Izješće o provedenom referendumu https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/referendum/1991/rezultati/1991_Rezultati_Referendum.pdf (pristupljeno 13.10.2022.)

Savezni zavod za statistiku i evidenciju FNRJ i SFRJ. Popis stanovništva 1991. godine. pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1991/pdf/G19914018.pdf (pristupljeno 1.8. 2022.)

Narodna Armija, godište 1991: broj od 14. ožujka 1991.

Večernji list, godište 1991: brojevi od 5. ožujka 1991. do 30. kolovoza 1991.; broj od 31. siječnja 2016.

Vinkovačke novosti/Vinkovački list, godište 1989: brojevi od 13. listopada 1989. do 31. prosinca; godište 1990.: svi brojevi; godište 1991.: svi brojevi; godište 1992: od 1. siječnja do 17. siječnja 1992.

Dokumenti u posjedu autora:

Republika Hrvatska Ministarstvo obrane Klasa: DT-801-03/91-01/01 Ur.broj: 512-06-02-91-1
Zapovijed od 12. 9. 1991.

Sekretarijat za Narodnu obranu Vinkovci, datum 28.6.1991. naknadno napisan, dokument u posjedu autora

Komanda 1. pgmd Str. Pov. br. 851-18 Naređenje od 4.10.1991. godine

17.2. Literatura

Barić, Nikica. *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990-1995*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.

Blagojević, Anita. „Teritorijalna reforma hrvatske lokalne samouprave: ustavnopravne pretpostavke“, *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku*, Vol. 28. No.3-4, 2012: 31-44.

Goldstein, Ivo. *Hrvatska: 1918.-2008*. Zagreb: Europapress holding: Novi Liber, 2008.

Hodalić, Željko i Marija Švagelj, „Pregled ranjenika u Općoj bolnici Vinkovci za vrijeme Domovinskog rata“, *Medicinski vjesnik*, Vol.25 No.3-4.1993: 171-182.

Knežević, Domagoj. *Hrvatska demokratska zajednica od osnivanja do raskida s Jugoslavijom*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2020.

Lucić, Josip ur. *Monografija 3. gardijske brigade Hrvatske vojske Kune*. Zagreb: MORH GSOS RH, 2011.

Marijan, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Despot infinitus, 2016.

Marijan, Davor. *Obrana i pad Vukovara*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2013.

Marijan, Davor. *Slom Titove armije, Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987. – 1992*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest, 2008.

Marijan, Davor. *Smrt oklopne brigade, Prilozi za istraživanje rata za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu 1990.-1992*. Zagreb: ZORO, 2002.

Martinić Jerčić, Natko– Ante Nazor. „Ubojstva hrvatskih policajaca 2. svibnja 1991. – najava velikosrpske agresije na Hrvatsku“, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol.51 No.1. 2019: 123-149.

Penava, Šimun. „Masovne grobnice Hrvata ubijenih 1991. u selima Tordinci i Antin“, *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest*, Vol.6 No.1. 2006, 595-628.

Penava, Šimun. „Memento za Tovarnik (svibanj – rujan 1991)“, *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, No.123-124.1994: 101-109.

Petković, Danijel. *Vinkovci i okolica u Domovinskom ratu.*, Vinkovci: Gradski muzej Vinkovci, 2019.

Runtić, Davor. *Istočnoslavonska ratna kronika Vukovar – Vinkovci, 1991.-1998. Knjiga prva.* Vinkovci: Vlastita naklada, 2019.

Tanocki, Zvonimir. *Vinkovci '91 ...* Zagreb: „MARABU“ s p.o, 1993.

Tanocki, Zvonimir. *Vinkovci u Domovinskom ratu – Vinkovci in the Homeland War.* Zagreb: Hrvatski memorijalno – dokumentacijski centar Domovinskog rata, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, 2012.

Virč, Zlatko ur. *109. Brigada na vratima Hrvatske (1991.-1992.).* Zagreb – Vinkovci: Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske; Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Vukovarsko – Srijemske županije; Odbor za njegovanje ratnih tradicija, čuvanja ugleda i časti pripadnika 109. brigade, 2011.

Žagar, Ivan. „Nogometna publika i raspad Jugoslavije – od nacionalističkih parola do međunacionalnih sukoba (1980.-1991.).“ Ph. D. diss, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2022.

Popis oznaka i kratica

ABKO	Atomsko-biološko-kemijska obrana
ATJ	Antiteroristička jedinica
br	brigada
BVP	Borbeno vozilo pješništva
CK	Centralni komitet

GSHV	Glavni stožer Hrvatske vojske
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
HOS	Hrvatske obrambene snage
HRSS	Hrvatska republikanska seljačka stranka
HS	Hrvatska stranka
HSLs	Hrvatski socijalnoliberalni savez/ stranka
HSP	Hrvatska stranka prava
HSS	Hrvatska seljačka stranka
HV	Hrvatska vojska
IV	Izvršno vijeće
JNA	Jugoslavenska narodna armija
KNS	Koalicija narodnog sporazuma
lapPVO	laki artiljerijski puk protivvazdušne obrane
mpoabr	mješovita protivoklopna artiljerijska brigada
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MTS	Materijalno tehnička sredstva
MZ	Mjesna zajednica
OG	Operativna grupa
okbr	oklopna brigada
OZ	Operativna zona
pgmbr	proleterska gardijska mehanizirana brigada
pgmd	proleterska gardijska mehanizirana divizija
pmbbr	proleterska mehanizirana brigada

PTT	Pošta, telegraf, telefon
PU	Policijska uprava
PVO	Protivvazdušna obrana
PZO	Protuzračna obrana
RH	Republika Hrvatska
RZ	Ratno zrakoplovstvo
RZNG	Rezervni ZNG
SAO	Srpska autonomna oblast
SDS	Srpska demokratska stranka
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SKH	Savez komunista Hrvatske
SKH – SDP	Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena
SKJ	Savez komunista Jugoslavije
SNO	Sekretarijat za narodnu obranu
SO	Skupština općine
SR	Socijalistička Republika
SSRNH	Socijalistički savez radnog naroda Hrvatske
SUBNOR	Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata
SUP	Sekretarijat unutarnjih poslova
TG	Taktička grupa
thp	topnički artiljerijski puk
TO	Teritorijalna obrana

UJDI	Udruženje za jugoslavensku demokratsku inicijativu
VO	Vojna oblast
VBR	Višecijevni bacač raketa
ZNG	Zbor narodne garde

SAŽETAK

Ključne riječi: četnici; Domovinski rat, Hrvati; Hrvatska vojska; JNA; Mirkovci; pobuna; Srbi; Vinkovci; ZNG

Rad se bavi obranom vinkovačke općine 1991. godine. U uvodnom poglavlju objašnjeni su ciljevi, svrha i struktura rada. Nakon uvodnog poglavlja slijedi poglavlje u kojoj se objašnjava metodologija rada te se daje osvrt na korištenu literaturu i analizirane izvore. Rad se ponajprije temelji na imponantnom broju dokumenata fonda Operativnog štaba MUP-a Republike Hrvatske iz Hrvatskog državnog arhiva te na dostupnim dokumentima ICTY-a, fonda Kriznog štaba Vinkovaca iz Hrvatskog memorijalno dokumentacijskog centra Domovinskog rata te autoru dostupnim dokumentima 109. i 3. brigade. U sljedećem poglavlju iznose se geografska i demografska obilježja vinkovačke općine. Kao kraj uvodnih poglavlja uzima se poglavlje u kojem se iznosi pregled sudionika i zaraćenih strana. Središnji dio rada kronološki obrađuje razvoj sigurnosne i vojne situacije u razdoblju od demokratskih promjena do Sarajevskog sporazuma, pritom najveći dio rada detaljno analizira vojne operacije u razdoblju od kraja ljeta do početka zime 1991. godine. Na kraju rada analiziraju se ratne posljedice, ali i učinkovitost zaraćenih strana.

SUMMARY

Key words: Chetniks; Croatian War of Independence; Croats; Croatian Army; Mirkovci; Rebellion; Serbs; Vinkovci; YPA; ZNG

The paper deals with the defense of Vinkovci municipality in 1991. The goals, purpose and structure of the work are explained in the introductory chapter. The introductory chapter is followed by a chapter in which the methodology of the work is explained and an overview of the used literature and analyzed sources is given. The work is primarily based on an impressive number of documents from the Operational Headquarters of the MUP of the

Republic of Croatia from the Croatian State Archives and on available ICTY documents, the Vinkovci Crisis Headquarters fund from the Croatian Homeland War Memorial Documentation Center and documents available to the author from the 109th and 3rd Brigades. In the next chapter, the geographical and demographic characteristics of Vinkovci municipality are presented. As the end of the introductory chapters, there is a chapter in which an overview of the participants and warring parties is presented. The central part of the paper deals chronologically with the development of the security and military situation in the period from the democratic changes to the Sarajevo Agreement, while the largest part of the paper analyzes in detail the military operations in the period from the end of summer to the beginning of winter of 1991. At the end of the paper, the consequences of the war are analyzed, as well as the effectiveness of the warring parties.